

J. Krishnamurti

Toplu Eserleri 3

Doğa ve Çevre Üzerine

Çeviren: Nurgül Demirdöven / Deniz Demirdöven

Ayna yayınevi

FELSEFE

Doğa ve Çevre Üzerine

J. Krishnamurti

AYNA yayınevi

şubat 2001, istanbul/2. basım

Çeviren:
Nurgül Demirdöven/Deniz Demirdöven

Doğayla bağınızı kaybederseniz, insanlıkla da bağınızı kaybedersiniz. Doğayla hiçbir ilişkiniz yoksa, zamanla katile dönüşürsünüz; yavru fokları, balinaları, yunusları, insanları çıkar için, "spor" olsun diye, yiyecek için ya da bilgi için öldürürsünüz. O zaman doğa sizden korkar, güzelliklerini geri çeker. Ağaçlar arasında uzun yürüyüşlere çıkabilir, hoş mekanlarda kamp yapabilirsiniz, ama yine de bir katilsinizdir, dolayısıyla o güzelliklerle dostluğunuzu kaybedersiniz. Büyük bir olasılıkla hiçbir şeyle, karınızla ya da kocanızla ilişkide değilsinizdir.

Krishnamurti'nin Günlüğü'nden, 4 Nisan 1975

İçindekiler

9 Önsöz
11 Poona, 17 Ekim 1948
14 Yeni Delhi, 14 Kasım 1948
21 *Karanlıktan Aydınlığa*'dan
22 *Krishnamurti'nin Günlüğü*'nden, 6 Nisan 1975
25 Yeni Delhi, 28 Kasım 1948
27 Varanasi, 22 Kasım 1964
30 Varanasi, 28 Kasım 1964
40 *Yaşamak Üzerine Yorumlar*'dan, *İkinci Dizi*
43 *İlk ve Son Özgürlük*'ten, 3. Bölüm
45 *Bilinenden Özgürleşme*'den, 11. Bölüm
53 *Okullara Mektuplar*'dan, *2. Cilt*, 1 Kasım 1983
57 *Okullara Mektuplar*'dan, *2. Cilt*, 15 Kasım 1983
59 *Avrupa'da Konuşmalar 1968*'den,
Paris, 25 Nisan 1968
62 *Avrupa'da Konuşmalar 1968*'den,
Amsterdam, 22 Mayıs 1968
69 *Krishnamurti'den Kendisine*'den, 26 Nisan 1983
74 Brockwood Park, 10 Eylül 1970
77 Saanen, 13 Temmuz 1975
79 *Krishnamurti'den Kendisine*'den, 25 Şubat 1983
82 Brockwood Park, 4 Eylül 1980
85 Madras, 6 Ocak 1981
90 Saanen, 29 Temmuz 1981
93 *Karanlıktan Aydınlığa*'dan

94 *Krishnamurti'den Kendisine*'den, 6 Mayıs 1983
98 Madras, 27 Aralık 1981
103 Bombay, 24 Ocak 1982
105 Ojai, 1 Mayıs 1982
108 Madras, 26 Aralık 1982
110 Ojai, 22 Mayıs 1983
113 Brockwood Park, 4 Eylül 1983
114 Ojai, 24 Mayıs 1984
118 *Krishnamurti'nin Günlüğü*'nden, 4 Nisan 1975
120 Rajghat, 12 Kasım 1984
123 Madras, 29 Aralık 1979
127 *Krishnamurti'nin Defteri*'nden,
24 Ekim 1961

Önsöz

1895 yılında Hindistan'da doğan Jiddu Krishnamurti, on üç yaşındayken Theosophical Society tarafından geleceği ilan edilen *"dünya öğretmeni"* olarak seçildi. Krishnamurti kısa zaman içinde *güçlü, ödün vermeyen* ve *sınıflandırılamayan* bir öğretmen olarak ortaya çıktı. Konuşmaları ve yazıları herhangi bir özel dinle bağıntılı değildi. Ne Doğu'ya ne de Batı'ya, ama bütün dünyaya aitti. 1929 yılında kendisine yakıştırılan mesihlik imgesini büyük bir kararlılıkla yadsıdı. Çevresinde oluşturulmuş geniş ve zengin örgütü açık bir biçimde dağıttı. Hakikatin, *yolları olmayan bir ülke* olduğunu ve ona herhangi bir biçimsel din, felsefe ya da tarikat aracılığıyla yaklaşılamayacağını açıkladı.

Yaşamının kalan bölümünde Krishnamurti, başkalarının kendisine kabul ettirmeye çalıştıkları *guru statüsüne* ısrarlı bir biçimde karşı çıktı. Bütün dünyada geniş dinleyici topluluklarını cezbetmeyi sürdürdü. Fakat *hiçbir yetke iddia etmedi, kimsenin müridi olmasını arzulamadı* ve her zaman *bir birey ile bir başka birey olarak* konuşmayı yeğledi. Öğretisinin kalbinde bulunan şey ise, toplumda gerçekleşecek bir köklü değişimin ancak *bireysel bilinçlilikte bir dönüşüm* ile olanaklı olduğuydu. Kendini bilmeye duyulan gereksinim ile *dinsel ve milliyetçi koşullanmaların sınırlayıcı, ayırıcı etkilerinin* anlaşılmasını vurguladı. Krishnamurti her zaman, *içinde hayal bile edilemeyecek kadar büyük bir ener-*

ji barındıran beynin içindeki geniş uzay için açıklığın ivedi gereksinimini gösterdi. Bu ise insanın kendisindeki yaratıcılığın birdenbire bir yay gibi fırlayarak ortaya çıkmasının ve yavaş yavaş etki eden bir ilaç gibi halkın geniş bir bölümünü etkilemesinin anahtanydı.

Krishnamurti, 1986'da doksan yaşında ölene kadar dünyanın her yerinde konuşmalarını sürdürdü. Konuşmaları, söyleşileri, gazete yazıları ve mektupları altmışın üzerinde kitapta ve yüzlerce kayıtta toplandı. Öğretilerinin bu geniş bedeninden, konularına göre sınıflandırılmış bu kitaplar düzenlendi. Her kitap bizim günlük yaşamımız içindeki önceliğine göre odaklanarak oluşturuldu.

Poona, 17 Ekim 1948

Soran: Doğayla doğru ilişkinin anlamı nedir?

Krishnamurti: Doğayla ilişkinizi keşfedip keşfetmediğinizi bilmiyorum. "Doğru" ilişki yoktur, yalnızca ilişkiyi anlamak vardır. Doğru ilişki, tıpkı doğru düşüncede olduğu gibi, yalnızca bir kuralın kabul edilmesini gerektirir. Doğru düşünce ve doğru düşünme iki ayrı şeydir. Doğru düşünce yalnızca, doğru olana, saygın olana uymadır, oysa doğru düşünme harekettir; bu da anlamanın sonucudur ve anlamak sürekli değişime, yenilenmeye uğrar. Bunun gibi, doğru ilişki ve doğayla ilişkimizi anlamak arasında bir ayrım vardır. Doğayla (doğa, yani ırmaklar, ağaçlar, süzülerek uçan kuşlar, sudaki balıklar, yeryüzünün altındaki mineraller, çağlayanlar ve sığ su birikintileri ile) ilişkiniz nedir? Bunlarla ilişkiniz nedir? Birçoğumuz bu ilişkinin farkında değiliz. Ağaçlara hiç bakmıyoruz, bakarsak da onlan kullanmak amacıyla, ya gölgelerinde oturmak ya da kesip öteberi yapmak amacıyla bakıyoruz. Başka bir deyişle, ağaçlara yararcı bir gözle bakıyoruz; bir ağaca kendimizi yansıtmadan ve onu kendi yararımız için kullanmadan bakmıyoruz. Dünyaya ve onun ürünlerine de aynı biçimde davranıyoruz. Dünyayı sevmiyoruz, ondan yalnızca yararlanıyoruz. Eğer insan dünyayı gerçekten sevseydi, dünyadaki şeyleri kullanırken daha tutumlu davranırdı. Başka bir deyişle, dünyayla ilişkimizi anlarsak, dünyadaki şeyleri kullanırken daha dikkatli

oluruz. İnsanın doğayla ilişkisini anlamak, insanın komşusuyla, karısıyla ve çocuklarıyla ilişkisini anlamak kadar zordur. Ama bunun üzerine hiç düşünmemişiz, oturup yıldızlara, aya ya da ağaçlara hiç bakmamışız. Toplumsal ve siyasal etkinliklerle çok yoğunuz. Kuşkusuz, bu etkinlikler bizi kendimizden uzaklaştırıyor; doğaya tapmak da bizi kendimizden uzaklaştırıyor. Doğayı sürekli kullanıyoruz, ya uzaklaşarak ya da yararcı amaçlarla—gerçekten hiçbir zaman dur durak bilmiyoruz, dünyayı ve dünyadaki şeyleri sevmiyoruz. Hiçbir zaman zengin çayırlann tadını çıkarmıyoruz, her ne kadar onları beslenmek ve giyinmek için kullanıyorsak da. Toprağı ellerimizle işlemeyi kesinlikle sevmiyoruz—ellerimizle çalışmaktan utanç duyuyoruz. Toprağı ellerinizle işlediğinizde ortaya olağanüstü bir durum çıkar. Ama bu işi yalnızca alt sınıftan insanlar yapabilir; biz üst sınıftan olanlar, açıkça görülüyor ki, kendi ellerimizi kullanamayacak kadar önemliyiz! Bu yüzden, doğayla bağımızı yitirmişiz.

Bu ilişkiyi, bu ilişkinin gerçek önemini bir anlasak, sahip olduklarımızı senin benim diye ayırmayız; bir insan bir parça toprağa sahip olsa ve onun üstüne bir ev kursa, o ev belirleyici anlamda "benim" ya da "senin" olmaz—daha çok bir korunma aracı olur. Dünyayı ve dünyaya ilişkin şeyleri sevmiyoruz, onlardan yalnızca yararlanıyoruz, bir çağlayanın güzelliği karşısında duyarsızız, yaşamla bağımızı koparmışız, sırtımızı bir ağacın gövdesine yaslayarak hiç oturmamışız. Doğayı sevmediğimiz için, insanları ve hayvanları nasıl seveceğimizi de bilmiyoruz. Sokağa çıkın, öküzlere nasıl davranıldığına bakın, hepsinin kuyrukları biçimsizdir. Başınızı sallar, "Yazık," dersiniz. Ama o sevecenliği, o duyarlılığı, güzel şeylere gösterdiğimiz tepkiyi yitirmişiz, doğru ilişkinin ne olduğunu anlayabilmemiz, ancak o duyarlılığın yeniden kazanılmasıyla olanaklıdır. Duyarlılık, duvara

birkaç resim asmakla, bir ağaç çizmekle ya da saçınıza bir iki çiçek takmakla kazanılmaz; duyarlılık ancak bu yararcı görüşü bir yana attığımızda kazanılır. Bu, dünyayı kullanamayacağınız anlamına gelmez; ama dünyayı kullanılması gerektiği gibi kullanmak zorundasınız. Dünya sevilmek için var, ilgilenilmek için var, senin benim diye bölünmek için değil. Bir tarlaya ağaç dikip "Bu benim," demek aptalcadır. İnsanın ancak bencillikten kurtulduğu zaman, yalnızca doğaya değil, aynı zamanda insanlara ve yaşamın bitmez tükenmez meydan okumalarına karşı duyarlılık kazanma olasılığı vardır.

Yeni Delhi, 14 Kasım 1948

Çevremizde karmaşa, sefalet ve çatışık arzular görüyoruz, en düşünceli ve ciddi insanlar—inanıyormuş gibi yapan insanlar değil, gerçekten duyarlı insanlar—dünyadaki kargaşanın farkına vararak, bu eylem sorununa çözüm bulmanın önemini doğal olarak göreceklerdir. Bir toplu eylem bir de bireysel eylem vardır; toplu eylem bir soyutlanma, birey için uygun bir kaçış yolu haline dönüşmüştür. Sürekli artan bu kargaşanın, bu sefaletin, bu felaketin bir biçimde toplu eylemle dönüştürüleceğini ya da düzene sokulabileceğini düşünerek, birey sorumsuzlaşır. Kitle kesinlikle kurmaca, bölünemez bir varlıktır; kitle sizden benden oluşur. Siz ve ben doğru eylemin ilişkisini anlamadığımızda, yalnızca topluluğu soyut hale dönüştürmüş oluruz—böylece eylemimiz sorumluluktan yoksunlaşır. Eylemde yenilik için ya bir lidere ya da düzenli, ortak eyleme yöneliriz, bu da toplu eylemdir. Eylemin ne yönde olacağını belirlemek için bir lidere danıştığımız zaman, kaçınılmaz olarak sorunlanmızın ve sefaletimizin ötesinde bize yardım edecek birini seçmeyi düşünürüz. Ama, karmaşamız içinden bir lider seçtiğimiz için, lider de karmaşa içinde olacaktır. Bizden farklı bir lider seçmeyiz; seçemeyiz de. Yalnızca bizi seven, karmaşa içindeki birini seçebiliriz. Bundan dolayı, böyle liderler, böyle rehberler ve bunlar gibi adlandırılan tinsel gurular bizi kaçınılmaz olarak daha çok karmaşaya, daha çok sefalete sürüklerler. Seçtiğimiz şeyin kendi karmaşamız dışında

bir şey olması gerektiğinden, bir lideri izlediğimizde, aslında yalnızca kendi karmaşık öz-yansımamızı izliyoruz demektir. Bu nedenle, böyle bir eylem, kısa zamanda bir sonuç verse de, bizi kaçınılmaz olarak daha çok felakete sürükler.

Bu nedenle toplu eylemin—belirli durumlarda yapmaya değer olsa da—felaketle, karmaşayla sonuçlanmaya ve bireyi sorumsuzluğa sürüklemeye zorunlu olduğunu ve bir lideri izlemenin aynı biçimde karmaşayı arttırmak zorunda olduğunu görüyoruz. Ancak yine de yaşamak zorundayız. Yaşamak eylemde bulunmaktır; var olmak ilişkide olmaktır. İlişki olmadan eylem de olmaz, kendimizi soyutlayarak yaşayamayız. Soyutlama diye bir şey olamaz. Yaşamak, eylemde bulunmak ve ilişkide olmaktır. Daha çok sefalete, daha çok karmaşaya yol açmayacak eylemi anlamak için, tüm çelişkilerimizle, tüm karşıt öğelerimizle, birbiriyle sürekli çatışma içinde olan birçok özelliğimizle kendimizi anlamak durumundayız. Kendimizi anlayıncaya kadar, eylemlerimiz kaçınılmaz olarak daha çok çatışmaya, daha çok sefalete yol açmak zorundadır.

Dolayısıyla, sorunumuz anlayarak hareket etmektir, bu anlayış ancak kendinin bilgisi ile olur. Unutulmamalıdır ki, dünya kendimin yansımasıdır. Ben neysem, dünya odur; dünya benden farklı değildir, dünya bana karşıt değildir. Dünya ve ben ayrı varlıklar değiliz. Toplum benim; iki farklı süreç yoktur. Dünya benim kendi uzantımdır, dünyayı anlamak için kendimi anlamak zorundayım. Birey kitleye, topluma karşı değildir, çünkü toplum bireydir. Toplum senin, benim ya da bir başkasının arasındaki ilişkidir. Bireyle toplum arasında ancak birey sorumsuzlaştığında karşıtlık doğar. Bu nedenle sorunumuz dikkate değer. Her ülkenin, her insanın, her grubun karşılaştığı olağandışı bir kriz var-

dır. Bizim bu kriz karşısında birbirimizle nasıl bir ilişkimiz vardır ve nasıl hareket etmeliyiz? Bir dönüşüm yaratmak için nereden başlamalıyız? Söylediğim gibi kitleye bakarsak, çıkış yolu bulamayız, çünkü kitle lider gerektirir ve siyasetçiler, din adamları ve uzmanlar tarafından her zaman sömürülür. Kitleyi bizler oluşturduğumuz için, kendi hareketlerimizin sorumluluğunu bilmeliyiz, başka bir deyişle kendi doğamızı anlamalıyız, kendimizi anlamalıyız. Kendimizi anlamak, dünyadan uzaklaşmak demek değildir, çünkü uzaklaşma soyutlamayı gerektirir, ancak bizler soyutlanmış bir biçimde yaşayamayız. Bu nedenle eylemi ilişki içinde anlamalıyız ve bu anlayış kendi çatışık ve çelişik doğamızın ayırdında olmamıza bağlıdır. Bence, barışın egemen olduğu ve örnek alabileceğimiz bir halin var olduğunu düşünmek çok saçmadır. Ancak biz kendi doğamızı anladığımız ve bilmediğimiz bir halin bulunduğunu varsaymaktan vazgeçtiğimizde barış ve dinginlik olabilir. Barışın egemen olduğu bir hal olabilir, ama bu konuda varsayımlara gitmek gereksizdir.

Doğru hareket etmek için, doğru düşünmek gerekir; doğru düşünmek için, kendini bilmek gerekir; kendini bilmek ise soyutlanma yoluyla değil, ilişkiyle olur. Doğru düşünme, ancak kendimizi anlamakla olanaklıdır, doğru eylem bundan doğar. Doğru eylem, bir parçamızı değil, kendimizi anlamakla gerçekleşir, kendimizi bir bütün olarak, çelişkili doğamızla, her şeyimizle anlamakla gerçekleşir. Kendimizi anladıkça doğru eyleme ulaşırız ve mutluluk eylemden doğar. Bunun yanısıra hepimizin istediği mutluluktur, birçoğumuz çeşitli biçimler, çeşitli kaçış yolları arıyor—toplumsal etkinlikler, siyaset, eğlence, tapınım, söz yinelemeleri, seks ve sayısız başka kaçış yolları. Ama görüyoruz ki, bu kaçış yolları uzun süreli mutluluk değil, kısa süreli rahatlamalar sağlar. Aslında, bunların gerçekliği yoktur, uzun süreli tat

vermezler. Bence o tadı, o kendinden geçme halini, yaratıcı varlığın o gerçek sevincini ancak kendimizi anladığımızda bulabiliriz. Kendimizi anlamak kolay değildir, belirli bir dikkat, farkındalık gerektirir. Bu dikkate, bu farkındalığa ancak başkalarını kınamadığımız ya da onaylamadığımız zaman ulaşılabilir, çünkü kınama ya da onaylama olduğunda, anlama sürecine bir nokta koymuş oluruz. Birini kınadığımızda, o kişiyi anlayamayız, aynı biçimde kendimizi bu kişiyle özdeşleştirdiğimiz zaman, onu yine anlayamayız. Kendimiz için de durum aynıdır. Kendini gözlemlemek, kendinin edilgin bir biçimde farkında olmak en zorudur, ama bu edilgin farkındalık sonucunda anlayış ortaya çıkar, olanın dönüşümü ortaya çıkar, gerçekliğin kapısını açan ancak bu dönüşümdür.

Öyleyse sorunumuz, eylem, anlayış ve mutluluktur. Kendimizi bilmediğimiz sürece doğru düşünmenin olanağı yoktur. Kendimi bilmeden, düşünmemin olanağı yoktur—birçoğumuzun yaptığı gibi ancak çelişik bir halde yaşayabilirim. Dünyada bir dönüşüm yaratmaya, ki bu benim ilişkilerimin dünyasıdır, kendimle başlamak zorundayım. "Dünyada bu biçimde bir dönüşüm yaratmak çok uzun zaman alır," diyebilirsiniz. Kısa sürede sonuç almak istiyorsak, elbette bunun uzun zaman alacağını düşünürüz. Kısa sürede alınacak sonuçları ancak siyasetçiler vadederler, ama ne yazık ki hakikati arayan insanlar için kısa sürede alınacak sonuç yoktur. Dönüşen, kısa süreli eylem değil, hakikattir; dünyaya mutluluğu ve barışı getirecek olan, tek tek, herkesçe hakikatin keşfedilmesidir. Sorunumuz dünyada yaşamak, ama dünyanın bir parçası olmamaktır, bu da ciddi bir arayış sorunudur, çünkü dünyadan uzaklaşamayız, el etek çekemeyiz, aksine kendimizi anlamak zorundayız. Kendini anlamak bilgeliğin ilk adımıdır. Kendini anlamak, kişinin nesnelerle, insanlarla ve düşüncelerle olan ilişkisini anla-

masıdır. Nesnelerle, insanlarla ve düşüncelerle olan ilişkimizin tam önemini ve anlamını anlayıncaya kadar, edimlerimiz, ki bu ilişkinin kendisidir, kaçınılmaz olarak çatışma ve sürtüşme yaratacaktır. Gerçekten ciddi bir insan işe kendisiyle başlamalıdır; tüm düşüncelerinin, duygularının ve edimlerinin edilgin olarak farkında olmalıdır. Bu da yine zaman sorunu değildir. Kendinin bilgisinin sonu yoktur. Kendini bilmek yalnızca andan anadır, bu nedenle yaratıcı mutluluk da andan anadır.

Sizin sorularınızı düşündüğümde, lütfen benden bir yanıt beklemeyin; çünkü sorunu siz ve ben birlikte düşüneceğiz, yanıtı sorunun içinde bulacağız. Yalnızca bir yanıt beklerseniz, korkarım ki düş kırıklığına uğrayacaksınız. Yaşamda "evet" ve "hayır" diye iki ulam yoktur, her ne kadar biz böyle olmasını istesek de. Yaşam bundan daha karmaşık, daha anlaşılmazdır. Dolayısıyla, yanıtı bulmak için sorun üzerinde çalışmalıyız, bu süreçte ona ulaşmak için sabırlı ve zeki olmalıyız.

S: Modern toplumda dinin örgütlenmesi ne biçimdedir?

K: Dinden ve modern toplumdan ne anladığımızı keşfedelim. Din derken ne demek istiyoruz? Dinin sizin için anlamı nedir? Dinin anlamı, bir dizi inanç; ritüel; dogma; boş inanç; puja*; söz yinelemesi; belirsiz, gerçekleşmemiş, engellenmiş ümitler; belirli kitapların okunması; guruların izlenmesi; düzenli tapınağa gidilmesidir, öyle değil mi? Bütün bunlar birçok insan için dindir. Ama din bu mu? Din bir töre, bir alışkanlık, bir gelenek mi? Elbette din bunların ötesinde bir şey, değil mi? Din, gerçeği aramayı gerektirir, bunun örgütlenmiş inanç, tapınak, dogma ve ritüelle hiçbir

*puja: Hintlilere özgü dinsel bir ritüel. (ç.n.)

ilgisi yoktur, düşüncemiz, varlığımızın temeli, inanca ve boş inanca kapılmıştır. Açıkça görülüyor ki, modern insan dindar değildir, dolayısıyla toplum da sağlıklı ve dengeli değildir. Birtakım öğretileri izleyebiliriz, bazı resimlere tapabiliriz veya devletin yeni dinini yaratabiliriz, ama bütün bunlar elbette din değildir. Söylediğim gibi din gerçeği aramaktır, ancak bu gerçek bilinmeyendir; kitapların gerçeği ve başkalarının deneyimleri değildir. Gerçeği bulmak, açığa çıkarmak, çağırmak bilineni bırakmalıyız; bütün geleneklerin ve inançların anlamının araştırılması, anlaşılması ve bırakılması gerekir, bundan dolayı yinelenip duran ritüellerin anlamı yoktur. Sonuç olarak dindar insan açıkça herhangi bir dine ve örgüte bağlı değildir; ne Hindu ne de Müslümandır; hiçbir sınıfa bağlı değildir.

Peki, modern dünya nedir? Modern dünya, teknoloji ve kitle örgütlerinde verimlilik üzerine kurulmuştur. Toplumun gereksinimleri doğrultusunda teknolojide olağanüstü bir gelişme, dağıtımda kötüleşme var; üretim araçları birkaç kişinin elinde. Egemen hükümetler yüzünden milliyetçi çatışmalar, sürekli yinelenen savaşlar var. Modern dünya bu değil mi? Aynı ölçüde gerekli psişik gelişimden yoksun teknik bir gelişim söz konusu, bunların sonucu dengesiz bir hal; olağanüstü bilimsel gelişmeler ve aynı zamanda sefalet içindeki insanlar, boş kalpler ve boş zihinlerdir. Çeşitli yöntemlerle uçak yapmayı, birbirimizi öldürmeyi öğrendik. İşte bu modern dünya sizsiniz. Dünya sizden farklı değil. Sizin dünyanız, yani kendiniz, eğitilmiş zihnin ve boş kalbin dünyasıdır. Eğer kendinizi incelerseniz, modern uygarlığın ürünü olduğunuzu göreceksiniz. Teknik anlamda, fiziksel anlamda birkaç hile yapmayı biliyorsunuz, ama yaratıcı insanlar değilsiniz. Çocuk yapıyorsunuz, ama bu yaratıcı olmak değildir. Yaratmak için olağanüstü bir iç zenginliğe gereksinim vardır, bu zenginlik ancak hakikati anladığımız,

hakikate ulaşma yetkinliğine kavuştuğumuz zaman gerçekleşir.

Bu nedenle, örgütlenmiş din ve modern dünya birlikte hareket eder; her ikisi de boş kalbi besler, bu da varoluşumuzun en şanssız yanıdır. Biz ciddi düşünceden uzağız, entelektüel açıdan parlağız, büyük buluşlar, birbirimizi ortadan kaldıracak yok edici araçlar yapma ve aramızda gün geçtikçe daha çok ayrım yaratma becerisine sahibiz. Sevmenin ne olduğunu bilmiyoruz; kalbimizde şarkıya yer yok. Müzik çalıyoruz, radyo dinliyoruz, ama şarkı söylemiyoruz, çünkü kalplerimiz boş. Tam anlamıyla karmaşık, sefil bir dünya yarattık, ilişkilerimiz baştan savma ve yüzeysel. Evet, örgütlenmiş din ve modern dünya birlikte hareket eder, çünkü her ikisi de karmaşaya neden olur, örgütlenmiş dinle modern dünyanın bu karmaşası kendimizden kaynaklanır. Bunlar kendimizi yansıtan dışavurumlardır. Herbirimizin içinde dönüşüm olmadıkça, dış dünyada da dönüşüm olamaz, bu dönüşümü yaratmak uzmanların, hekimlerin, liderlerin ya da rahiplerin sorunu değildir. Bu her birimizin sorunudur. Eğer biz bu görevi başkalarına bırakırsak, sorumsuz bir hale geliriz ve bu nedenle kalplerimiz boşalır. Teknik zihni olan bir boş kalp yaratıcı insan değildir, bu yaratıcı hali yitirdiğimiz için tam anlamıyla sefil, karmaşık, savaşlarla yıkılmış, sınıf ve ırk ayrımlarıyla parçalanmış bir dünya yarattık. Kendi içimizde köklü bir dönüşüm yaratmak, yalnızca bizim sorumluluğumuzdur.

Karanlıktan Aydınlığa'*dan*

Dinle!

Yaşam birdir.
Ne başı vardır, ne de sonu,
Kaynak ve erek kalbinde yaşar.
Yaşamın derin uçurumunun karanlığına
Düşmüşsün.

Yaşamın imanı, inancı yoktur,
Ulusu, tapınağı yoktur,
Doğumla da ölümle de sınırlı değildir,
Ne erildir ne de dişil.
"Suları şekle" sokabilir misin,
Ya da "rüzgarı avuçlarında tutabilir misin?"

Yanıt ver, dostum.

Yaşamın kaynağından iç.
Gel,
Sana yolu göstereceğim.
Yaşamın örtüsü her şeyi kaplar.

Krishnamurti'nin Günlüğü'*nden*
6 Nisan 1975

Pasifik'in mavisi Akdeniz'in o olağanüstü mavisi gibi değil, hoş açık bir mavi, özellikle kıyı şeridi boyunca kuzeye doğru yol alırken, batıdan hafif bir rüzgar estiğinde. Öylesine sakin, pırıl pırıl, berrak ve neşeli. Arasıra balinaların kuzeye doğru giderken su püskürttüğünü, ender de olsa o devasa başlarını sudan dışarı çıkarttıklarını görürsünüz. Balinaların hepsi biraraya toplanmış, su püskürtüyordu; bu hayvanlar çok güçlü olmalı. O gün deniz göl gibiydi, durgun ve tam anlamıyla dingin, tek bir dalga bile yoktu; o berrak, dans eden mavisi de yoktu. Deniz uyumaktaydı, insanda hayranlık uyandırıyordu. Ev denize yukarıdan bakıyordu. [Bu ev, Krishnamurti'nin Malibu'da kaldığı zaman kullandığı ev.] Güzel bir ev, büyük bahçesiyle, çimenlik alanıyla, çiçekleriyle. Kaliforniya'nın güneşiyle aydınlanan çok ferah bir ev. Bu evi tavşanlar da severdi. Sabah erken, gece de geç gelirlerdi; çiçekleri, yeni dikilmiş hercaileri, kadife çiçeklerini ve çiçek açmış küçük bitkileri silip süpürürlerdi. Her tarafta tel örgüler olmasına rağmen, onları tutamazdınız, öldürmek de olurdu. Ama kedi ve baykuş bahçenin düzenini sağlarlardı; siyah kedi bahçede başıboş gezerdi; baykuş gün ortasında ince okaliptüs dallarından birine tünerdi. Onu hareketsiz, yuvarlak ve büyük gözlerini kapatmış bir halde görebilirdiniz. Tavşanlar gözden kaybolur, bahçe yeşerir ve mavi Pasifik usul usul akardı.

Yalnızca insan evrenin düzenini bozar. İnsan, acımasız ve son derece şiddet yüklüdür. Nerede olursa olsun, kendisinde, dünyada sefalete ve karışıklığa neden olur. Yakıp yıkar, yok eder, şefkati yoktur. Kendi içinde düzeni yoktur, dokunduğu şey kirlenir ve karmaşıklaşır. İktidara, hileye dayanan, kişisel ve milliyetçi, grupları birbirine düşüren, çetelere özgü bir politikası vardır. Ekonomisi sınırlıdır, dolayısıyla evrensel değildir. Toplumu özgür de olsa, zulüm altında da olsa ahlaksızdır. İnanmasına, tapınmasına ve bitmek tükenmek bilmeyen anlamsız ritüeller gerçekleştirmesine rağmen dindar değildir. Neden böylesine zalim, sorumsuz ve bütünüyle ben merkezli bir hale gelmiştir? Neden? Bunun yüzlerce açıklaması vardır, kitaplardan ve hayvanlar üzerinde yapılan deneylerden elde edilen bilgilerle kurnazca açıklama yapanlar, beşeri kedere, tutkuya, gurura ve ihtirasa kapılırlar. Tanım tanımlanan değildir; söz şey değildir. Dış nedenler aradığı için mi, çevre insanı biçimlendirdiği için mi, dış dünyada yaşadığı değişimlerin kendi içindeki insanı dönüştüreceğini umduğu için mi? Duygularına bağımlı olduğu, anlık gereksinimlerine yenik düştüğü için mi? Bütünüyle düşünce ve bilgi aktarımı içinde yaşadığı için mi? Yoksa çok romantik, duygusal olduğu için mi idealleri, düşleri, büyüklenmeleri söz konusu olduğunda bu derece zalimleşebilir? Birileri ona sürekli önderlik ettiği için, kendisi bir izleyici olduğu için mi, yoksa bir lidere, bir guruya dönüştüğü için mi?

Bu iç ve dış ayrımı, çatışmalarının ve sefaletinin başlangıcıdır. Bu çelişkiye, bir ezeli gelenek ağına yakalanır. İnsan, bu anlamsız ayrıma yakalanınca, yiter ve başkalarının kölesi haline gelir. Dış ve iç, düşüncenin imgelemi ve uydurmasıdır; düşünce bölük pörçük olduğu için düzensizlik ve çatışma yaratır, bu bölünmedir. Düşünce, düzeni, erdemin zahmetsiz bir biçimde akışını sağlayamaz. Erdem bellekte-

ki şeylerin, tapınımın sürekli yinelenmesi değildir. Düşüncenin bilgisi zamanı bağlar. Düşünce doğası ve yapısı gereği yaşamın tüm akışını bütünsel bir hareket olarak yakalayamaz, Düşüncenin bilgisinin bu bütünlük karşısında içgörüsü yoktur; algılayan konumunda, dışarıdan içeri bakan konumunda olduğu sürece, seçim yapmadan bu bütünlüğün farkında olamaz. Düşüncenin bilgisinin algılamada bir yeri yoktur. Düşünen düşüncedir; algılayan algılanandır. Ancak böyle olduğunda günlük yaşamımızda çabasız bir hareket söz konusu olabilir.

Yeni Delhi, 28 Kasım 1948

Çatışmanın hiçbir türü yaratıcı düşünmeyi sağlamaz, öncelikle bunu anlamak çok önemli. Çatışmayı, çatışmanın doğasını, birinin çatışma içinde olmasının ne olduğunu anlayıncaya kadar, yalnızca sorunla savaşım, ya da belirli bir arkatasar ve çevre tamamıyla yararsızdır. Bütün bu savaşlar kötüleşmeye neden olur ve kaçınılmaz olarak daha çok savaş, daha çok sefalet yaratır, çatışmayla gereğinden çok uğraşmak insanı daha çok karmaşaya götürür. Dolayısıyla insan kendisindeki çatışmayı dışarı yansıtır ve dünyada karmaşa yaratır. Akıllı insanın kendi varlığı için çatışmayı anlamasının, çatışmanın türlerini görmesinin üretici ve yaratıcı düşünme olmadığını anlamak, bundan dolayı gereklidir, değil mi? Tüm yaşamımız savaşımla geçiyor, savaşımın varoluşun zorunlu bir parçası olduğunu düşünüyoruz. İnsanın kendi içinde ve çevreyle arasında çatışma vardır, çevre toplumdur, bu da insanlarla, nesnelerle ve fikirlerle ilişkimizdir. Bu savaşımın kaçınılmaz olduğu kabul edilir, bizlere göre savaşım varoluş süreci için temeldir. Peki ama gerçekten öyle mi? Savaşımı dışında tutan, sıradan çatışmalar olmaksızın anlamanın olanaklı olduğu bir yaşam biçimi var mı? Bilmem hiç fark ettiniz mi, psişik bir sorunla ne kadar uğraşırsanız, kafanız o kadar karışır, ancak uğraşmaktan, tüm düşünme sürecinden vazgeçildiğinde anlamak olanaklıdır. Bu nedenle çatışmanın temel olup olmadığını, üretici olup olmadığını araştırmamız gerekir.

Burada, kendi içimizdeki ve çevreyle aramızdaki çatışmadan söz ediyoruz. Çevre, kişinin kendi içinde ne olduğudur. Siz ve çevre iki ayrı süreç değilsiniz; siz çevresiniz, çevre de siz—bu gözle görülür bir gerçek. Hindistan, Amerika, Rusya, İngiltere, neresi olursa olsun, belirli bir insan grubu içinde doğarsınız, tutum, gelenek, toplumsal ve dinsel töre gibi etkileriyle bu çevre sizi yaratır—siz de bu çevre olursunuz. Dünyada salt çevrenin sonucundan öte bir şey olup olmadığını bulmak için, çevreden, onun koşullandırmasından özgür olmak zorundasınız. Bu açık mı? Kendi içinize dikkatle bakarsanız, bu ülkede doğmakla, tutum, toplum, din ve ekonomi bağlamında onun bir ürünü ya da sonucu olduğunuzu anlarsınız. Başka bir deyişle, koşullanmışsınızdır. Salt bir koşulun sonucundan daha öte, daha büyük bir şey olup olmadığını bulmak için, o koşuldan özgür olmanız gerekir. Salt çevrenin ürününden daha öte, daha büyük bir şey olup olmadığını araştırmak için koşullanmış olmanın hiçbir anlamı yoktur. Görülüyor ki koşuldan, çevreden özgür olmamız gerekiyor, ancak o zaman daha öte bir şey olup olmadığını keşfedebiliriz. Daha öte bir şey olduğunu ya da olmadığını dayatmak kesinlikle yanlış bir düşünme biçimidir. İnsan keşfetmek zorundadır, keşfetmek içinse deneyimlemek zorundadır.

*

Bu sorulan ele alırken, birlikte bir şeyleri keşfetmek için bir yolculuk yaptığımızı aklımızdan çıkarmamaya çalışalım; bu nedenle öğrenci ile öğretmen ilişkisi gibi bir tehlike yok. Burada benim oyunumu seyreden bir seyirci konumunda değilsiniz; birlikte oynuyoruz, dolayısıyla birbirimize zarar vermiyoruz.

Varanasi, 22 Kasım 1964

Eğer herhangi bir şeyle aranızda bağ yoksa, ölü bir insansınız demektir. Irmakla, kuşlarla, ağaçlarla, akşamın olağanüstü ışığıyla, suyun üzerine vuran gün ışığıyla bağ kurmak zorundasınız; komşunuzla, karınızla, çocuklarınızla, kocanızla bağ kurmak zorundasınız. *Bağ kurmak* demekle geçmişin araya girmemesi demek istiyorum, dolayısıyla her şeye yepyeni bir gözle bakabilirsiniz—bir şeyle bağ kurmanın biricik yolu budur, böylece geçmişe ilişkin her şey ölür. Bu olanaklı mı? Kişi bunu keşfetmek zorunda, "Nasıl yaparım?" diye sormamalı—bu çok aptalca bir soru. İnsanlar her zaman "Bunu nasıl yaparım?" diye sorarlar. Bu, onların zihniyetini gösterir; anlamamışlardır, yalnızca sonuca ulaşmak isterler.

Size herhangi bir şeyle ilişkide olup olmadığınızı—insanın olgudan kaçmak için yaratmış olduğu üst ben, alt ben ve sayısız bölünmelerle değil—kendinizle ilişkide olup olmadığınızı soruyorum. Keşfetmek zorundasınız, ama bu yalnızca eylemin nasıl olduğunu konuşmuş olmak için değil. "Nasıl"ı, yöntemi ve dizgesi yok; bunu size başkası söyleyemez. Onun için çalışmak zorundasınız. Özür dilerim. Söylemek istediğim *çalışmak* sözcüğü değildi; insanlar çalışmayı sever; bu bizim fantazilerimizden biridir—bir şeye ulaşmak için çalışmak zorundayız. Bir şeyle aranızda bağ varsa, çalışamazsınız, orada çalışmak yoktur; öz vardır, ça-

lışmanız gerekmez.

Herhangi bir şeyle aranızda bağ olup olmadığını—bir ağaçla bağ kurup kurmadığınızı—kendinize bir sorun. Bunu kendiniz için keşfedin. Bir ağaçla hiç bağınız oldu mu? Bir ağaca, düşünce, bellek, gözlemleme olmaksızın, duygularınızla, duyarlılığınızla, sinirsel bir dikkat haliyle bakmanın anlamını biliyor musunuz? Orada yalnızca ağaç vardır, ağaca bakan siz yoksunuzdur. Büyük bir olasılıkla bu biçimde bakmamışsınızdır, çünkü sizin için ağacın bir anlamı yoktur. Ağacın güzelliğinin önemi yoktur, sizin için güzelliğin anlamı cinselliktir. Dolayısıyla ağacı, doğayı, ırmağı ve insanları bir yana bıraktınız. Herhangi bir şeyle bağınız yok, kendinizle bile. İnsan külleriyle bağı olan biri gibi kendi düşüncelerinizle, kendi sözcüklerinizle bağınız var. İnsan külleriyle bağınız olduğu zaman ne olduğunu biliyor musunuz? Ölmüşsünüzdür; işiniz bitmiştir.

Bu nedenle farkına varmanız gereken ilk şey, varoluşunuzun herhangi bir düzeyinde çelişkiye yol açmayacak bütünsel eylemin ne olduğunu bilmeniz gerektiğidir, bağ kurmanın ne olduğunu anlamanız gerekir; kendinizle bağ kurmak, üst benle, Atman'la, tanrıyla ve bütün bunlarla değil, gerçekten kendinizle; açgözlülüğünüzle, kıskançlığınızla, hırsınızla, zalimliğinizle, hilelerinizle bağ içinde olmak; ancak buradan yolunuza devam edebilirsiniz. Bundan sonra zihninizin tam bir dinginliğe ulaştığı noktada, bütünsel eylemin olabildiğini kendiniz keşfedeceksiniz—siz keşfedeceksiniz, bunu size bir başkası söylemeyecek, çünkü başkasından öğrenmenin hiçbir anlamı yoktur.

Birçoğumuzda olduğu gibi zihin gürültücüdür, hiç durmadan kendi kendisiyle konuşur, çene çalar ya da kendini bir şeylere inandırmaya çalışır; yani sürekli hareket eder, gü-

rültü yapar. İşte biz bu gürültüden yola çıkarak hareket ederiz. Gürültüden doğan herhangi bir edim daha çok gürültüye, daha çok karmaşaya yol açar. Ama iletişimin, iletişim kurmanın zorluğunu, zihnin sözle ifade edilemezliğini—iletişim kuranın zihin olduğunu—öğrenmişseniz ve gözlemlemişseniz, o zaman yaşam bir hareket olduğuna göre, edimden doğal olarak, özgürce, kolayca, çaba harcamadan bağ kurma haline geçebilirsiniz. Eğer derinlemesine araştırırsanız, yalnızca doğayla, dünyayla, kendinizle ilgili şeylerle değil, aynı zamanda kendinizle bağ kurduğunuzu görürsünüz.

Kendinizle bağ kurmak demek, tam anlamıyla sessiz olmak demektir, dolayısıyla zihin kendisiyle ilgili her şeyle bağ kurduğunda sessiz olabilir. Buradan bütünsel eyleme geçilebilir. Ancak bu boşluğun dışında bütünsel ve yaratıcı eylem vardır.

Varanasi, 28 Kasım 1964

Antropologların son keşiflerine göre, insanoğlu dünya üzerinde iki milyon yıldır yaşıyormuş. İnsanoğlu yaklaşık onyedi bin yıl boyunca mağaralarda, uğraşlarının, savaşlarının, varoluşunun bitmez tükenmez acısını—iyiyle kötünün arasındaki, zulümle hiç bıkmadan arayıp durduğu şeyin, aşkın arasındaki savaşın kayıtlarını—bırakmıştır. Yine görüyoruz ki, insan sorunlarını henüz çözememiştir—matematiksel, bilimsel ya da teknik sorunları değil, insanlığa özgü sorunları; bu dünyada barış içinde nasıl yaşayabileceği, doğayla nasıl ilişkide olabileceği ve çıplak bir dal üstündeki kuşun güzelliğini nasıl görebileceğine ilişkin sorunlardır bunlar.

Günümüze geldiğimizde, sorunlarımız, insanlığa özgü sorunlarımız gün geçtikçe artmaktadır; bu sorunları belirli ahlak ya da davranış biçimlerine göre, zihnimizi dolduran çeşitli sorumluluklarımıza göre çözmeye çalışırız. Yaşamımızdaki sorunları, acıları, umutsuzlukları, kararsızlıkları sorumluluklarımıza, davranış biçimimize, dinsel biçimlere ve yaptırımlara göre çözmeye çalışırız. Bir komünist, sosyalist, vb. olarak belirli bir tutumu benimseriz; sonra o tutumdan, bulunduğumuz o noktadan hareket ederek, sorunlarımızı tek tek, birbiri ardına çözmeye çalışırız—işte yaşamımızda yaptığımız budur.

Bir insan çok büyük bir bilim adamı olabilir, ama laboratuvarında çalışan bu bilim adamı evindeki halinden bütünüyle farklıdır, bu bilim adamı evde milliyetçi, acımasız, sinirli, kıskanç, karşısındakini çekemeyen, daha büyük ün, daha çok beğeni ve daha çok para için meslektaşlarıyla yarışan biri olabilir. Böyle bir kişi insana özgü sorunlarla uzaktan yakından ilgili olamaz; yalnızca maddenin çeşitli biçimlerini ve bunun gerçeğini keşfetme peşindedir.

Biz de sıradan insanlar olduğumuz, bilirkişi ya da uzman olmadığımız için belirli bir davranış biçimine, belirli dinsel kavramlara, ulusal yozluğa bağlanırız ve buradan hareketle gittikçe artan, katlanan sorunlarımızı çözmek için uğraşırız.

Bildiğiniz gibi konuşmanın ve yazmanın sonu yok. Sözcükler sözcükleri izleyebilir, dilin kullanılış biçimi, güzelliği, söylenen şeyin nedeni ya da mantıksızlığı sizi inandırabilir ya da inandırmayabilir. Önemli olan sözcüklerin birbiri ardına sıralanması, konuşulanların, okunanların dinlenmesi değil, sorunu—insana özgü sorunu, sizin sorununuzu—çözmektir, ancak ortaya çıktığı haliyle koşullara, o zamanın baskılarına ve engellemelerine uygun olarak değil, bütünüyle farklı bir biçimde çözmek. İnsanlığın sorunları, açgözlülük, kıskançlık, zihnin körelmiş ruhu, yürek sızısı, insanın korkutucu duyarsızlığı, zulüm, şiddet, derin ümitsizlik ve acıdır. Yaşadığımız iki milyon yıl boyunca bu sorunları farklı kurallara, farklı dizgelere, farklı yöntemlere, farklı gurulara, farklı bakış ve sorgulama yollarına uygun olarak çözmeye çalıştık. Ama işte şimdi olduğumuz yerdeyiz; sonsuz acı, karmaşa ve bitmez tükenmez bir umarsızlığa düşmüş durumdayız.

Sorunların her bakımdan, tam anlamıyla, yeniden ortaya çıkmayacak bir biçimde çözülmesinin yolu var mı; ve eğer

yeniden ortaya çıkarsa onlan çözebilir miyiz, onları yok edebilir miyiz, onlan bir yana bırakabilir miyiz? Hiç sorun beslemeyen bütünsel bir yaşam biçimi var mı; böyle bir yaşam biçimi var mı—hiç sorun beslemeyen bütünsel bir yaşam var mı; herhangi bir zamanda, herhangi bir soruna yol açmayacak bir yaşam biçimi—bir biçeme, bir yönteme, bir dizgeye öykünme değil, bütünsel yaşam biçimi var mı? Eğer sorun çıkarsa, anında çözülebilir mi? Bu sorunlann yükünü taşıyan bir zihin körelmiş, ağırlaşmış, aptallaşmış bir zihne dönüşür. Kendi zihninizi, karılarınızın, kocalarınızın ve komşularınızın zihinlerini izleyip izlemediğinizi bilmiyorum. Zihnin çeşitli sorunları varsa, bu sorunlar—hatta matematiksel sorunlar—ne kadar karmaşık, ne kadar sıkıntı verici, ne kadar ilginç, ne kadar entelektüel olursa, zihni o denli köreltir. *Sorun* derken çözümlenmeden kalan zor bir sorunu, zor bir ilişkiyi, zor bir konuyu kastediyorum, böyle bir sorun günden güne taşınır. Varoluşun bütünselliğini anladığı için sorunu olmayan, bir sorun ortaya çıktığı zaman sorunu hemen çözebilen bir yaşam biçiminin, böyle bir zihinsel halin var olup olmadığını soruyoruz. Sorun bir gün bile, bir dakika bile taşındığı zaman zihni ağırlaştırır, köreltir, zihin bakma, gözlemleme duyarlılığını yitirir.

Ne kadar derin olursa olsun, ne kadar bilinçli ya da bilinçsiz olursa olsun, her sorunu ortaya çıktığında çözen, kendi içinde sorunu olmayan bir zihinsel hal, bütünsel bir eylem var mı? Kendinize bu soruyu hiç sorup sormadığınızı bilmiyorum. Büyük olasılıkla sormadınız, çünkü birçoğumuz günlük sorunların—geçimimizi sağlamak, psişik olarak hırs, açgözlülük ve açıkgözlülüğe dayalı bir yapı oluşturan, toplumun isteklerine yanıt vermek gibi sorunların—içine öylesine batmış ve tutulmuş durumdayız ki, sorgulamaya zaman bulamıyoruz. Bu sabah bu konuyu sorgulayacağız, ama bu sizin ne denli derinlemesine sorguladığınıza, ne

denli ciddi isteklerde bulunduğunuza, ne denli açık ve yoğun bir biçimde gözlem yaptığınıza bağlı olacak.

Görünüşe göre iki milyon yıldır yaşıyormuşuz—korkunç bir düşünce! Büyük olasılıkla insanoğlu varoluşun sonsuz acıları içinde iki milyon yıl daha yaşayacak. İnsanı bundan bütünüyle özgür kılacak, böylece insanın bir saniye bile hırs içinde yaşamamasının, bu hırsını doyuracak bir felsefe yaratmamasının, tüm sorunlara uygulayacağı, böylece bu sorunları arttıracak bir kural oluşturmamasının yolu var mı? Var! Sorunları anında çözebilecek bir zihin hali var, böylece zihnin kendisinin bilinçli ya da bilinçsiz hiçbir sorunu olmaz.

Biz işte bunu sorgulayacağız. Konuşmacı her ne kadar sözcükler kullanacak ve bu sözcükler elverdiğince konunun derinine inmeye çalışacak olsa da, siz dinlemeli ve anlamalısınız. Sizler birer insansınız, ama birey değilsiniz, çünkü hâlâ dünyasınız, kitlesiniz; toplumun bu berbat yapısının bir parçasısınız. Ancak zihnin hiçbir sorunu olmadığı, kendisini açgözlülük ve hırsa dayalı toplum yapısından bütünüyle kurtardığı zaman bireysellik söz konusu olabilir.

Hiçbir sorunla yaşamayan ve ortaya çıkan her türlü sorunu anında çözebilen bir zihin hali bulunduğunu söylüyoruz. Sorunu bir gün, bir saniye bile zihninizde taşımamanın ne kadar önemli olduğunu anlamak zorundasınız. Sorununuzu çözmeden bıraktığınız, onun beslenip kök salmasına göz yumduğunuz sürece, zihin, kalp, sinir sistemi zarar görür. Bu nedenle sorunun en kısa sürede çözülmesi zorunludur.

Çatışma ve sefalet içinde, her an dünü anımsayarak yaşadığımız iki milyon yıldan sonra, zihnin kendisini bu durumdan kurtarması, tam, bütün, parçalanmamış bir hale gelme-

si olanaklı mıdır? Bunu bulmak için zamanın sorgulanması gerekir, çünkü sorun ve zaman çok yakından ilişkilidir.

İşte bunun için zamanı sorgulayacağız. Başka bir deyişle, iki milyon yıl yaşadıktan sonra, üzüntü, acı, endişe, bitmek tükenmek bilmeyen savaşım ve ölümle dolu iki milyon yıl daha yaşamaya devam etmek zorunda mıyız? Bu kaçınılmaz mı? Toplum bu biçimde—savaşlar, baskılar, Doğu-Batı savaşları, çeşitli milliyetçilik kavgaları, Ortak Pazar, bu ya da şu güç blokları varken—gelişiyor, evrim geçiriyor. Toplum deviniyor, deviniyor—yavaş yavaş, hatta bir anlamda uyuyor, ama deviniyor. Belki de toplumu oluşturanlar iki milyon yıl içinde bir başka insanla yanşmadan, sevgi, saygı, dinginlik, büyük bir güzellik duygusu içinde yaşayabilecekleri bir konuma gelirler. Ama buna ulaşabilmek için iki milyon yıl daha beklemeleri mi gerekecek? Sabırsız olmamak mı gerek? *Sabırsız* sözcüğünü gerçek anlamıyla kullanıyorum: sabırsız olmak, zamana karşı sabrı olmamak. Başka bir deyişle, her şeyi zamana bağlı olarak değil, anında çözemez miyiz?

Bunun üzerine bir düşünün. Olanaklı olduğunu ya da olmadığını söylemeyin. Zaman nedir? Kronolojik zaman vardır, saatle ölçtüğünüz zaman—bu açıktır, gereklidir de; bir köprü yapmak zorundaysanız zamana gereksiniminiz vardır. Ama bütün öteki zaman biçimleri—başka bir deyişle, "Olacağım," "Yapacağım," "Yapmamalıyım" gibi sözler—doğru değildir; "Bunu yapacağım" diyen bir zihnin buluşudur. Yarın yoksa—ki yarın yoktur—bütün tutumunuz farklı olur. Gerçekten de böyle bir zaman yoktur—aç, cinsel istekle, şevhetle dolu olduğunuz zaman, zamanınız yoktur; istediğiniz o şeyi hemen o an istersiniz. Bu nedenle zamanı anlamak, sorunların çözülmesi demektir.

Lütfen sorunla zaman arasındaki yakın ilişkiyi anlamaya çalışın. Diyelim, sıkıntı içindesiniz. Sıkıntının ne olduğunu bilirsiniz—aşırı bir sıkıntı değil, yalnız olmanın verdiği sıkıntı, istediğiniz bir şeye ulaşamamanın, yeterince anlayamamanın, düş kırıklığına uğramanın, sevdiğinizi düşündüğünüz birini yitirmenin, bir şeyi çok iyi anladığınız halde onu yapamamanın verdiği sıkıntı. Ancak bütün bunların ötesinde çok daha büyük bir sıkıntı vardır: zamanın verdiği sıkıntı. Çünkü sıkıntıyı besleyen zamandır. Lütfen bunu iyi dinleyin. Zamanı kabullendik, zaman adım adım ilerleyen yaşam süreçidir, adım adım ilerleyen evrim biçimidir, bir şeyden ötekine, sinirlilik halinden yavaş yavaş sinirin azalması haline dönüşmedir. Yavaş yavaş ilerleyen bir evrim sürecini kabullendik ve bunun varoluşun bir parçası, tanrının planı, komünist bir plan ya da başka bir plan olduğunu söylüyoruz. Zamanı kabullendik ve onunla düşünce düzeyinde değil, gerçek anlamda yaşıyoruz.

Bence bu sıkıntıların en büyüğü: Zamanın değişime, başkalaşıma egemen olması. On bin yıl ya da daha uzun süre beklemek zorunda mıyım, bu mutsuzluğa, çatışmaya bir on bin yıl daha katlanıp yavaş yavaş, azar azar değişmeli, acele etmemeli, yavaş hareket etmeli miyim? Bunu kabullenmek ve bu hal içinde yaşamak sıkıntıların en büyüğüdür.

*

Bu sıkıntıya bir an önce son vermenin bir yolu var mıdır? Bu, sorunun düğüm noktasıdır. Çünkü sıkıntıdan—sözcüğün en derin anlamında sıkıntıdan—kurtulduktan sonra, bütün sorunlar biter. Çünkü sıkıntı içindeki bir zihin, sevmenin ne demek olduğunu asla bilemez.

*

İşte bu nedenle sıkıntının ne olduğunu hemen öğrenmeliyim, bunu öğrenmenin yolu ise zamanı ortadan kaldırmaktır. Bir şeyi anında görmek, yanlışı anında görmek—yanlışı görmek sizi zamandan kurtaran hakikatin etkinliğidir.

Bu görme sorununun üzerine biraz daha gidelim. İçeri girdiğimizde şurada bir papağan vardı: Yeşil, açık renkli, kırmızı gagalı bir papağan, mavi göğe uzanan kuru bir dal üzerinde duruyordu. Onu görmüyoruz bile; çok yoğunuz, başka şeylere yoğunlaşmışız, sıkıntı içindeyiz, bunun için mavi göğe uzanan o kuru dal üzerindeki kuşun güzelliğini kesinlikle görmüyoruz. Görme edimi dolaysızdır—"Nasıl görüleceğini öğreneceğim," diyemezsiniz. "Öğreneceğim," dediğiniz anda araya zamanı sokmuş olursunuz. Bundan dolayı yalnızca o kuşu görmek değil, aynı zamanda şu tren sesini duymak, öksürüğü, burada hiç durmadan devam eden şu öksürüğü duymak—bu gürültüyü duymak ve dinlemek dolaysız bir edimdir. Açık bir biçimde görmek de dolaysız bir edimdir, düşünmeye olanak kalmadan—şu kuşu görmek, kendinin ne olduğunu görmek, Süper Atman ya da ona benzer şeylerle ilgili varsayımlardan söz etmiyorum, kendinin ne olduğunu gerçekten görmek.

Görmek, hiçbir sanısı, hiçbir kuralı olmayan bir zihin gerektirir. Zihninizde bir kural varsa, o kuşu—göğe uzanan dalın üzerindeki papağanı—asla göremezsiniz, onun güzelliğinin bütününü asla göremezsiniz. Ancak, "Evet, bu papağan şu cins, bu kuru dal şu cins bir ağaca ait, mavi gökyüzü de ışık ve toz zerrelerinden ötürü mavi," dersiniz, ama o olağanüstü şeyin bütününü asla göremezsiniz. Bu güzelliğin bütününü algılamak içinse, zaman yoktur. Aynı biçimde, sıkıntının bütününü anlamak istiyorsak, araya zaman kesinlikle girmemelidir.

*

Lütfen şimdi buna farklı bir açıdan bakın. Aslında bizde sevgi duygusu yok—bunu fark etmek ne kadar korkunç! Aslında bizde sevgi yok; duyarlık var, duygusallık, kösnüllük, cinsellik var; sevgi olduğunu sandığımız bir şeylere ilişkin anılarımız var. Ancak aslında sevgi yok. Çünkü, sevgi sahibi olmak demek, şiddete, korkuya, yarışmaya, tutkuya yer vermemek demektir. Sevgi duygusuna sahip olsaydınız, asla "Bu benim ailem," demezdiniz. Bir aileniz olabilir ve onlara elinizden geleni veriyor olabilirsiniz, ama onlar sizin aileniz olmayacaktır, bu durum dünyaya karşıdır. Seviyorsanız, sevgi varsa, barış vardır. Sevseydiniz, çocuğunuzu bir milliyetçi olacak biçimde, yalnızca bir iş sahibi olup küçük başarılar peşinde koşacak biçimde yetiştirmezdiniz; uyruğunuz olmazdı. Sevseydiniz, din ayrımları da olmazdı. Ama bütün bunlar bu çirkin dünyada gerçekten—varsayımda değil, acı bir biçimde gerçekten—var olduğuna göre, bu sizde sevgi duygusunun bulunmadığını gösterir. Annenin çocuğuna duyduğu sevgi bile sevgi değildir. Anne çocuğunu gerçekten sevseydi, dünya böyle olur muydu dersiniz? O zaman çocuğunun doğru yiyeceği yediğini, doğru eğitimi aldığını, duyarlı olduğunu, güzelliğin değerini bildiğini, tutkulu, açgözlü ve kıskanç olmadığını görürdü. Demek ki anne, kendisi her ne kadar sevdiğini sansa da, çocuğunu sevmez.

Bunun için bizde sevgi duygusu yoktur.

*

Öyleyse ne yapacağız? Bana, "Lütfen bana ne yapmam gerektiğini söyleyin," derseniz, otobüsü hepten kaçırırsınız. Ama bu sorunun önemini, büyüklüğünü, ivediliğini anlamalısınız—yarın değil, daha sonraki gün ya da saat değil, şimdi anlamalısınız. Bunu anlamak içinse enerjiye gereksi-

nim vardır. O halde hemen anlayın—sıvıyı anında katıya dönüştüren ya da buharlaştıran katalizöre bir saniye bile zaman tanırsanız, görevini yerine getiremez. Tüm varoluşumuz, tüm kitaplarımız, tüm ümitlerimiz yarın, yarın, yarın üzerine kuruludur. Zamanın bu biçimde kabullenilmesi sıkıntılarının en büyüğüdür.

Dolayısıyla çözüm sizde, bir yanıt almayı umduğunuz konuşmacıda değil. Yanıt yok. Güzelliği de burada. Gelecek on bin yıl boyunca bağdaş kurarak oturabilir, doğru soluk alıp verebilir ya da amuda kalkabilirsiniz. Bu soruyu kendinize—yüzeysel, sözde kalacak biçimde, entelektüel kaygılarla değil, tüm varlığınızla—sormazsanız, iki milyon yıl daha onunla birlikte yaşamayı sürdürürsünüz. Bu iki milyon yıl yalnızca yarın da olabilir. Görüldüğü gibi sorun ve zaman arasında çok yakın bir ilişki vardır—bunu şimdi anlayabiliyor musunuz?

*

Bu soruya yanıt arayan bir zihin, yalnızca bunun zamanın sonucu olduğunu anlamakla kalmamalı, aynı zamanda kendisini yadsımalı; böylece, zamanın, toplumun yapısı dışında kalabilir. Eğer dinlediyseniz, gerçekten ısrarla ve kendinizi vererek—yalnızca sözde değil, ama gerçekten—dinlediyseniz, artık zamanın denetimi altında olmadığınız sonucuna varacaksınız. Zihin, iki milyon yıl ya da daha çoğunun sonucu olmasına karşın devre dışı kalır, çünkü bütün süreci görmüş ve hemen anlamıştır. İnsan bu sonuca varabilir—bu oldukça açık. İnsan bunu anladığı zaman artık her şey çocuk oyuncağıdır. Hepimiz yetişkin insanlar olduğumuz halde, bunu anladığınız anda şöyle dersiniz: "Yaşamıma ne yapmışım!" İşte o zaman zihnin hiçbir aldatmacası, hiçbir baskısı kalmaz.

Zihin sorunsuz, gerilimsiz ve yönsüz olduğu zaman, zihinde bir uzay oluşur, hem zihinde hem kalpte sınırsız bir uzay oluşur, yaratma ancak bu sonsuz uzay içinde olabilir. Çünkü sıkıntı, sevgi, ölüm ve yaratma zihnin tözüdür, bu zihin sıkıntıdan ve zamandan özgürleşmiştir. Dolayısıyla bu zihin sevgi hali içindedir ve sevgi varsa güzellik vardır. Bu güzellik duygusu, bu büyük, sonsuz uzay duygusu içinde yaratma vardır. Hatta bunun ötesinde—buradaki öte, zaman anlamında değil—büyük devinim duygusu vardır.

Hepiniz bu söylenenleri dinliyorsunuz, sözel olarak bunun anlamını yakalayacağınızı ümit ediyorsunuz, ama yakalayamazsınız—sevgiyi, sevgi hakkında konuşulanları dinleyerek yakalayamayacağınız gibi. Sevgiyi anlamak için, çok yakından başlamalısınız, yani kendinizden. Sonra anladığınız zaman, ilk adımı attığınız zaman—ilk adım aynı zamanda son adımdır—çok uzağa gidebilirsiniz, roketlerin Ay'a, Venüs'e ya da Mars'a gidebileceğinden daha uzağa gidebilirsiniz. Bütün bunlar dinsel zihindir.

Yaşamak Üzerine Yorumlar'*dan*, İkinci Dizi

Uçak kalabalıktı. Yirmi bin fit'ten daha yüksekte, Atlantik'in üzerinde uçuyorduk, altımızda kalın bir halıya benzer bulutlar vardı. Üstte gökyüzü masmaviydi, güneş arkamızdaydı ve biz dosdoğru batıya uçuyorduk. Çocuklar bir süre oyun oynamışlar, koridorda bir aşağı bir yukarı koşturmaktan yorulmuşlar ve şimdi uyuyorlardı. Uzun bir geceden sonra çocuklar dışında herkes uyanıktı, sigara içiyor, içeceklerini yudumluyorlardı. Önümdeki adam yanındakine işiyle ilgili bir şeyler anlatıyordu, arka koltukta oturan kadınsa hoşnut bir sesle aldıklarını anlatıyor ve ödemek zorunda kalacağı gümrük miktarını kestirmeye çalışıyordu. Altımızda şiddetli rüzgarlar olmasına rağmen bu yükseklikte son derece sakin uçuyorduk, hiçbir sarsıntı yoktu. Uçağın kanatları günışığında parlıyor, pervaneler havayı büyük bir hızla yararak kesintisiz dönüyordu; rüzgar arkamızdaydı, saatte üç yüz milden fazla bir hızla uçuyorduk.

Dar koridorun hemen çaprazında iki adam oldukça yüksek sesle konuşuyorlardı, söylediklerini duymamak pek zordu. İkisi de iriydi, birinin yüzü rüzgar çarpmış gibi kırmızıydı. Balinaları öldürmekten, bunun ne kadar tehlikeli bir iş olduğundan, bu işte ne kadar kazanç elde edilebileceğinden ve denizlerin ne kadar korkutucu olduğundan söz ediyor-

du. Bazı balinalar yüzlerce ton ağırlığındaydı. Yavrusu olan balinaların öldürülmesi yasaktı, belirli bir sürede belirli sayıda balinanın öldürülmesi de yasaklanmıştı. Bu büyük canavarların öldürülmesi çok bilimsel yöntemlerle gerçekleştiriliyordu, her bir grup teknik açıdan eğitildikleri konuda görevlerini yerine getiriyordu. Fabrika gemisinin dayanılmaz bir kokusu vardı. Ama insan diğer birçok şeye alıştığı gibi buna da alışıyordu. Her şey yolunda giderse bu işten epeyce para kazanmak olanaklıydı. Adam, öldürmenin o garip çekiciliğini anlatmaya başlamıştı ki, içecekleri geldi ve konuşmanın konusu değişti.

İnsanlar gerek birbirlerini, gerekse ormanın derinliklerindeki zararsız, parlak gözlü bir geyiği ya da öküzü avlamış olan bir kaplanı öldürmekten hoşlanırlar. Bir yılan yolda göz göre göre ezilir; tuzak kurulur, kurt ya da çakal avlanır. İyi giyimli insanlar yüzlerinde gülümseme, ellerinde değerli silahlarla ava çıkıp birbirleriyle konuşmakta olan kuşları öldürürler. Bir çocuk havalı silahıyla cıvıldayan bir kuşu öldürür, ama çevresindeki büyükler acımak üzerine tek bir söz söylemezler, çocuğa kızmazlar; aksine ne kadar iyi bir atış yaptığını söylerler. Sözde spor adına, yiyecek adına, insanın ülkesi için, barış için öldürmek—bütün bunların arasında pek fark yoktur. Haklı çıkarmaya çalışmak bir yanıt değildir. Yalnızca: Öldürmeyin. Batıda hayvanların yemek, zevk, post için var oldukları düşünülür. Doğuda ise yüzyıllardır öğretilen ve her anne babanın durmadan yinelediği şudur: Öldürme, merhametli ol, şefkatli ol. Burada hayvanların ruhu yoktur, bu nedenle cezası olmadığı için öldürülebilirler; orada ise hayvanların ruhu vardır, dolayısıyla düşünün ve kalbinizin sevgiyi tanımasına izin verin. Burada hayvanları, kuşları yemek normal, doğal bir şey sayılıyor, bu, kilise ve reklamlar tarafından da destekleniyor; orada ise tam tersine, düşünceli, dindar insanlar gelenekleri ve

kültürleri gereği hayvanları asla yemiyorlar. Ancak bu da hızla değişiyor. Burada biz hep tanrı ve ülke adına öldürdük, ama şimdi her yerde durum aynı. Öldürmek yaygınlaşıyor; hemen hemen her gece eski kültürler bir yana atılıyor, yetkinlik, zalimlik ve yok etme yolları dikkatle geliştirilip güçlendiriliyor. Barış siyasetçilerle ya da rahiplerle olmaz, hukukçular ve polislerle de olmaz. Barış, sevgi olduğunda bir zihin halidir.

İlk ve Son Özgürlük'*ten*, *3. Bölüm*

Kendinizle içinizdeki ve çevrenizdeki sefalet, karmaşa arasındaki ilişki nedir? Kuşkusuz bu karmaşa, bu sefalet kendiliğinden ortaya çıkmadı. Bunları ne kapitalist toplum, ne komünist ne de faşist toplum yarattı, onu bizler, birbirimizle olan ilişkimizde yarattık. İçinde bulunduğumuz durum dünyaya yansıtılmıştır; siz neyseniz, ne düşünürseniz, ne hissederseniz, günlük yaşamınızda ne yaparsanız bunlar dünyaya, dışarıya yansıtılır ve dünyayı oluşturur. Eğer sefalet içinde, karmaşa içindeysek, bu, yansıtma yoluyla dünyaya dönüşür, topluma dönüşür, çünkü sizinle benim aramızdaki, benimle bir başkası arasındaki ilişki toplumdur—toplum bizim ilişkimizin ürünüdür—ve eğer ilişkimiz, karmaşık, ben merkezli, dar, sınırlı, ulusal ise, bunu dünyaya yansıtınız ve dünyaya kargaşa getiririz.

Siz neyseniz, dünya odur. Dolayısıyla sizin sorununuz dünyanın sorunudur. Kuşkusuz bu yalın ve temel bir olgu, öyle değil mi?

*

Toplum neden tökezliyor, neden çöküyor? Bunun en temel nedenlerinden biri bireyin yaratıcı olamamasıdır. Ne demek

istediğimi açıklayayım. Bizler öykünmeci bir duruma geldik, hem dışta hem içte her şeyi kopya ediyoruz. Dışta, bir teknik öğrendiğimiz, birbirimizle sözel düzeyde iletişim kurduğumuz zaman doğal olarak bir parça öykünme, kopya olması gerekir. Sözcükleri kopya ederim. Mühendis olmak için önce tekniği öğrenmem, sonra bir köprü yapmak için o tekniği kullanmam gerekir. Dışımızda bir teknik kullanırken belirli ölçüde öykünme ve kopya zorunludur, ama içimizde psişik bir öykünme söz konusu olduğunda, kesinlikle yaratıcı olmaktan uzağız demektir. Eğitimimiz, toplumsal yapımız, dinsel yaşamımız hep öykünme üzerine kuruludur; başka bir deyişle, belirli bir toplumsal ya da dinsel biçime uyarım. Gerçek bir birey olmaktan uzağımdır. Psişik olarak Hintlilere, Hıristiyanlara, Budistlere, Almanlara ya da İngilizlere özgü koşullanmış tepkileri yineleyip duran bir makineye dönüşmüşümdür. Tepkilerimiz ister Doğu ya da Batıya özgü, isterse dinsel ya da maddeci olsun, toplumun yapısına göre koşullanmıştır. Bu nedenle toplumun parçalanmasının temel nedenlerinden biri öykünmedir ve parçalayıcı etkenlerden biri de özünde öykünmecilik yatan liderlerdir.

Bilinenden Özgürleşme'*den*, *11. Bölüm*

Sevginin doğası konusunu epeyce araştırdık, şimdi sanıyorum çok daha fazla kavrayış, daha çok farkındalık gerektiren bir noktaya ulaştık. Sevginin, çoğu insan için, rahatlık, güvenlik ve yaşamlarının geri kalan bölümünde sürekli duygusal doyum sağlayacak bir güvence anlamına geldiğini keşfettik. Sonra benim gibi biri ortaya çıkıp "Bu gerçekten sevgi midir?" diye soruyor ve sizlerden kendi içinize bakmanızı istiyor. Ama siz bakmamaya çalışıyorsunuz, çünkü bunun rahatsız edici olduğunu görüyorsunuz—ruhtan, siyasi ya da ekonomik durumdan söz etmeyi yeğliyorsunuz—ancak, içinize bakmak için bir köşeye sıkıştırıldığınızda, sevgi olduğunu sandığınız şeyin aslında sevgiyle hiçbir ilgisi olmadığını; yalnızca karşılıklı bir doyum, karşılıklı bir sömürü durumu olduğunu fark ediyorsunuz.

Size "Sevginin ne dünü vardır, ne de yarını," ya da "Ancak bir merkez olmadığında sevgi vardır," dediğim zaman, bunun sizin için olmasa da benim için bir gerçekliği vardır. Bu sözümü bir alıntı olarak kullanabilir ya da kurala dönüştürebilirsiniz, ancak bunun hiçbir geçerliliği yoktur. Bu sözün *anlamını kendiniz keşfetmelisiniz*, bunu yapmak içinse, bakabilme özgürlüğü, her türlü kınamadan, yargılamadan, her türlü anlaşma ve anlaşmazlıktan uzak olma özgürlüğü gerekir.

Bakmak—ya da dinlemek—yaşamdaki en zor şeylerden biridir; bakmak ve dinlemek aynı şeylerdir. Gözleriniz endişeleriniz yüzünden kör olmuşsa, güneşin batışının ne kadar güzel olduğunu göremezsiniz. Birçoğumuz doğayla bağımızı yitirmiş durumdayız. Uygarlık gün geçtikçe büyük şehirlere taşınıyor. Her gün biraz daha şehirli oluyor, kalabalık apartmanlarda yaşıyoruz, bir sabah ya da akşam gökyüzüne bakmak için bile ancak çok küçük bir alanımız var, bu yüzden birçok güzellikle bağımız kesiliyor. Bilmem fark ettiniz mi, öyle azımız güneşin batışına, doğuşuna, ay ışığına ya da ışığın su üstündeki yansımasına bakıyor ki...

Doğayla bağımızı kaybettiğimiz için, doğal olarak, entelektüel becerilerimizi geliştirmeye yöneliyoruz. Çok kitap okuyoruz, sık sık müzelere ya da konserlere gidiyoruz, televizyon seyrediyoruz, ya da zamanımızı başka türlü eğencelerle geçiriyoruz. Hiç durmadan diğer insanların söylediği sözleri kullanıyor, sanat üzerine fazlasıyla düşünüp konuşuyoruz. Sanata bu denli bağımlı olmamızın nedeni nedir? Sanat bir tür kaçış ya da uyarıcı mı? Doğayla doğrudan ilişki içinde olsanız, uçan kuşun hareketini izliyor, gökyüzünün her hareketinin güzelliğini görebiliyor, tepelere vuran gölgeleri ya da bir başkasının yüzündeki güzelliği seyredebiliyor olsanız, sizce bir resme bakmak için müzeye gitmek ister miydiniz? Belki de çevrenizdeki şeylere nasıl bakacağınızı bilmediğiniz için, daha iyi görmenizi sağlayacak bir uyarıcıya başvuruyorsunuz.

Her sabah öğrencilerine konuşmayı alışkanlık haline getirmiş bir din öğretmenine ilişkin bir öykü vardır. Öğretmen bir sabah kürsüye çıkar. Tam konuşmaya başlayacağı sırada küçük bir kuş gelip pencerenin önüne konar ve ötmeye başlar, tüm kalbiyle öter. Sonra durur, uçup gider, öğretmen şöyle der: "Bugünkü dersimiz bu kadar."

Bana öyle geliyor ki, en çok zorlandığımız, yalnızca dış dünyadaki şeyleri değil, iç yaşamımıza ilişkin şeyleri de açıkça görebilmek. Bir ağaç, bir çiçek ya da bir insanı gördüğümüzü söylediğimizde, acaba bunları gerçekten görmüş olur muyuz? Yoksa yalnızca sözcüğün yarattığı imgeyi mi görmüş oluruz? Başka bir deyişle, ışık ve tat dolu bir akşamda bir ağaca ya da bir buluta baktığınızda, onu gerçekten, yalnızca gözlerinizle ve zekanızla değil, aynı zamanda bir bütün olarak, tamamıyla görebiliyor musunuz?

Hiç nesnel bir şeye, örneğin bir ağaca, ağaçla ilgili edindiğiniz tüm çağrışımları, bilgileri bir yana atarak, hiçbir yargıda bulunmadan, sizinle ağaç arasında bir perde oluşturacak ve sizin o ağacı gerçekte olduğu gibi görmenizi engelleyecek sözcüklere yer vermeden bakmayı denediniz mi? Böyle bakmaya ve ağacı bütün varlığınızla, bütün enerjinizle incelediğinizde gerçekten ne olduğunu görmeye çalışın. Böyle bir yoğunlukta, hiçbir gözlemcinin olmadığını, ortada yalnızca dikkat olduğunu göreceksiniz. Ortada dikkatsizlik olduğu zaman bir gözlemleyen ve gözlemlenen vardır. Herhangi bir şeye bütün dikkatinizle baktığınızda hiçbir kavrama, kurala ya da anıya yer yoktur. Bu noktanın iyi anlaşılması gerekiyor, çünkü çok dikkatli araştırma isteyen bir konuya giriyoruz.

Ancak kendimizden tam anlamıyla geçtiğimizde bir ağaca, yıldızlara ya da ırmağın pırıl pırıl sularına bakabilen bir zihin, güzelliğin ne olduğunu bilebilir. Ancak gerçekten görebildiğimiz zaman bir sevgi hali içinde olabiliriz. Güzelliği genellikle karşılaştırmalar ya da insanın oluşturduğu birtakım şeyler aracılığıyla tanıyoruz, bu da nesnelere güzellik yüklediğimiz anlamına geliyor. Güzel olduğunu düşündüğüm şeylere bakıyorum ve mimarlık konusunda bilgim olduğu ya da bir binayı gördüğüm öteki binalarla karşılaştır-

dığım için güzelliğin değerini biliyorum. Ama şimdi kendime şöyle soruyorum: "Nesne olmadan güzellik var mıdır?" Algılayan, deneyimleyen, düşünen konumunda gözlemleyen bir kişi varsa, güzellik yoktur, çünkü güzellik dışsal, gözlemleyenin baktığı ve yargıladığı bir şeydir. Ama gözlemleyen yoksa—bu çok fazla yoğunlaşma ve araştırma gerektirir—o zaman nesne olmadan da güzellik vardır.

Güzellik, gözlemleyenin ve gözlemlenenin her ikisinin birden olmadığı yerde vardır, ancak tam bir ciddiyetin olduğu yerde kendinden geçme söz konusu olabilir—disiplini, yaptırımları, kuralları ve boyun eğişiyle bir rahibin ciddiyeti ya da giysiler, fikirler, yiyecekler ve davranışlarla sınırlı bir ciddiyet değil—bütünüyle yalın olmanın getirdiği bir ciddiyet, ki bu tam bir alçakgönüllülüktür. Öyleyse ulaşmak yoktur; yalnızca ilk adım vardır ve ilk adım sonu gelmez bir adımdır.

Diyelim, kendi başınıza ya da yanınızda biriyle yürüyorsunuz, konuşmayı kesmişsiniz. Çevreniz doğayla kaplı, ne bir köpek havlaması, ne geçen bir arabanın gürültüsü, ne de bir kuş sesi var. Tamamıyla sessizsiniz, çevrenizi saran doğa da bütünüyle sessiz. Hem gözlemleyen hem de gözlemlenende böylesi bir sessizlik hali olduğunda—gözlemleyen gözlemlediğini düşünceye dönüştürmediğinde—farklı bir güzellik ortaya çıkar. Artık ne doğa kalmıştır, ne de gözlemleyen. Baştan sona, bütünüyle yalnız bir zihin hali vardır; yalnızdır, yalıtılmış değildir, ama sessizdir ve bu sessizlik güzelliktir. Sevdiğiniz zaman bir gözlemleyenin varlığı söz konusu mudur? Sevgi yalnızca arzu ve haz olduğu zaman bir gözlemleyen vardır. Arzu ve haz sevgiyle bağdaştırılmadığında sevgi yoğundur. Güzellik gibi sevgi de her gün bütünüyle yeni bir şeydir. Daha önce söylediğim gibi dünü, yarını yoktur.

Ancak önceden bir kavram, bir imge oluşturmadan gördüğümüz zaman, yaşamdaki herhangi bir şeyle doğrudan ilişkili olabiliriz. Bütün ilişkilerimiz gerçekten de düşsel ürünlerdir—başka bir deyişle, düşüncenin oluşturduğu bir imgeye dayalıdır. Eğer sizin benim gözümde bir imgeniz, benim de sizin gözünüzde bir imgem varsa, doğal olarak birbirimizi gerçekte olduğumuz gibi göremeyiz. Gördüğümüz şey, birbirimiz hakkında oluşturduğumuz ve ilişkide olmamızı engelleyen imgelerdir, bu nedenle ilişkilerimiz yürümez.

Sizi tanıdığımı söylediğimde, sizi dün tanıdığımı söylemiş olurum. Sizi şu anda gerçekten tanımam. Bütün bildiğim sizin bendeki imgenizdir. Bu imge bana ilişkin söylediğiniz iyi ya da kötü sözlerle, bana yaptıklarınızla oluşmuştur; sizinle ilgili bütün anılarımla oluşmuştur. Benim sizin gözünüzdeki imgem de aynı biçimde oluşmuştur, ilişkiye giren ve birbirimize gerçek anlamda yakınlaşmamızı engelleyen bu imgelerdir.

Uzun bir süredir birlikte yaşayan iki insanın birbirlerine ilişkin imgeleri, onların gerçekten ilişki içinde olmalarını engeller. İlişkinin ne olduğunu anlarsak birlikte hareket edebiliriz, ama bu, büyük olasılıkla imgeler, simgeler, ideolojik kavramlar aracılığıyla olamaz. Ancak birbirimizin arasındaki gerçek ilişkiyi anladığımız zaman sevginin var olma olasılığı vardır, imgeler olduğu sürece sevgi yadsınacaktır. Bu nedenle, günlük yaşamınızda, karınız, kocanız, komşunuz, çocuğunuz, ülkeniz, liderleriniz, siyasetçileriniz, tanrılarınızla ilgili nasıl imgeler oluşturduğunuzu—imgelerden başka bir şeyinizin olmadığını—anlamak son derece önemlidir.

Bu imgeler sizinle gözlemlediğiniz şey arasında bir uzay yaratır ve bu uzay çatışmalarla doludur. İşte bu nedenle bir-

likte araştırıp bulacağımız şey, yalnızca dışımızda değil, içimizde de var olan ve bütün ilişkilerinde insanları birbirinden uzaklaştıran bu uzaydan kendimizi özgür kılıp kılamayacağımızdır.

Bir soruna gösterdiğiniz dikkat, o sorunu çözecek olan enerjidir. Bütün dikkatinizi verdiğinizde—içinizdeki her şeyle demek istiyorum—artık gözlemleyen yoktur. Bu durumda salt enerji olan bir dikkat hali vardır ve bu salt enerji zekânın en üstün biçimidir. Doğal olarak bu zihin hali bütünüyle sessiz olmalıdır, bu sessizlik, bu dinginlik tam bir dikkat, denetim altına alınmamış bir dinginlik olduğunda ortaya çıkar. Gözlemleyen ve gözlemlenenin olmadığı bu tam sessizlik dinsel bir zihnin en üstün biçimidir. Ancak bu hal içinde neler yaşandığı dile getirilemez, çünkü dile getirilen bir şey gerçek değildir. Bunu anlamınız için, kendi kendinize yaşamanız gerekir.

Her sorun diğer bütün sorunlarla bağlantılıdır; bir sorunu tümüyle çözebilirseniz—sorunun ne olduğu önemli değildir—diğer bütün sorunlarla kolayca başa çıkabileceğinizi anlarsınız. Burada elbette ki psişik sorunlardan söz ediyoruz. Sorunun o anda, başka bir deyişle, konunun bütünüyle yüz yüze gelmeden var olduğunu daha önce konuşmuştuk. Dolayısıyla yalnızca sorunun doğasının ve yapısının farkında olmakla kalmamalı, aynı zamanda ortaya çıktığı anda onunla yüz yüze gelmeli ve zihnimizde kök salmasını engellemek için sorunu o anda çözmeliyiz. İnsan sorunun bir ay, bir gün, hatta birkaç dakika sürmesine göz yumarsa, bu göz yumuş zihni bozar. Öyleyse herhangi bir bozulmaya meydan vermeden bir sorunu çözmek, ondan hemen o anda, bütünüyle kurtulmak ve zihinde hiçbir anı, hiçbir iz bırakmamasını sağlamak olanaklı mıdır? Bu anılar bizim hep birlikte taşıyıp durduğumuz imgelerdir, yaşam

denen bu olağanüstü şeyle yüz yüze kalan, bu imgelerdir, bu nedenle bir çelişki, dolayısıyla da çatışma vardır. Yaşam son derece gerçektir—bir soyutlama değildir—yaşamla bu imgeler aracılığıyla yüz yüze geldiğinizde sorun çıkar.

Bu konuyla, uzay-zaman aralığı olmadan, kişiyle korktuğu şey arasında bir boşluk olmadan yüz yüze gelmek olanaklı mıdır? Bu, ancak gözlemleyenin; imgenin üreticisi, anılar ve düşüncelerin bir toplamı ve soyutlamaların derlemesi olan gözlemleyenin sürekliliği olmadığında mı olanaklıdır?

Yıldızlara baktığınızda, gökyüzündeki yıldızlara bakan siz varsınız; gökyüzü pırıl pırıl yıldızlarla dolu, hava serin ve sızlayan yüreğinizle gözlemleyen, deneyimleyen, düşünen siz, merkez durumunda uzay yaratan siz varsınız. Kalbinizle yıldızlar, kendinizle karınız, kocanız ya da arkadaşınız arasındaki uzayı asla anlamayacaksınız, çünkü bunlara bir kez bile kafanızda imgeler olmadan bakmadınız, işte bu yüzden güzelliğin ne olduğunu, sevginin ne olduğunu bilmiyorsunuz. Sevgi hakkında konuşuyorsunuz, yazıyorsunuz, ama belki kendinizi bütünüyle bıraktığınız birkaç ender anın dışında onu hiç tanımadınız. Çevresinde uzay yaratan bir merkez var olduğu sürece, ne sevgi vardır, ne de güzellik. Ancak merkez ve çevre var olmadığında sevgi olabilir. Sevdiğiniz zamansa, siz güzelliğin kendisi olursunuz.

Karşınızda duran bir yüze baktığınızda, bir merkezden bakarsınız ve bu merkez iki kişi arasında uzay yaratır; yaşamımızın bu denli boş ve duygudan yoksun olmasının nedeni de budur. Sevgiyi ya da güzelliği geliştiremezsiniz, hakikati de yaratamazsınız, ama her an ne yaptığınızın farkındaysanız, farkındalığı geliştirebilirsiniz. Bu farkındalık sayesinde insana özgü hazzın, arzunun, üzüntünün, yalnızlığın ve sıkıntının doğasını görmeye ve sonra "uzay" denen o

şeyle karşılaşmaya başlarsınız.

Sizinle gözlemlediğiniz nesne arasında uzay varsa, sevginin var olmadığını anlarsınız, ama sevgi olmadan dünyayı yeniden biçimlendirmek ya da yeni bir toplumsal düzen kurmak için ne kadar çaba harcarsanız harcayın, gelişmeler hakkında ne kadar konuşursanız konuşun, yalnızca acı yaratırsınız. Dolayısıyla her şey size bağlı. Lideriniz yok, öğretmeniniz yok, size ne yapmanız gerektiğini söyleyecek hiç kimse yok. Bu çılgın, acımasız dünyada yapayalnızsınız.

Okullara Mektuplar'*dan*, 2. Cilt, *1 Kasım 1983*

İnsanlar, öğretmenlerin dünyada gerçekten ne olup bittiğinin farkında olduklarından eminler. İnsanlar ırklarına, dinlerine, siyasal ve ekonomik durumlarına göre bölünmüşler, bölünme yerine parçalanma da diyebiliriz. Bu parçalanma dünyaya büyük bir kargaşa getiriyor: savaşlar, her türlü siyasi aldatmaca, vb. Şiddet giderek yayılıyor, insan insana karşı. Dünyadaki, içinde yaşadığımız toplumdaki karmaşanın gerçek hali bu ve toplum bütün kültürleri, dilsel farklılıkları ve bölgesel ayrımlarıyla insanlar tarafından oluşturulmuş. Bütün bunlar yalnızca karmaşa değil, aynı zamanda nefret, derin düşmanlık ve daha çok dilsel farklılık doğuruyor. İşte tüm olup biten bu ve öğretmenlere bu konuda çok büyük sorumluluk düşüyor.

*

Peki ya eğitim gerçekte ne yapıyor? İnsanlara ve onların çocuklarına daha duyarlı, daha kibar, daha cömert olmaları için gerçekten yardım ediyor mu; insanın, eski yaşam biçimlerine, dünyanın eski çirkinliğine ve kötülüğüne dönmemesi için ona yardımcı oluyor mu? Öğretmenler gerçekten duyarlılarsa, ki olmalılar, öğrenciye dünyayla olan—imgelem ve romantik duygusallık dünyasıyla değil, her şeyin yer aldığı gerçek dünyayla olan—ilişkisini, aynı zamanda

doğa dünyasıyla, çölle, ormanla ya da çevresindeki birkaç ağaçla ve dünyadaki hayvanlarla olan ilişkisini bulması konusunda yardımcı olmalılar. Neyse ki hayvanlar milliyetçi değil, yalnızca yaşamak için avlanıyorlar. Öğretmenler ve öğrenciler doğayla, ağaçlarla, dalgalanan denizle bağlarını kaybederlerse, insanla olan bağlarını da kesinlikle kaybederler.

Doğa nedir? Doğayı, hayvanları, kuşları, balinaları, yunus balıklarını korumak, kirli ırmakları, gölleri, yeşil alanları temizlemek için çok konuşuluyor, çok çaba harcanıyor. Doğa din gibi, inanç gibi düşüncenin oluşturduğu bir şey değildir. Doğa, enerji dolu, çok güçlü, olağanüstü bir hayvan olan kaplandır. Doğa bir arazinin, otlağın, korunun ortasında yapayalnız kalmış bir ağaçtır; bir dalın arkasına kaçıp utangaç utangaç saklanan sincaptır. Doğa karıncadır, arıdır, yeryüzündeki tüm canlılardır. Doğa ırmaktır, ister Ganj, ister Thames, ister Mississipi olsun, belirli bir ırmak değildir. Doğa bütün bu kar kaplı, lacivert vadileri ve denize doğru sıra sıra tepeleri olan dağlardır. . . İnsan bütün bunlar karşısında duygu dolu olmalı, hiçbirine zarar vermemeli ve zevk için öldürmemelidir.

*

Doğa yaşamımızın bir parçasıdır. Hepimiz tohumdan, topraktan yetiştik, hepimiz onun bir parçasıyız, ama bizim de ötekiler gibi birer hayvan olduğumuz duygusunu hızla kaybediyoruz. Şu ağaca karşı herhangi bir şey duyuyor musunuz? Ona bakın, güzelliğini görün, çıkardığı sesi dinleyin; şu küçük bitkiye, küçük ota, duvara tırmanan şu sarmaşığa, yaprakların üstündeki ışığa, gölgelere karşı duyarlı olun. Bütün bunların farkına varmalı ve çevrenizdeki doğayla bağ kurmalısınız. Belki bir şehirde yaşıyorsunuz, ama

yine de çevrenizde birkaç ağaç vardır. Yan bahçedeki gülağacı kötü durumda olabilir, belki her yanını ot bürümüştür, ama ona bakın, bütün bunların, bütün canlıların bir parçası olduğunuzu duyumsayın. Doğaya zarar vermek, kendinize zarar vermek demektir.

Aslında bütün bunlar daha önce farklı biçimlerde söylendi, ama pek önem vermişe benzemiyoruz. Acaba kendi sorunlarımızın, kendi arzularımızın, kendi haz ve acılarımızın ağına kapılmışız da, ondan mı hiç çevremize bakmıyoruz, ayı hiç seyretmiyoruz? Ayı seyredin. Gözlerinizi iyice açıp, kulaklarınızı dikip, derin derin koklayarak seyredin. Seyredin. Sanki ilk kez bakıyormuş gibi bakın. Bunu yapabilirseniz, o ağacı, o çalıyı, o çimeni gerçekten ilk kez görmüş olursunuz. Sonra öğretmeninizi, anne babanızı, kardeşlerinizi ilk kez görürsünüz. Bunda olağanüstü bir duygu vardır: merak, gariplik, yeni bir günün daha önce hiç olmamış, bundan sonra da hiç olmayacak mucizesi. Doğayla gerçekten bağ kurun, tanımlamalara kapılıp sözde bağ kurmayın; doğanın bir parçası olun, farkına varın, ona ait olduğunuzu duyumsayın, doğayı her şeyiyle sevmeyi, bir geyiği, duvardaki kertenkeleyi, yere düşmüş kınk dalı hayranlıkla seyretmeyi öğrenin. Akşam yıldızına ya da yeni aya bakın, ama yalnızca ne kadar güzel olduğunu söyleyip bir başka şeye bakmak üzere ona sırtınızı dönmeyin, o tek yıldızı ve yeni ayı ilk kez görüyormuşçasına seyredin. Sizinle doğa arasında böylesi bir bağ oluşursa, o zaman insanlarla, yanınızda oturan çocukla, öğretmeninizle, anne babanızla da aranızda bağ kurabilirsiniz. Şefkatimizi ve ilgimizi yalnızca sözcüklerle değil, sözlü olmayan yollarla da açığa vurduğumuz ilişkileri artık unutmuşuz. Öyle bir duygu ki, hepimiz birlikteyiz, hepimiz insanız, bölünmemişiz, parçalanmamışız, belirli bir gruba, ırka ya da idealist düşüncelere bağlı

değiliz, hepimiz insanız ve hepimiz bu olağanüstü, güzel dünyada yaşıyoruz.

*

Öğretmen işte tüm bunlardan söz etmeli, ama yalnızca söz etmemeli, aynı zamanda söylediklerini—dünyayı, doğanın dünyasını ve insanın dünyasını—duyumsamalı. Bütün bunlar birbiriyle bağlantılı. İnsan bu gerçekten kaçamaz. İnsanın doğayı yok etmesi kendisini yok etmesi demektir. Başkasını öldürmesi kendisini öldürmesi demektir. Düşman bir başkası değil, sizsiniz. Doğayla, dünyayla tam uyum içinde yaşamak, elbette bambaşka bir dünya yaratacaktır.

Okullara Mektuplar'*dan*, 2. Cilt, *15 Kasım 1983*

Seyretmek çok şey öğretir—çevrenizdeki şeyleri seyretmek, kuşları, ağaçları, gökyüzünü, yıldızları, Orion takımyıldızını, Büyük Ayı'yı, akşam yıldızını seyretmek. Yalnızca çevrenizdeki şeyleri seyretmek değil, insanları seyretmek—nasıl yürüdüklerini, nasıl davrandıklarını, hangi sözcükleri kullandıklarını, nasıl giyindiklerini seyretmek de—çok şey öğretir. Yalnızca dışarıda olup bitenleri değil, kendinizi, neden bu ya da şu biçimde düşündüğünüzü, nasıl davrandığınızı, günlük yaşamınızı nasıl geçirdiğinizi, anne babanızın şunu ya da bunu neden yapmanızı istediğini izleyebilirsiniz. Şu halde seyrediyorsunuz, direnmiyorsunuz. Direnirseniz öğrenemezsiniz. Ya da bir sonuca, doğru olduğunu düşündüğünüz bir sanıya ulaşır ve ona sıkı sıkıya yapışırsanız, doğal olarak kesinlikle öğrenemezsiniz. Kendinizin ya da diğerlerinin neden belirli bir biçimde davrandığını, insanların neden sinirli olduğunu, neden sinirlendiğinizi öğrenmek için özgürlük ve merak gerekir.

*

Anne babalarınız, özellikle Doğu'da, size kiminle evlenmeniz gerektiğini söylerler ve düğününüzü kendi istekleri doğrultusunda yaparlar; hangi mesleğin sizin için uygun olduğuna karar verirler. Böylece beyin kolay yolu kabul eder,

kolay yol her zaman doğru yol değildir. Bilmem fark ettiniz mi, artık hiç kimse yaptığı işi sevmiyor, belki birkaç bilim adamı, sanatçı, arkeolog dışında. Ama sıradan insanın yaptığı işi sevdiği ender görülür. Böyle insan toplum ve aile tarafından zorlanır ya da daha çok para kazanma arzusu duyar. Bundan dolayı dış dünyayı, dışınızdaki dünyayı ve iç dünyayı—yani kendi dünyanızı—çok, çok dikkatli seyrederek öğrenmeye çalışın.

Avrupa'da Konuşmalar 1968'*den*

Paris, 25 Nisan 1968

İlişki ancak kendinden, 'ben'den (me) bütünüyle vazgeçildiği zaman var olabilir. Ne zaman 'ben' (me) yoksa, o zaman ilişkidesiniz demektir, hiçbir biçimde bölünme yoktur. İnsan büyük olasılıkla 'ben'in (me) tümden (zihinsel olarak değil, gerçekten) yadsındığını, tümden bir yana atıldığını hiç hissetmemiştir. Belki de bu, birçoğumuzun cinsellikle ya da kendisini daha büyük bir şeyle özdeşleştirerek aradığı şeydir. Ancak, kendini daha büyük bir şeyle özdeşleştirme süreci de düşüncenin bir ürünüdür; oysa düşünce eskidir (tıpkı ben (me), benlik, ben (I) gibi, o da düne aittir), her zaman eskidir. O halde ortaya şöyle bir soru çıkar: Bu soyutlayıcı süreçten, merkezi ben'in (me) içinde olan bu süreçten kurtulmak nasıl olanaklıdır? Bu nasıl başarılabilir? Soruyu anlıyor musunuz? Kendisini tanrıyla, koşullanmalarıyla, toplumuyla, toplumsal ve ahlaksal etkinlikleriyle, devletle, vb. özdeşleştirerek bir başkasından ayıran (günlük yaşamındaki her etkinliği korkuya, endişeye, umutsuzluğa, sıkıntıya, karmaşaya ve umuda dayalı olan) ben (I), ben (me) nasıl ölecek, nasıl yok olacak, öyle ki insan ilişkide olabilsin? Çünkü ilişkide değilsek, birbirimizle savaş içinde yaşarız. Birbirimizi öldürmeyebiliriz, çünkü bu, ülkeler uzak değilse çok tehlikeli olmaya başladı. Bölünme olmadan birlikte nasıl yaşayabiliriz?

Dünyada yapılacak çok şey var; yoksulluktan kurtulmak, mutlu yaşamak, düşmanlık ve korku yerine sevinç içinde yaşamak, bütünüyle farklı bir toplum, tüm ahlakların üstünde bir ahlak oluşturmak. Ama bu, ancak bugünkü toplum ahlaklarının tamamıyla yadsınması durumunda gerçekleşebilir. Yapılacak çok şey var, ama bu sürekli soyutlayıcı süreç oldukça hiçbir şey yapılamaz. Durmadan 'ben'den (me), 'benim'den ve 'öteki'nden söz ediyoruz—'öteki' duvarın öte yanında, 'ben' ve 'benim' ise duvarın bu yanındadır. Bu durumda, direncin özünü oluşturan bu ben'den bütünüyle nasıl "kurtulunabilir?" Bu, tüm ilişkilerde en temel sorudur, çünkü insan imgeler arasındaki ilişkinin ilişki bile olmadığını, böyle bir ilişki söz konusu olduğunda çatışma çıkması gerektiğini ve birbirimizin gırtlağına yapışmamızın zorunlu olduğunu görür.

Kendinize bu soruyu sorduğunuz zaman, kaçınılmaz olarak "Peki bir boşluk, yokluk hali içinde mi yaşamalıyım?" diye de sorarsınız. Bütünüyle boş bir zihne sahip olmanın ne demek olduğunu bilmem hiç bilir misiniz, 'ben'in (me) yarattığı bir uzayda yaşadınız hep (çok küçük bir uzayda). 'Ben'in (I), kendi kendini soyutlayan sürecin bir insanla diğeri arasında oluşturduğu alan bildiğimiz tüm uzaydır—kendisiyle çevresi arasındaki uzay—düşüncenin oluşturduğu sınır. Biz bu uzay içinde yaşıyoruz, bu uzayda bölünme vardır. Diyebilirsiniz ki, "Kendimin gitmesine izin verirsem, 'ben'in (me) merkezini terk edersem, bir boşluk içinde yaşarım." İyi ama ben'in gitmesine, böylece ben olmamasına gerçekten hiç izin verdiniz mi? Hiç bu dünyada yaşayıp, bu ruh haliyle ofise gidip, karınızla ya da kocanızla birlikte yaşadınız mı? Eğer bu biçimde yaşadıysanız, içinde 'ben'in (me) olmadığı bir ilişki hali olduğunu bilirsiniz, bu bir ütopya değildir, bu bir düş, gizemli, anlamsız bir deneyim değildir, bu gerçekten yapılabilecek bir şeydir—tüm insan-

larla ilişki kurulabilen bir boyutta yaşamak.

Ama bu, ancak sevginin ne olduğunu anladığımızda gerçekleşebilir. Bu halde olmak, bu halde yaşamak için insanın, düşüncenin ve tüm düşünce düzeneğinin verdiği hazzı anlaması gerekir. Böylece insanın kendi kendine, kendi çevresinde kurduğu tüm karmaşık düzenek bir bakışta görülebilir. Bu çözümleyici süreçten adım adım geçmek artık gereksizdir. Tüm çözümlemeler parçalamaya yöneliktir, bu nedenle bu kapıdan geçerek hiçbir yanıta ulaşılamaz.

Karşımızda tüm korkuları, endişeleri, umutları, geçici mutlulukları, çoşkularıyla bu büyük, karmaşık varoluş sorunu durmaktadır, ama çözümleme onu yok edemeyecektir. Sorunu yok edecek olan onu, bir bütün olarak, hemen ele almaktır. Bir şeyi ancak ona baktığınız zaman anlayabilirsiniz—bir sanatçının, bilim adamının ya da "nasıl bakacağının" alıştırmasını yapan biri gibi uzun uzun eğitimli bir bakışla değil. Ancak çok dikkatle bakarsanız anlayabilirsiniz; bütünü bir bakışta görebilirsiniz. Böylece onun dışında kaldığınızı da görürsünüz. Sonra zamanın da dışındasınızdır; zaman durmuştur, dolayısıyla sıkıntı sona erer. Sıkıntı ya da korku içindeki insan ilişkide değildir. Güç peşindeki bir adam nasıl ilişki içinde olabilir? Böyle bir adamın bir ailesi olabilir, karısıyla aynı yatağı paylaşabilir, ama bu adam ilişkide değildir. Bir başkasıyla yarışan adam da aynı biçimde ilişki içinde olmaz. Bizim bütün toplumsal yapımız tüm ahlaksızlığıyla bunun üzerine kuruludur. Kökten, özde ilişkide olmak, ayrılık ve sıkıntı doğuran 'ben'in (me) yok olması demektir.

Avrupa'da Konuşmalar 1968'*den*

Amsterdam, 22 Mayıs 1968

Dünyada olup bitenleri, hiçbir dinin ya da toplumsal düzenin—belki de düzensizliğin—engellemeyi başaramadığı karmaşayı, insanın insana karşı zulmünü gözlemledikçe, dünya sahnesine çıkmış olan siyasetçileri, ekonomistleri, toplumsal yenilikçileri gözlemledikçe, insan, bunların daha çok karmaşa, daha çok sefalet yarattığını görebilir. Dinler, başka bir deyişle örgütlenmiş inançlar, insana düzen, derin ve sürekli mutluluk getirmeyi başaramamıştır. Aynı biçimde, ister komünistlere, isterse topluluk haline gelmiş azınlık gruplara ait olsun, hiçbir ütopya insana derin, uzun süreli bir nitelik sağlayamamıştır. Tüm dünya çapında çok büyük bir devrime gereksinim var; büyük bir değişim zorunlu. Ama bununla dışımızdaki bir devrimden değil, içimizde psişik düzeyde gerçekleşecek ve insan için kesinlikle tek umut—deyim yerindeyse—tek kurtuluş olan bir devrimden söz ediyoruz. İdeolojiler bugüne kadar zulme, çok çeşitli öldürme biçimlerine, savaşlara yol açmıştır; ideolojiler ne kadar soylu olursa olsun, aslında oldukça alçakçadır. Beyin hücrelerimizin tüm yapısında, düşüncenin tüm yapısında tam bir başkalaşıma gereksinim vardır. Böylesi derin ve sürekli bir başkalaşımı, devrimi, değişimi yaratmaksa çok büyük enerji gerektirir. Bu konuda insanın, kısa sürede tükenen belirli nitelikte bir enerji yaratacak sıradan bir ilgiye ya da geçici heveslere değil, sürekli bir yoğunluğa, bir dürtü-

ye gereksinimi vardır... İnsan bu enerjinin hep dirençle, sürekli denetimle, öykünmeyle, geleneksel yapıyla kazanılabileceğini umut etti... Ama bu direnç, geleneksellik, denetim, bir fikre kendini uydurma insana gerekli enerji ve gücü sağlayamadı. Bu nedenle, bu gerekli enerjiyi sağlayacak farklı bir eylemin bulunması zorunludur.

Bugünkü toplumsal yapımızda, ikili ilişkilerimiz sırasında, her davranışımızla enerjimizden yitiririz. Çünkü söz konusu davranışta çelişki vardır, parçalanmışlık vardır, dolayısıyla davranışlarımız çatışma yaratır ve enerji kaybettirir. İnsan, devamı olan, sürekli, kolayca kaybolmayan bir enerji bulmalıdır. Ben zihinde derin, köklü bir devrim gerçekleştirmek için gerekli olan bu yaşamsal niteliği ortaya çıkaracak bir eylem olduğuna inanıyorum. Birçoğumuz için, eylem—başka bir deyişle "yapmak", etkin olmak—bir fikre, bir kurala, bir kavrama göre gerçekleşir. Kendi etkinliklerinizi, kendi günlük davranışlarınızı gözlemlerseniz, bir düşünce ya da bir dünya görüşü geliştirdiğinizi ve buna göre hareket ettiğinizi görürsünüz. Dolayısıyla ne yapmanız gerektiği, ne olmanız gerektiği, nasıl hareket etmeniz gerektiğiyle gerçek yaşamdaki edimleriniz arasında bir ayrım vardır; bunu kendinizde açıkça görebilirsiniz. Bu nedenle eylem her zaman kurala, kavrama, ideale yaklaşmaktır. Ne olması gerektiğiyle ne olduğu arasında ayrım, ayrılık vardır, bu ikilik yaratır, dolayısıyla çatışma zorunludur.

Lütfen yalnızca arka arkaya çıkan sözcükleri dinlemeyin—sözcüklerin kendi başına anlamı yoktur, sözcükler insanda hiçbir zaman köklü bir değişim yaratmamıştır; sözcükleri biriktirip onlardan koskoca bir çelenk yapabilirsiniz, birçoğumuz bunu yapıyor, yaşamınızı sözcükler üzerine kurabilirsiniz, ama sözcükler külden başka bir şey değildir, yaşama güzellik katmazlar. Sözcükler sevgi üretmez, eğer yal-

nızca bir dizi fikir ya da sözcük dinliyorsanız, korkanm ki eliniz boş döneceksiniz. Yalnızca konuşmacıyı değil, kendi düşüncelerinizi de dinlerseniz, yaşam biçiminizi dinlerseniz, söylenenleri kendi dışınızdaki şeyler gibi değil de, kendi içinizde gerçekleşen şeylermiş gibi dinlerseniz, o zaman söylenenlerin doğruluğunu—ya da yanlışlığını—anlarsınız. Bir şeyin doğru ya da yanlış olduğunu insan bir başkası aracılığıyla değil, kendi kendine anlamalıdır. Bunu anlamak için dinlemelisiniz, özen, şefkat, dikkat göstermelisiniz, bu da ciddi olmayı gerektirir, yaşam bizden ciddiyet bekler, çünkü ancak ciddi zihinler için yaşam—fazlasıyla yaşam—vardır. Meraklı, entelektüel, duygusal, romantik zihinler için yaşam yoktur.

*

Birer insan olarak kendi içimizde psişik bir değişim yaratmak için çok büyük enerjiye gereksinimimiz var, çünkü çok uzun süredir, zulüm, şiddet, umutsuzluk ve endişe dolu bir yapay dünyada yaşamaktayız. İnsana yaraşır, sağlıklı bir dünyada yaşamak için değişmemiz gerekir. Kendi içimizde ve dolayısıyla toplumda değişim yaratmak için, insanın köklü bir enerjiye gereksinimi vardır, çünkü birey toplumdan farklı değildir—toplum bireydir, birey de toplum. Yozlaşmış, ahlaktan yoksun toplum düzeninde zorunlu, köklü ve gerekli bir değişim yaratmak için, insan, kalbinde ve zihninde değişim yaşamalıdır. Bu değişime ulaşmak içinse, çok büyük bir enerji gerekir ve bu enerji, günlük yaşamımızda yaptığımız gibi, bir kavrama uygun olarak hareket ettiğimizde yadsınır, saptırılır ya da çarpıtılır. Kavram geçmişe ya da bir sonuca dayanır, dolayısıyla kesinlikle eylem değildir, bir kurala yaklaşmadır.

Bundan dolayı insanın aklına; bir fikre, olmuş bitmiş şeyle-

re göre üretilmiş sonuçlara bağlı olmayan bir eylem bulunup bulunmadığı sorusu gelir.

*

Böyle bir eylem vardır. Bunu söylememin amacı yeni bir fikir üretmek değildir. İnsan bu eylemin ne olduğunu kendisi bulmalıdır, bulmak içinse, insana özgü davranışlardan, zihnimizin insana özgü niteliğinden başlamalıdır. Bu, hiçbir zaman tek başına olmadığımız anlamına gelir, ormanda kendi başımıza yürüyor olabiliriz, ama tek başına değilizdir. Ailenizle ya da toplum içinde olabilirsiniz, ama insan zihni geçmiş deneyimlerle, bilgilerle, anılarla öylesine koşullanmıştır ki, tek başına olmanın ne anlama geldiğini bilmez. İnsan tek başına olmaktan korkar, çünkü tek başına olmak toplumun dışında kalmak demektir, öyle değil mi? İnsan toplum içinde yaşayabilir, ama toplumun dışında kalması gerekir. Toplumun dışında kalmak için, insan toplumdan özgür olmalıdır. Toplum sizden belirli bir düşünceye göre hareket etmenizi ister; bu bütün toplumun bildiği bir şeydir; bu, bütün insanların bildiği—uyduğu, öykündüğü ve onayladığı, boyun eğdiği—bir şeydir. İnsan geleneğin kurallarını kabul ettiği, toplumun belirlediği (başka bir deyişle insanların belirlediği) örneğe uyduğunda, enerjisini sürekli çabayla, çatışmayla, karmaşayla ve mutsuzlukla tüketen koşullanmış varoluşun bir parçası haline gelir. İnsanların kendilerini bu karmaşadan ve çatışmadan özgür kılması olanaklı mıdır?

Temel olarak çatışma, eylemle o eylemin ne olması gerektiği arasındadır. İnsan kendisinde, çatışmanın sürekli olarak ne kadar enerji kaybettirdiğini gözlemlemelidir. Tüm toplumsal yapı—başka bir deyişle yarışmacı ve saldırgan olmak, kendini bir başkasıyla karşılaştırmak, bir ideolojiyi,

inancı kabullenmek, vb.—yalnızca kendi içimizde değil, dışımızda da çatışmaya dayanır. Kendi kendimize, "İnsanın içinde çatışma, uğraş, savaşım yoksa, hayvana döner, tembelleşir," deriz, bunun gerçekle hiçbir ilgisi yoktur. Sürdüğümüz yaşam dışında hiçbir yaşam biçimi bilmeyiz, doğduğumuz andan öleceğimiz ana kadar sürekli bir savaşım içindeyizdir; işte bütün bildiğimiz budur.

İnsan gözlemledikçe, enerji kaybının ne demek olduğunu anlar. İnsan kendisini bu toplumsal kargaşadan, bu toplumsal ahlaksızlıktan kurtarmalıdır—başka bir deyişle tek başına kalmalıdır. Toplum içinde yaşasanız bile artık onun yapısını ve değerlerini—zalimliği, kıskançlığı, yarışma ruhunu—kabul etmezsiniz, dolayısıyla tek başınasınızdır ve tek başına kaldığınız zaman olgunlaşırsınız. Olgunluk yaşla bağıntılı değildir.

Dünyanın her yanında başkaldırılar oluyor, ancak bu başkadırılar toplumun tüm yapısını ve kendinizi anlamaktan kaynaklanmıyor. Böyle başkaldırıların bölük pörçük olma özelliği vardır; başka bir deyişle insan belirli bir savaşa karşı başkaldırabilir, kendi istediği savaşta yer alıp başkalarını öldürebilir, belirli bir kültüre ya da gruba—Katolik, Protestan, Hintli, ne isterseniz—katılıp dindar olabilir. Oysa başkaldırmak demek, o kültürün belirli bir parçasına değil, bütün yapısına başkaldırmak demektir. Bu bütün yapıyı anlamak için, öncelikle onun farkında olmak, ona bakmak, bilincine varmak—yani başka bir seçeneğiniz olmadan onun farkına varmak—gerekir. Toplumun belirli bir parçasını seçip, "Bunu beğeniyorum, şunu beğenmiyorum, bu beni memnun ediyor, şu etmiyor," diyemezsiniz. Yoksa belirli bir modele uymuş, diğerini yadsımış olursunuz, dolayısıyla şu anda bile aynı uğraş içinde tutsaksınız demektir. Bu nedenle önemli olan öncelikle tüm insan varoluşunu, yaşamını-

zın günlük varoluşunu anlamaktır. Bunu anlamak—bir fikir, bir kavram olarak değil, açlığınızın farkındaymıyçasına gerçekten farkında olmak—gerekir. Açlık bir fikir değildir, bir kavram değildir, bir olgudur. Aynı biçimde, bu karmaşayı, bu sefaleti, bu bitmez tükenmez uğraşı anladığınız, hiçbir seçiminiz olmadan bütün bunların farkına vardığınız zaman, hiçbir çatışma kalmaz; o zaman insan artık toplumsal yapının dışındadır, çünkü zihin kendisini toplumun anlamsızlıklarından kurtarmıştır.

*

Bildiğiniz gibi, insan—nerede yaşıyor olursak olalım, her birimiz—içinde sancının, savaşın olmadığı bir zihin haline, bir yaşam biçimine ulaşmak ister. Eminim ki, ne kadar alçakgönüllü ya da ne kadar zeki olursak olalım, hepimiz düzenli, güzellik ve sevgiyle dolu bir yaşam biçimi bulmayı arzularız. İnsan binlerce yıldır bu arzunun peşinden gitmiştir. Ancak bu yaşam biçimini bulmak yerine, ondan uzaklaşmış, onu putlaştırmış, düşünceleriyle tanrılar, kurtarıcılar, papazlar yaratmış, böylece konunun özünü bütünüyle kaçırmıştır. İnsanın bütün bunları yadsıması gerekir, bir cennetten ötekine gidebileceği fikrini bütünüyle yadsıması gerekir. Dünyadaki ya da cennetteki hiç kimse size bu yaşamı veremez. Bunun için insanın hiç durmadan çalışması gerekir.

*

Tutum sözcüğüyle ne demek isteriz acaba? Neden bir tutum içinde olmayı isteriz? Tutum ne demektir? Bir görüş sahibi olmak, bir sonuca ulaşmak. Ne olursa olsun her konuda bir tutumum olabilir; bu, çalıştıktan, araştırdıktan, irdeledikten, tasarladıktan ve sorunu iyice inceledikten sonra bir sonuca vardığım anlamına gelir. Bu noktaya, bu tutuma

ulaştım; tutum belirlemek direnmek demektir, bu da kendi içinde şiddettir. Şiddete ya da düşmanlığa karşı tutum belirleyemeyiz. Bu da tutumu, kendi belirli sonuçlarımıza, beğenimize, imgelemimize, anlayışımıza göre değerlendirdiğimiz anlamına gelir. Sorduğumuz şey şu: İnsanın içindeki bu düşmanlığa, bu şiddete, bu acımasızlığa, hiçbir tutum belirlemeden bakmak, gerçeği olduğu gibi görmek olanaklı mı? Bir tutum belirlediğiniz an, önyargı sahibi oldunuz, bir yan tuttunuz, dolayısıyla bakmıyorsunuz ve olguyu kendi içinizde anlamıyorsunuz demektir.

*

İnsanın kendisine tutum belirlemeden, bir sanısı, yargısı, değerlendirmesi olmaksızın bakabilmesi en zor işlerden biridir. Böyle bir bakışta netlik vardır ve ne bir sonuç ne de bir tutum olan bu netlik, acımasızlığın ve düşmanlığın tüm yapısını yok eder.

Krishnamurti'den Kendisine'*den*, *26 Nisan 1983*

Bir kuşun can çekişmekte olduğunu gördü, kuş vurulmuştu. Özgürce ve korkusuzca, öylesine güzel ve uyum içinde kanat çırparak uçuyordu ki... Sonra bir silah onu aniden vurdu, kuş yere düştü ve canı bedeninden ayrıldı. Bir köpek kuşu yakalayıp getirdi, adam da o sırada öteki kuşları topluyor, bir yandan da arkadaşıyla çene çalıyordu; bütünüyle kayıtsız bir görünüşü vardı. Tüm ilgilendiği, kuşları avlamaktı. Dünyanın her yerinde hayvanlar öldürülüyor. Denizlerin o olağanüstü, devasa hayvanları, balinalar milyonlar tarafından katlediliyor; kaplanların ve diğer birçok hayvan türünün soyu tükenmeye başladı. Oysa korkulması gereken tek hayvan türü insandır!

Bir süre önce arkadaşla dağda kalıyorduk, adamın biri çıkageldi ve ev sahibine, bir kaplanın önceki gece ineklerden birini öldürdüğünü söyleyerek o akşam kaplanı görmek isteyip istemediğimizi sordu. Ağacın kovuğunda bir yer yapacak ve keçiyi oraya bağlayacaktı. Keçinin, o küçük hayvanın melemesi, kaplanın dikkatini çekecekti, böylece biz de kaplanı görebilecektik. İkimiz de merakımızı böylesine acımasız bir biçimde gidermeyi onaylamadık. Ama daha sonra aynı gün, ev sahibi, arabaya atlayıp kaplanı görmek için ormana gitmeyi önerdi. Böylece akşama doğru üstü açık bir arabaya bindik, şoför bizi ormanın derinliklerinde

birkaç kilometre götürdü. Elbette hiçbir şey göremiyorduk. Hava gittikçe kararıyordu, farlarımızı açtık, geri döndüğümüzde, işte orada, yolun ortasında bizi bekliyordu. Çok iri bir hayvandı, sırtındaki lekeler çok güzeldi, gözleri farın ışığında parlıyordu. Homurdayarak arabaya yaklaştı, dışarı uzanan el birkaç santim uzağından geçerken, ev sahibi "Sakın dokunma," dedi, "çok tehlikeli, çabuk elini çek, o senden daha hızlı." Ama hayvanın enerjisini, canlılığını duyumsamak olanaklıydı; bu hayvan olağanüstü bir enerji dinamosuydu. Yakınınızdan geçerken ona karşı çok büyük bir çekim duyabilirdiniz. Kaplan ağaçların arasında gözden kayboldu. [Krishnamurti'nin kaplanla karşılaşmasının ayrıntıları için *Günlük*'ün 40. sayfasına bakınız.]

Açıkçası, arkadaş daha önce pek çok kaplan görmüştü; uzun zaman önce, gençlik yıllarında bir tanesinin öldürülmesine de yardım etmişti, ama o günden beri bu korkunç hareketinden pişmanlık duyuyordu. Acımasızlığın her türlüsü dünyanın her yanına yayılıyor. İnsanlar, büyük bir olasılıkla, hiçbir zaman bugün olduklan kadar acımasız, bu denli şiddet yüklü olmadılar. Bütün dünyadaki kiliseler ve papazlar dünyada barış olması gerektiğini söyleyip durdular; en yüksek Hıristiyanlık makamından en yoksul köy papazına kadar herkes, iyi bir yaşam sürmekten, hiçbir şeyi incitmemekten, hiçbir şeyi öldürmemekten söz etti. Özellikle eski Budistler ve Hindular, "Sinekleri öldürmeyin, hiçbir şeyi öldürmeyin, yoksa sonraki yaşamınızda bunun cezasını çekersiniz," diyorlardı. Bu, oldukça kaba bir biçimde dile getirilmişti, ama bazıları bu tine, başka bir insanı öldürmeme ya da incitmeme ısrarına sahip çıkmayı sürdürdüler. Ancak, savaş sırasında bugün de cana kıyılıyor. Köpek, tavşanı bir anda öldürüveriyor. İnsan bir başkasını en gelişmiş silahlarla vuruyor, belki kendisi de bir başkası tarafından vuruluyor. Bu cana kıyma binlerce yıldır sürüyor. Bazıları

bunu spor olarak görüyor, bazılan nefretinden, öfkesinden, kıskançlığından dolayı öldürüyor; çeşitli ulusların örgütlü, silahlı cinayetleri bitmek bilmiyor. İnsan merak etmeden duramıyor; acaba insan bu güzel dünyada barış içinde, hiçbir canlıyı öldürmeden, bir başkasını öldürmeden, kalbinde tanrısal bir güç ve sevgiyle yaşayabilecek mi?

Dünyanın Batı dediğimiz bu köşesinde, Hıristiyanlar belki de herkesten daha çok ölüme neden olmuşlar. Yine de durmadan dünyada barış olması gerektiğinden söz ediyorlar. Ama barış olması için insanların barış içinde yaşaması gerekir, bu da açıkça olanaksız görünüyor. Savaş için ya da savaşa karşı tartışmalar yapılıyor, insanın her zaman katil olduğu ve hep öyle kalacağı ya da insanın kendi içinde değişim yaratabileceği ve öldürmemeyi öğrenebileceği savunuluyor. Bu çok eski bir öykü. Sonsuz kıyımlar, bütün dinlere rağmen bir alışkanlık, kabul edilegelmiş bir kural haline geldi.

Geçen gün gökyüzünde kanat çırpmadan, yalnızca zevk için, havada asılı kalarak ve hiç çaba tüketmeden daireler çizen kırmızı kuyruklu bir şahini seyrediyordu. Şahin biraz sonra diğerlerinin arasına katıldı, birlikte bir süre uçtular. Mavi gökyüzünde olağanüstü görünüyorlardı, onları herhangi bir biçimde incitmek, cennete karşı işlenen bir suç olurdu. Elbette cennet diye bir şey yok; insanın yaşamı cehenneme döndüğü, doğduğu günden öleceği güne kadar sürekli çatışma içinde olduğu, hiç durmadan bir yerden başka bir yere gidip gelerek para kazanmaya çalıştığı için, insan bir umut olarak cenneti yaratmış. Bu yaşam bir kargaşa, sonsuz bir uğraş sancısı haline dönüşmüş. İnsan, bir gün bu dünyada huzur içinde yaşanıp yaşanamayacağını merak ediyor. Çatışma, insan yaşamının bir parçası olmuş—insan bedeninin içinde ve dışında, psişesinde ve psişesinin

yarattığı toplumda hep çatışma var.

Büyük bir olasılıkla dünyada hiç sevgi kalmadı. Sevgi, cömertliği ve özeni, bir başkasını incitmemeyi, bir başkasına kendisini suçlu duyurmamayı, cömert ve saygılı olmayı, şefkatten doğan sözler ve düşüncelerle hareket etmeyi gerektirir. Ancak, elbette, imanlı olmanızda ısrar eden—büyük, güçlü, geleneksel, dogmacı—örgütlü dinsel kurumlara bağlıysanız, şefkatli olamazsınız. Sevmek için özgür olmak gerekir. Özgür olduğunuz bir sevgi, haz, arzu, yitirilen şeyleri anımsamak değildir. Sevgi kıskançlığın, nefretin, öfkenin karşıtı değildir.

Bütün bunlar biraz ütopik, idealler dünyasına özgü, yalnızca insanın ulaşmaya can attığı bir şey gibi gelebilir. Ama buna inanırsanız, öldürmeyi sürdüreceksiniz demektir. Sevgi, ölüm kadar gerçek, ölüm kadar temeldir. İmgelemle, duygusallıkla, romantizmle hiçbir ilgisi yoktur, doğal olarak güçle, konumla, saygınlıkla da bir ilgisi yoktur. Sevgi, denizin sulan kadar dingin, deniz kadar güçlüdür; başı sonu olmayan, sonsuza dek akan ırmak suları gibidir. Ama yavru fokları, devasa balinaları öldüren adam yalnızca kendi geçim derdindedir; "Ben böyle yaşıyorum, benim işim bu," der. Bizim sevgi dediğimiz şeye bütünüyle kayıtsızdır. Büyük bir olasılıkla ailesini sever—ya da sevdiğini sanır—geçimini nasıl sağladığı onu pek ilgilendirmez. Belki de insanın bu kadar parçalanmış bir yaşam sürmesinin nedenlerinden biri de budur; yaptığı işi pek sevmez—belki az sayıda insan işini seviyordur. Eğer insan sevdiği işi yaparsa, durum çok farklı olur—insan o zaman yaşamın bütünlüğünü anlayabilir. Yaşamı, iş dünyası, sanat dünyası, bilim dünyası, siyaset dünyası, din dünyası diye parçalara ayırmışız. Bunların birbirinden ayrı olduğunu ve ayrı tutulması gerektiğini sanıyoruz. Dolayısıyla ikiyüzlü olmuşuz, iş dünyasında çir-

kin, yozlaşmış işler yapıyoruz, sonra evimize gelip ailemizle huzur içinde yaşamaya kalkıyoruz; bu tutum ikiyüzlülüğe, çifte yaşam standardına yol açıyor.

Dünya gerçekten olağanüstü bir yer. Şuradaki yukarılara uzanan ağacın üstünde tüneyen kuş, her sabah o ağaca konuyor, dünyayı seyrediyor, kendisini belki de öldürecek daha büyük kuşlara bakıyor, bulutları, geçip giden gölgeleri, bu zengin dünyaya yayılan ırmakları, ormanları, sabahtan gece geç saatlere kadar çalışan insanları seyrediyor. İnsan iç dünyasında bir düşünse, aslında her şeyin ne kadar keder yüklü olduğunu görür. Merak etmeden duramıyorsunuz, acaba insan hiç değişecek mi, ya da az, çok çok az sayıda insan değişecek mi? Peki az'ın çok'la ilişkisi nedir? Ya da çok'un az'la ilişkisi nedir? Çok'un az'la ilişkisi yoktur. Ama az'ın çok'la ilişkisi vardır.

Bir kayanın üstünde oturmuş vadiye bakarken, yanınızda bir kertenkele varsa, kertenkelenin rahatsız olup korkmaması için, kımıldamaya yeltenmezsiniz. Kertenkele de seyretmektedir. Dünya böylece döner durur: Tanrılar yaratılır, tanrıların temsilcilerinin yolunda gidilir. Bütün bu düzmecelerin ve yanılsamaların ayıbı büyük olasılıkla sürüp gidecek, binlerce sorun daha da karmaşık bir hale gelecek. Dünyadaki bütün sorunları, ancak sevgiyi ve şefkati anlama yeteneği çözebilir. Bu yetenek, asla körleşmeyecek, işe yaramaz hale gelmeyecek tek araçtır.

Brockwood Park, 10 Eylül 1970

Yaşamda, 'ben'de (me), sizde bölünmenin olduğunu anlıyoruz. Siz ve ben çok sayıda parçalarız. Bir insan çok sayıda parçalardan oluşur. Parçalardan biri gözlemleyendir, kalan parçalar ise gözlemlenendir. Gözlemleyen parçaların farkına varır, ama gözlemleyen yine de parçalardan biridir; geriye kalan diğer parçalardan farkı yoktur. Bu nedenle siz gözlemleyeni, deneyimleyeni, düşüneni keşfetmek zorundasınız. Onu oluşturan nedir, nasıl oluşmuştur, gözlemleyenle gözlemlenen arasındaki fark nedir? Aradaki fark gözlemleyendir; biz ona parçalardan biri diyoruz. Bu gözlemleyen kendisini neden ayırmıştır, neden kendisinin farkında olan, denetleyebilen, değiştirebilen, baskı kurabilen, çözümleyici olduğunu varsaymıştır? Gözlemleyen denetimcidir... Toplumsal, çevresel, dinsel, kültürel koşullanmalann sonucudur. Bu kültürel bölünmeler size gözlemlediğiniz şeyden farklı olduğunuzu söylemiştir... Sen üst bensin, bu da alt ben, sen aydınlanmışsın, o aydınlanmamış. Kendisine aydınlanmış deme yetkesini ona kim vermiştir? Denetimci durumuna geldiği için mi bu yetkeye sahip? Denetimci şöyle der: "Bu doğru, bu yanlış, bu iyi, bu kötü, bunu yapmalıyım, bunu yapmamalıyım." Bu da koşullanmanın sonucudur, toplumun, kültürün, dinin, ailenin, tüm ırkların koşullandırmasının sonucudur. Dolayısıyla, gözlemleyen

denetimcidir, çevresine göre koşullanmıştır. Çözümleyenin yetkesini kabul eder. Parçaların geri kalan kısmı da bu yetkeyi kabul eder; her bir parçanın kendine özgü yetkesi vardır, bu nedenle savaşım vardır, dolayısıyla, gözlemleyenle gözlemlenen arasında çatışma vardır. Bu çatışmadan kurtulmak için, denetimci bir gözle bakıp bakamayacağınızı keşfetmelisiniz. Bu, farkında olmak, denetimci gözün kendi koşullanmalarının sonucu olduğunun farkında olmaktır. Bu gözler özgür, masum bir biçimde bakabilir mi?

*

Zihin tüm koşullanmalardan özgür olabilir mi?... Binlerce yıldır var olan kültürle koşulluyum... Beyin hücrelerinin kendisi bir gözlemleyen olarak, boyun eğen bir varlık olarak, çevreyle, kültürle, aileyle, ırkla koşullanmış varlık olarak bütün koşullanmalardan özgür olabilir mi? Eğer zihin koşullanmadan özgür değilse, asla çatışmadan kurtulamaz, dolayısıyla sinirlilikten de... Eğer tam anlamıyla özgür değilsek, dengesiz insanlarız demektir. Bu dengesizlikten dolayı çeşitli zararlar veririz.

Bu nedenle olgunluk, koşullanmadan özgürlüktür. Bu özgürlük açıkça (tüm belleğin ve düşüncenin kaynağı olan) gözlemleyenin ulaştığı sonuç değildir. Geçmişin dokunmadığı bir gözle bakabilir miyim? Sağlıklı olan budur. Buluta, ağaca, kannıza, kocanıza, arkadaşınıza imge yüklemeden bakabilir misiniz? İmge yüklediğinizin farkında olmak ilk adımdır, değil mi? Yaşama bir imgeyle, bir kuralla, kavramlarla baktığınızın farkında olmak—bunlar çarpıtıcı etkenlerdir—hiçbir seçim şansı olmadan farkında olmak. Gözlemleyen bunların farkında olduğu sürece çarpıtma vardır. Dolayısıyla denetim olmadan bakabilir misiniz, zihin denetim olmadan gözlemleyebilir mi? Hiçbir yorum, karşılaştırma,

yargılama, değerlendirme yapmadan dinleyebilir misiniz, geçmiş araya girmeden şu esintiyi, şu rüzgarı dinleyebilir misiniz?

Saanen, 13 Temmuz 1975

Düşünce, deneyim ve bilgi olarak belleğin yanıtıdır, dolayısıyla her zaman bilginin alanında hareket ederiz. Bilgi insanı değiştirmedi. Binlerce savaş oldu, milyonlarca insan acı çekti, ağladı ve bugün de ağlamaya devam ediyor! Savaşın bilgisi bize, daha geniş bir ölçekte nasıl daha çok öldüreceğimiz dışında hiçbir şey öğretmedi. Bilgi insanı değiştirmedi; bölünmeyi, milletlere ayrılmayı kabul ediyoruz. Kendi içinde kaçınılmaz olarak çatışmayı getirmesine karşın bölünmeye boyun eğiyoruz; adaletsizliği ve zalimliği kabullenmişiz, bu düşünce bilgi aracılığıyla ortaya çıkmıştır. Hayvan türlerini yok ediyoruz: bu yüzyılın başından beri elli milyon balina öldürüldü. İnsanın dokunduğu her şey yıkımla sonuçlanıyor. Bu nedenle belleğin, deneyimin, bilginin yanıtı olan düşünce, olağanüstü teknolojik bir dünya yaratmış olmasına karşın insanı değiştirmedi.

*

Zihin, düşüncenin sınırlılığını, darlığını, sonluluğunu anladığı zaman, yalnızca şu soruyu sorabilir: Hakikat nedir? Bu açık mı? Filozoflann anlattığı hakikati kabul etmiyorum—bu onların oyunu. Felsefe, hakikat sevgisi demektir, düşünce sevgisi değil. Bu nedenle yetke yoktur—Platon, Sokrates, Buda, Hıristiyanlık bu konuya derinlemesine girmemiş. Sözcüklerle ve simgelerle oynamış, acı çekmeyle dalga geç-

miş. Dolayısıyla bugün zihin bütün bunları yadsır.

*

Peki, hakikat nedir?... Ona ulaşmak için ter dökmelisiniz, kalbinizi vermelisiniz, bazı aptalca şeyleri kabul etmemelisiniz. Araştırma yetinizin olması gerek, bir teknik öğrenmek gibi zamanın işleme yetisi değil; ama araştırma yetisi gerçek ve derin bir ilgi duyarsanız ortaya çıkar, keşfetmek ölüm kalım sorunu olduğunda ortaya çıkar—anlıyorsunuz ya?

Krishnamurti'den Kendisine'*den 25 Şubat 1983*

Irmağın kıyısında bir ağaç var, birkaç haftadır her gün, güneşin doğmasına yakın, o ağacı seyrediyoruz. Güneş ufukta, ağaçların üzerinden yavaş yavaş yükselirken, bu ağaç birdenbire altın gibi sapsarı oluyor. Yaprakları canlı ve parlak bir hal alıyor, bu adı önemsiz ağacı—önemli olan yalnızca o güzel ağaç—seyrederken, sanki bu seyredişimiz bütün toprağa, bütün ırmağa olağanüstü bir özellik katıyor. Güneş biraz daha yükselince, yapraklar oynamaya, dans etmeye başlıyor. Sanki her bir saat bu ağaca farklı bir özellik katıyor. Güneş doğmadan önceki süre içinde ağacın kasvetli bir görüntüsü var; sessiz, uzak, kutsal. Gün başlarken üzerine ışık vuran yapraklar dans ediyor ve ağaca güzellik duygusu veriyor. Öğle vakti ağacın gölgesi derinleşiyor, orada güneşte kalmadan öylece oturduğunuzda, kendinizi kesinlikle yalnız hissetmiyorsunuz, çünkü ağaç size arkadaşlık ediyor. Orada otururken, derin, sürekli bir güven ilişkisi ve yalnızca ağaçların bilebileceği bir özgürlük duygusu kaplıyor ortalığı.

Akşama doğru, gökyüzünün batısı batmakta olan güneşle aydınlanırken, ağaç yavaş yavaş kasvetleniyor, kararıyor, kendi içine kapanıyor. Gökyüzü kırmızı, sarı, yeşil renklere bürünürken, o ağaç sessiz, gizli kalmayı sürdürüyor ve gece boyunca dinleniyor.

O ağaçla ilişki kurabilirseniz, insanlarla da ilişki kurabilirsiniz. O zaman hem o ağaca, hem de dünyadaki bütün ağaçlara karşı sorumluluk duyarsınız. Ama bu dünyadaki canlı varlıklarla aranızda hiçbir ilişki yoksa, insanlıkla, insanlarla aranızdaki ilişkiyi de kaybedersiniz. Bir ağacın özelliklerini hiç incelemiyoruz; ona gerçek anlamda hiç dokunmuyor, sağlamlığını, pürüzlü yüzeyini duyumsamıyor, ağacın bir parçası olan sesi duymuyoruz. Yaprakların arasında dolaşan rüzgarın sesi değil, yaprakları oynatan sabah esintisi de değil, ağacın kendi sesi, gövdesinin sesi ve köklerin derinlerdeki sesi. Bu sesi duymak için son derece duyarlı olmalısınız. Bu ses, dünyadaki gürültü, zihnin konuşup dururken çıkardığı gürültü, insanların kavgalarının ve savaşlarının bayağılığı değil, evrenin bir parçası olan sestir.

Doğayla, böceklerle, zıplayıp duran kurbağayla, tepelerde öterek eşini çağıran baykuşla bu denli az ilişkimizin olması çok garip. Dünyadaki canlılara karşı bir şey duyumsamıyoruz, öyle görünüyor. Doğayla aramızda sürekli, derin bir bağ kurabilseydik, karnımızı doyurmak için hayvanları asla öldürmez, kendi çıkarımız için bir maymunu, bir köpeği, bir kobayı incitmez, kesip biçmezdik. Yaralarımızı iyileştirmek, bedenlerimizi iyileştirmek için başka yollar bulurduk. Ama zihnin iyileştirilmesi bütünüyle farklı bir şeydir. Doğayla, ağaç dalındaki portakalla, betonun arasından fışkırmış otla, bulutların gizlediği tepelerle birlikte olabilirseniz, bu iyileşme yavaş yavaş gerçekleşecektir.

Bu, duygusallık ya da romantik bir imgelem değil, dünya üzerinde yaşayan ve hareket eden her şeyle ilişkide olma gerçeğidir. İnsan bugüne kadar milyonlarca balina öldürmüştür, öldürmeye de devam etmektedir. Bu kıyımlardan elde ettiklerimiz başka yollarla da elde edilebilirdi. Ancak, açıkça görülüyor ki, insan çevik geyikleri, güzelim ceylan-

ları, dev gibi filleri öldürmeyi çok seviyor. Birbirimizi öldürmeyi seviyoruz. Başka insanları öldürmek, insanın dünya üzerindeki geçmişinde hiç eksik olmadı. Doğayla, ağaçlarla, çalılarla, çiçeklerle, çimenlerle, bulutlarla sürekli, derin bir ilişki kurabilseydik, ki kurmamız gerekir, nedeni ne olursa olsun, başka bir insanın canına kıyamazdık. Örgütlü kıyım savaştır.

Brockwood Park, 4 Eylül 1980

Soran: Neden doğanın dengesinde hep ölüm ve acı çekme vardır?

Krishnamurti: İnsan neden elli milyon balinayı öldürmüştür? Elli milyon, anlıyor musunuz? Bugün bile her türden hayvanı öldürmeye devam ediyoruz—kaplanların, çitaların, leoparlann, fillerin nesli tükeniyor, bu hayvanlar etleri için, dişleri için öldürülüyor—bunları hepiniz biliyorsunuz zaten. İnsan diğer hayvanlardan daha tehlikeli bir hayvan değil mi? Bir de doğada neden ölüm ve acının olduğunu öğrenmek istiyorsunuz. Bir kaplanın, bir öküzü ya da bir geyiği öldürdüğünü görebilirsiniz. Bu, hayvanların doğal yaşama biçimi, ama olaya biz karıştığımızda, acımasızlık halini alıyor. Başlarına vurulan yavru foklan da gördünüz, böyle bir davranışa karşı çıkıldığı zaman, dernekler bu biçimde yaşamak zorunda olduğumuzu söylüyorlar.

Öyleyse, çevremizdeki ve içimizdeki dünyayı anlamaya nereden başlamalıyız? İçimizdeki dünya öylesine karmaşık ki, önce doğanın dünyasını anlamak istiyoruz... Belki işe kendimizle başlayabilirsek, hiçbir şeyi incitmemeyi, şiddete karşı olmayı, milliyetçi olmamayı, tüm insanlık için bir şeyler duyumsamayı başarabilirsek, doğayla kendimiz arasında düzgün bir ilişki olabilir. Oysa şimdi dünyayı, havayı, de-

nizleri, denizlerde yaşayan canlılan yok ediyoruz, çünkü biz, elimizdeki atom bombalarıyla dünyaya karşı en büyük tehlikeyiz.

S: Dünya biziz diyorsunuz, ama dünyadaki çoğunluk toplu yokoluşa doğru gidiyor. Sizce azınlık bir grup, çoğunluğa ağır basabilir mi?

K: Azınlık siz misiniz? Hayır, şaka yapmıyorum. Bu, duygusuzca sorulmuş bir soru değil. Azınlık biz miyiz? Aramızda bütün bunlardan bütünüyle özgürleşmiş biri var mı? Yoksa hepimiz birbirimizin nefretine bir parça da olsa katkıda mı bulunuyoruz? Psişik anlamda. Rusya'nın, Amerika'nın, İngiltere'nin ya da Japonya'nın bir başka ülkeye saldırmasına elbette engel olamayız, ama psişik olarak ortak mirasımızdan, ilkel, abartılı milliyetçiliğimizden kurtulmuş durumda mıyız? Kendimizi şiddetten özgürleştirebilmiş miyiz? Şiddet, kendi çevremize duvar ördüğümüzde ortaya çıkar. Lütfen bütün bunları anlamaya çalışın. Çevremize beş metrelik, on metrelik duvarlar örmüşüz. Hepimizin çevresi duvarlarla kaplı. Bunun için şiddet doğuyor, bu büyük yalnızlık duygusu oluşuyor. Dolayısıyla azınlık da çoğunluk da sizsiniz. Eğer içimizden bir grup kendisini psişik anlamda, kökten değiştirmeyi başarabilirse, bu soruyu bir daha kesinlikle soramayacaksınız, çünkü o zaman bütünüyle farklı olacağız.

S: Eğer üstün bir hakikat ve düzen varsa, neden insanın dünyada böylesine şaşırtıcı biçimde davranmasına izin veriyor?

K: Eğer böyle üstün bir varlık varsa, gerçekten çok tuhaf olmalı, çünkü bizi o yarattıysa, biz onun parçasıyız demektir—öyle değil mi? Ayrıca, eğer bu varlık düzenli, sağlıklı, mantıklı, şefkatliyse, bu durumda olmazdık. İster insanın

bir evrim sürecinden geçtiğini kabul edin, ister birdenbire tanrı tarafından yaratıldığına inanın. Tanrı, o üstün varlık, düzendir, iyiliktir, şefkattir ve ona yüklediğimiz tüm özelliklerdir. Dolayısıyla iki seçeneğiniz var; insanı kendi suretinden yaratan bir üstün varlık olduğu ya da insanın evrim sürecinden geçtiği ve küçük moleküllerden başlayarak bugünkü durumuna ulaştığı inancı.

Eğer tanrı düşüncesini, kendisinde saltık düzenin var olduğu bir üstün varlığın bulunduğunu ve sizin bu varlığın bir parçası olduğunuzu kabul ediyorsanız, bu varlık son derece acımasız olmalı—öyle değil mi?—son derece hoşgörüsüz olmalı, çünkü şimdi davrandığımız gibi davranmamıza, birbirimizi yok etmemize göz yumuyor.

Ya da, başka bir düşünceye inanırsınız; yani dünyayı bu olduğu hale insan getirmiştir, bu dünyayı, birbirimizle ilişkilerimizi insanoğlu yaratmıştır. Bunu Tanrı ya da başka bir üstün varlık yapmadı, biz yaptık. Yarattığımız bu korkunç durumdan biz sorumluyuz. Milyonlarca yıldır, bütün bunları dönüştürmek için dışımızda bir aracıya bağlanma oyunu oynanıyor, ama sizde hiçbir değişiklik yok! Belki çok az daha kibar, çok az daha hoşgörülüsünüz—ama hoşgörü kötü bir şeydir.

Madras, 6 Ocak 1981

Soran: Bozulmuş ve ahlakını yitirmiş topluma karşı durmaktan söz ediyorsunuz. Bunu biraz daha açabilir misiniz?

Krishnamurti: Öncelikle, *bozulma* sözcüğünün ne ifade ettiğini anlıyor muyuz? Şehirlerde, üretim yapılan kasabalarda havanın kirlenmesi fiziksel bozulmadır. Denizleri yok ediyoruz, milyonlarca balinayı ve yavru fokları öldürüyoruz. Bu, dünyadaki gözle görülebilen kirlenmedir, nüfus da aşırı yoğundur. Bir de siyasal, dinsel, vb. bozulma vardır. Bu bozulmanın insan beyninde, insan davranışlarında nasıl bir derinliği vardır? Bozulmadan söz ederken bu sözcükle ne demek istediğimizi, bu konu hakkında hangi düzeyde konuştuğumuzu açıkça belli etmek gerekir.

Dünyanın her yerinde bozulma var. Ne yazık ki bunun da ötesinde, dünyanın bu bölgesinde masa altından para uzatmak, bilet almak için rüşvet vermek gibi oyunlar almış başını gidiyor. Bozulma parçalanma demektir, ancak belirli kısımların, diğer toplulukların ya da devletlerin karşısında olması değil, temelde beynin ve kalbin bozulmasıdır. Bu nedenle bozulmadan hangi düzeyde söz ettiğimiz konusuna açıklık getirmemiz gerekir: mali düzeyde, bürokratik düzeyde, siyasi düzeyde ya da dinsel düzeyde—ki bu düzey, hiçbir anlamı olmayan her türlü boş inançla, tüm anlamını hem Hıristiyan dünyasında, hem de Doğu dünyasında yitir-

miş olan pek çok sözcükle doludur. Ritüellerin yinelenmesi, vb., bunlar bugün de sürüp giden şeyler. Bu da bir bozulma değil midir? Lütfen bunlar üzerinde duralım.

İdealler de bozulmanın bir çeşidi değil midir? İdeallerimiz olabilir. Örneğin şiddetin olmaması. Şiddet karşıtı idealler peşinde koşarken, şiddet yüklüsünüzdür. Öyle değil mi? O zaman bu, şiddeti durdurmayı amaçlayan bir eylemi gözardı eden beynin bozulması değil de nedir? Sanırım bu konu yeterince açık.

Hiç sevgi olmadığında, tüm acılarıyla yalnızca haz olduğunda da bozulma yok mudur? Bu sözcüğün içi dünyanın her yerinde tıka basa doldurulmuş, cinsellikle, hazla, endişeyle, kıskançlıkla ve bağlılıkla ilişkilendirilmiştir, bu da bir bozulma değil midir? Bağlılığın kendisi bozulma değil midir? İnsan bir ideale, bir eve ya da bir kişiye bağlandığında, sonuç kıskançlık, endişe, sahiplenme ve egemen olmaya çalışmadır.

Dolayısıyla aslında sorun, içinde yaşadığımız ve birbirimizle ilişkilerimize dayanan toplumla ilgili. Sevgi yoksa, yalnızca birbirini karşılıklı olarak sömürme, cinsellik yoluyla ya da başka bir yolla, birbirini karşılıklı olarak rahatlatma varsa, böyle bir ilişki kaçınılmaz olarak bozulmayla sonuçlanacaktır. Peki bütün bunlara karşı ne yapacaksınız? Gerçekten sorun bu: Bu dünyada, bu olağanüstü dünyada yaşayan bir insan olarak ne yapacaksınız? Dünyanın güzelliği, bir ağacın olağanüstü niteliklerinin verdiği duygu—dünyayı yok ediyoruz, tıpkı kendimizi yok ettiğimiz gibi! Öyleyse bu dünya üzerinde yaşayan bir insan olarak ne yapacaksınız? Her birimiz bozulmadan kurtulduğumuzu görebilecek miyiz? Toplum dediğimiz soyutlamayı yaratan biziz. Birbirimizle ilişkimiz yok etmeye yönelikse—sürekli savaş, uğraş,

acı, umutsuzluk doluysa—kaçınılmaz olarak bizi temsil edecek bir çevre yaratırız. Peki, öyleyse her birimiz bu konuda ne yapacak? Bu bozulma, bu bir bütün olamama duygusu bir soyutlama mı? Değiştirmek istediğimiz bir düşünce mi, yoksa gerçeklik mi? Bu size bağlı.

S: Gerçekten dönüşüm diye bir şey var mı? Dönüşüm yaşamak ne demektir?

K: Çevrenizi gözlemlediğinizde, sokaklardaki pislikleri, siyasetçileri ve bunların nasıl davrandıklarını, eşinize, çocuklarınıza karşı tutumunuzu gördüğünüzde, bir dönüşüm söz konusudur. Bunu anlayabiliyor musunuz? Günlük yaşama bir tür düzen getirmek dönüşümdür, bu, dünya dışından, olağanüstü bir durum değildir. Başka bir deyişle, kişi açık seçik, nesnel, sağlıklı, mantıklı bir biçimde düşünemiyorsa, bunun farkına varmalı ve durumunu değiştirmelidir. Bu dönüşümdür. Ben kıskanç bir insansam, bunu görmeli ve kıskançlığın yeşermesine izin vermemeliyim. O anda değişmeliyim. Dönüşüm budur. Bir tanrı ya da kutsal bir adam olmaya çalışırken, ya da iş yaşamınızda açgözlü, şiddet yüklü, hırslı olduğunuz zamanlarda, hırsın doğasını, nasıl çok büyük acımasızlıklarla dolu bir dünya yarattığını görmeye çalışın. Bütün bunların farkında mısınız bilmiyorum. Gün geçtikçe daha da güç kazanan yarışma duygusu, dünyayı yavaş yavaş yok ediyor. Bunun farkındaysanız, hemen değiştirin. İşte o zaman bu dönüşümdür.

*

S: Bir tek bireydeki değişimin bütün dünyada dönüşüm yaratabileceğini söylüyorsunuz. Tüm ciddiyetinize, sevginize, açıklığınıza ve tanımlanamayan o güce karşın, dünya kötüden daha kötüye doğru gidiyor. Sizce yazgı diye bir şey var mı?

K: Dünya nedir? Birey nedir? Bireyler dünyayı etkileyecek neler yapmıştır? Hitler tüm dünyayı etkilemiş. Öyle değil mi? Mao, Stalin, Lenin, Lincoln de dünyayı etkilemiş, ayrıca Buda da bambaşka bir biçimde etkilemiş. Bir tek insan milyonlarca, milyonlarca insanı öldürmüş. Savaşları çıkaranlar ve komutanlar öldürmüş, öldürmüş, öldürmüş. Bunlar dünyayı etkilemiş. Tarihin yazılmaya başladığı son beş bin yıl boyunca, her yıla, milyonlarca insanı etkileyen bir savaş düşmekte. Bir yanda Buda var: Buda da Doğu'da insan zihnini, insan beynini etkilemiş. Öte yanda ise dünyayı bozanlar, çarpıtanlar var. Dolayısıyla bireyin toplumda dönüşüm yaratıp yaratmayacağı sorusu, bence yanlış bir sorudur.

Toplumun dönüşümüyle gerçekten ilgileniyor muyuz? Bunu ciddi anlamda ele alırsak, gerçekten ilgileniyor muyuz? Bozulmuş, ahlaksızlaşmış, yarışmaya ve acımasızlığa dayanan—içinde yaşadığımız—toplumu bir tek birey olarak bile değiştirmekle içtenlikle ilgileniyor muyuz? İlgileniyorsanız, toplumun ne olduğunu araştırmanız gerekir. Toplum bir dünya mıdır? Gerçeklik midir, yoksa soyutlama mıdır? Anlıyor musunuz? İnsan ilişkilerinin soyutlanması. Toplum, insan ilişkileridir. Tüm karmaşıklıkları, çelişkileri ve nefretleriyle bu ilişkiyi değiştirebilir misiniz? Değiştirebilirsiniz. Acımasız davranmaktan ve daha birçok şeyden vazgeçebilirsiniz. İlişkiniz neyse, çevreniz odur. Eğer ilişkileriniz sahiplenmeye eğilimli ve ben merkezliyse, çevrenizde aynı ölçüde yok edici bir çevre yaratıyorsunuz demektir. Dolayısıyla birey sizsiniz; diğer bütün insanların dışında kalan sizsiniz. Bunu fark edip etmediğinizi bilemiyorum. Psişik anlamda, kendi içinizde acı çekiyorsunuz. Tedirginsiniz, yalnızsınız, başkalarıyla yarışıyorsunuz; bir şey olmaya çalışıyorsunuz, tüm dünya çapında ortak etken bu. Dünyadaki her insan bir şey olmaya çabalıyor, bu nedenle siz aynı zamanda diğer bütün insanlarsınız. Bunu algılayabilirseniz,

kendi içinizde farklı bir yaşam biçimi kurabilirseniz, insanlığın tüm bilincini etkiliyorsunuz demektir. Gerçekten ciddiyseniz, bu konunun derinine inin. Değilseniz, sorun yok, sizin keyfinize kalmış.

Saanen, 29 Temmuz 1981

Soran: "Siz dünyasınız ve tüm insanlıktan bütünüyle sorumlusunuz" fikri mantıklı, nesnel, sağlıklı bir temele nasıl oturtulabilir?

Krishnamurti: Bu fikrin mantıklı, nesnel bir temele oturtulabileceğinden emin değilim. Ama oturtulamayacağını söylemeden önce araştırmamız gerekir.

Öncelikle üzerinde yaşadığımız dünya bizim dünyamız—öyle değil mi? İngilizlerin, Fransızların, Almanların, Rusların, Hintlilerin, Çinlilerin dünyası değil, bizim dünyamız. Bu bir gerçek. Ama düşünce dünyayı ırklara, coğrafi bölgelere, kültürlere ve ekonomilerine göre bölmüş. Bu bölünme, açıkça görüleceği gibi, dünyada yıkıma neden oluyor. Bunu yadsımak olanaksız. Söylediğiniz önerme mantıklı, nesnel ve sağlıklı. Üzerinde yaşadığımız dünya bizim dünyamız, ama onu bölmüşüz—onu güvenliğimiz, çeşitli vatansever, siyasi, aldatıcı nedenler yüzünden bölmüşüz ve bu, sonuçta savaşlara neden olmuş.

Daha önce tüm insanların bilincinin benzer olduğunu söylemiştik. Dünyanın neresinde olursak olalım, büyük acılar, endişeler, belirsizlikler, korkular yaşarız. Zaman zaman, belki de sık sık haz duyarız. Bütün insanlığın ortak temeli bu, değil mi? Bu gerçeği yadsıyamayız. Ondan kaçmaya ça-

lışabiliriz, doğru olmadığını, hepimizin birer birey olduğunu söyleyebiliriz, ama nesnel yaklaşmaya çalışarak, kendinizden katmadan baktığınızda, bilincimizin psişik anlamda tüm insanların bilinciyle aynı olduğunu görürsünüz. Siz uzun boylu, açık tenli, kahverengi saçlı olabilirsiniz; ben siyah, beyaz ya da pembe tenli olabilirim—ama hepimiz içimizde çok kötü anlar geçiriyoruz. Hepimize umarsız bir yalnızlık duygusu egemen. Aileniz, eşiniz, çocuklarınız olabilir, fakat yalnız kaldığınızda hiçbir şeyle ilişkiniz olmadığı duygusuna kapılırsınız. Kendinizi bütünüyle soyutlanmış hissedersiniz. Hepimiz bu duyguyu yaşamışızdır. Bu, bütün insanlığın ortak temelidir. Bu bilinç alanında olup biten her şeyden biz sorumluyuz. Başka bir deyişle, eğer ben şiddet yüklüysem, hepimiz için ortak olan bilince şiddet ekliyorum demektir. Şiddet yüklü değilsem, şiddet eklemem; o bilince yepyeni bir etken getiririm. Dolayısıyla son derece sorumluyum: Ya bu şiddete, karmaşaya, iğrenç bölünmeye katkıda bulunurum, ya da kalbimin, kanımın, varlığımın derinliklerinde dünyanın geri kalan bölümü, insanoğlu, dünya olduğumu, dünyanın benden ayrı olmadığını fark ederim ve bundan tam anlamıyla sorumlu olurum. Açık seçik ortada! Son derece mantıklı, nesnel, sağlıklı. Oysa kendinize Hindu, Budist ya da Hıristiyan demeniz deliliktir, çünkü bunlar yalnızca birer etikettir.

İnsan bu duyguya, bu gerçekliğe, dünyada yaşayan herkesin yalnızca kendisinden değil, aynı zamanda gerçekleşmekte olan her şeyden sorumlu olduğu hakikatine ulaşırsa, bunu günlük yaşama nasıl uygulayabilir? Bu duygu entelektüel bir sonuç, bir ideal haline dönüşmeden sizde bulunuyor mu? Eğer böyleyse hiçbir gerçekliği yoktur. Ancak hakikat, bütün insanlar için ortak bir temele dayandığınız ve sizin bundan dolayı kendinizi bütünüyle sorumlu hissettiğiniz durumsa, o zaman gerçekte içinde yaşadığınız topluma

karşı, dünyaya karşı tutumunuz ne olacak? Şimdiki haliyle dünya şiddete boğulmuş. Diyelim ki, bütünüyle sorumlu olduğumu fark ettim. Tutumum ne olmalı? Bir terörist grubuna mı katılmalıyım? Elbette ki hayır. Ulusların birbirleriyle yarışması dünyayı gerçekten de yok ediyor. Sorumlu olduğumu hissettiğimde, doğal olarak, yarışmaktan vazgeçerim. Din dünyası da, tıpkı ekonomik ve toplumsal dünyada olduğu gibi hiyerarşi ilkesine dayanır. Bende de bu hiyerarşik bakış mı egemen olmalı? Kuşkusuz hayır, çünkü "Ben bilirim" diyen kişi üste geçer ve bir konum kazanır. Konum istiyorsanız, devam edin, yalnızca dünyadaki karmaşaya katkıda bulunmuş olursunuz.

Öyleyse, kalbinizin derinliklerinde, insanlığın geri kalan bölümü olduğunuzu ve hepimizin aynı temele dayandığını kavradığınız, fark ettiğiniz zaman, gerçek, nesnel, mantıklı eylemler söz konusu olabilir.

Karanlıktan Aydınlığa'*dan*

Yaşamın Şarkısı

Yalnızca biçimli dalını sevme ağacın,
Kalbinde onun imgesini taşıma.
Ölür.

Ağacı her şeyiyle sev.
O zaman biçimli dalı da sevmiş olursun,
Yumuşak ve kıvrımlı yaprağı da,
Utangaç tomurcuğu ve açmış çiçeği de,
Dökülen taç yaprakları ve dans eden yüksekliği de
İçten sevginin güzel gölgesini de.

Ah, Yaşamı her şeyiyle sev.
O yok olmak nedir bilmez.

Krishnamurti'den Kendisine'*den 6 Mayıs 1983*

Kumsalda oturmuş iki üç çiftin ve yalnız bir kadının geçip gidişini seyrederken, öyle görünüyor ki, tüm doğa, derin mavi denizden yüksek kayalı dağlara kadar çevrenizdeki her şey de sizinle birlikte seyrediyor. Seyrediyoruz, bir şeylerin olmasını beklemeden yalnızca seyrediyoruz. Bu seyredişte öğrenme vardır; mekanik bir öğrenme yoluyla bilgi biriktirme değil, yakından bir seyrediş, yüzeysel değil, derin, hızlı ve şefkat dolu; böyle seyredişte seyreden yoktur. Seyreden olduğunda, bu yalnızca geçmişi seyretmektir, ki buna seyretmek denmez, yalnızca anımsamadır ve hiçbir önemi yoktur. Seyretmek son derece canlıdır, her anı bir zihin boşluğudur. Küçük yengeçler, martılar, uçan kuşlar, hepsi seyrediyor. Kendilerine kurban bulmak için, balık bulmak için, yiyecek bir şeyler bulmak için seyrediyorlar, onlar da seyrediyorlar. Yanınızdan geçen biri ne seyrettiğinizi merak eder. Hiçbir şey seyretmiyorsunuzdur, ama bu hiçlikte her şey vardır.

Geçen gün epeyce gezip görmüş, deneyimlerini kaleme almış bir adam geldi—düzgün sakallı yaşlıca bir adam. Giyimi son derece ölçülü, kabalık ve dikkatsizlikten uzaktı. Ayakkabılarına, giysilerine özen gösterdiği belliydi. Yabancı olmasına karşın İngilizceyi iyi konuşuyordu. Kumsalda

oturmuş seyretmekte olan adama, birçok insanla konuştuğunu, profesörler ve öğretim görevlileriyle tartıştığını, Hindistan'dayken bazı din bilginleriyle konuştuğunu anlatıyordu. Ona göre bu insanların pek çoğu toplumla ilgilenmiyordu, hiçbir toplumsal yenilik ya da savaş beklentisinin yarattığı kriz onların dikkatini çekmiyordu. Oysa kendisi, toplumsal bir yenilikçi olmamasına karşın, içinde yaşadığımız toplumla çok yakından ilgileniyordu. Toplumun değiştirilip değiştirilemeyeceği, bir şey yapılıp yapılamayacağından pek emin değildi. Ama var olan durumu açıkça görebiliyordu: her yerde yayılan yozlaşma, siyasetçilerin saçmalıklan, dünyada hüküm süren bayağılık, kibir ve acımasızlık.

"Bu toplum için ne yapabiliriz?" diyordu, "ufak tefek anlamsız yeniliklerden, başkanların, başbakanların değiştirimesinden söz etmiyorum, hepsi aşağı yukarı birbirinin aynı; pek bir şey yapamazlar, çünkü temsil ettikleri şey bayağılık, hatta ondan da kötüsü kabalık; gösterişten başka bir şey yapamazlar. Burada şurada ufak tefek yenilikler yapabilirler belki, ama toplum onlara rağmen yoluna devam edecektir." Çok çeşitli toplumları, kültürleri incelemişti. Bu toplumlar, kültürler temelde birbirlerinden pek de farklı değildi. Çok ciddi bir adama benziyordu, ama yüzünde gülümseme eksik olmuyordu, bu ülkenin güzelliğinden, sıcak çöllerinden, tüm görkemiyle yüksek kayalıklara kadar uzanan genişliğinden, çeşitliliğinden söz ediyordu. İnsan onu denizi dinlediği ve seyrettiği gibi dinleyebilirdi.

İnsan değişmediği sürece toplum değiştirilemez. İnsanlar bu toplumları nesillerden beri yaratmaktadır; hepimiz bu toplumları kendi bayağılığımız, darkafalılığımız, sınırlılığımız, açgözlülüğümüz, kıskançlığımız, acımasızlığımız, şiddetimiz, yarışmacı ruhumuz sonucunda yarattık. Dolayısıyla bayağılıktan, aptallıktan, kabalıktan, milliyetçi saçmalık-

lardan ve dinsel ayrılıkçılıktan biz sorumluyuz. Her birimizde kökten bir değişim olmadığı sürece toplum kesinlikle değişmeyecektir. İşte toplum orada, onu biz yarattık, şimdi o bizi yaratıyor. Bizi, bizim onu biçimlendirdiğimiz gibi biçimlendiriyor. Bizi bir kalıba koyuyor, kalıp da onu bir çerçeveye oturtuyor ve biz ona toplum diyoruz.

Bu hareket hiç durmadan sürüp gidiyor, tıpkı kimi zaman çok, çok yavaş, kimi zaman hızla ve tehlike yaratarak bir ileri bir geri gidip gelen dalgalar gibi. İleri, geri; etki, tepki, etki... İnsanın içinde, derinlerde bir yerde bir düzen olmazsa, bu hareketin doğası farklı olamaz. Böylesi bir düzen toplumda da düzeni sağlayacaktır, ancak yasalar yoluyla, hükümetler yoluyla değil—ama düzensizlik ve karmaşa olduğu sürece, kendi düzensizliğimizle yarattığımız yasalar, yetkeler varlığını sürdürecektir. Yasa, tıpkı toplum gibi insan elinden çıkmıştır—insanın üretimi yasadır.

Dolayısıyla iç, başka bir deyişle psişe, kendi sınırlanmalarına uygun olarak dışı oluşturur; ve sonra dış içi denetim altına alır ve bir kalıba sokar. Komünistler, dışı denetim altına alarak, belirli yasalar, kurallar, kurumlar, çeşitli zorbalık biçimleri geliştirerek insanı değiştirebileceklerini düşünürlerdi, büyük olasılıkla bugün de aynı biçimde düşünüyorlardır. Ama bugüne kadar insanı değiştiremediler, değiştiremeyecekler de. Aynı durum sosyalistler için de geçerli. Kapitalistlerin yöntemi daha farklı, ama aslında yine de aynı şey. İç her zaman dış'ı yener, çünkü iç dış'tan çok daha güçlü, çok daha yaşamsaldır.

Bu harekete, iç'in psişik olarak dış çevreyi yaratmasına, dış'ın, yasaların, kurumların, örgütlerin insanı, beyni belirli bir biçimde hareket etmek üzere biçimlendirmesine, ve beynin, iç'in, psişenin dışı değiştirmesine, alt etmesine bir

son verilebilir mi? Bu hareket en kaba, yüzeysel, bazen görkemli bir biçimde, insanoğlu dünyada var olduğu günden bu yana süregelmiştir—tıpkı dalgaları bir ileri, bir geri gidip gelen deniz gibi, iç her zaman dış'ı yener. İnsan bu hareketin—etki tepki, nefret daha çok nefret, şiddet daha çok şiddet—bir gün sona erip ermeyeceğini kendisine sormalıdır. Yalnızca hiçbir güdü, tepki, yön olmadan seyretmeyi başarabildiğinizde bu hareket sona erebilir.

Biriktirme söz konusu olduğunda yön işin içine girer. Dikkat, farkındalık ve büyük bir şefkat duygusuyla seyretmekte kendine özgü bir zeka vardır. Bu seyrediş ve zeka hareket eder. Ama bu hareket gel-git değildir. Böyle bir hareket büyük bir dikkat göstermeyi ve şeyleri sözcük, ad, tepki olmaksızın görmeyi gerektirir; böyle bir seyredişte büyük bir canlılık, tutku vardır.

Madras, 27 Aralık 1981

Çatışmadan, bugüne dek binbir hazineyle dolu bu dünya üzerinde yaşamış olan tüm insanların sürekli çatışma içinde olup olmadığından söz ediyorduk. Yalnızca dışsal olarak çevreyle, doğayla, birbirimizle değil, içsel olarak, deyim yerindeyse, tinsel anlamda sürekli bir çatışma halinde yaşıyoruz. Doğduğumuz andan öldüğümüz ana kadar hep çatışma içindeyiz. Bu duruma katlanıyoruz; zamanla alışıyoruz; boyun eğiyoruz. Niçin çatışma içinde yaşamamız gerektiğine ilişkin pek çok neden buluyoruz. Sanıyoruz ki, uğraşma ve sürekli çaba, gelişme anlamı taşıyor; sanıyoruz ki, dışımızda bir gelişme ya da en büyük amacımıza ulaşma yolunda içsel bir başarı anlamına geliyor.

Bu güzel ülke, Hindistan, güzel tepeler, görkemli dağlar, olağanüstü ırmaklarla dolu. Ama binlerce yıllık acı, savaşım, boyun eğme, kabullenme, birbirini yok etme sürecinden sonra, o güzel ülkeyi bu duruma getirdik; dünyaya, dünyadaki güzel şeylere, bir gölün güzelliğine, çağlayarak akan bir ırmağa önem vermeyen vahşi, düşüncesiz insanlarla dolu yabanıl bir yer. Öyle görünüyor ki, bütün bunlara hiçbirimiz önem vermiyoruz. İlgilendiğimiz tek şey kendi küçük benliklerimiz, kendi küçük sorunlarımız. Bu ülkeye ve öteki ülkelere neler yaptığımızı gördükçe, insanın içinden ağlamak geliyor.

Yaşam son derece tehlikeli, güvensiz, anlamsız bir hale dönüştü. Kendiniz için pek çok önemli şey sayabilirsiniz, ama günlük yaşamın, para kazanmak, 'biri' olmak, güçlü olmaktan başka bir anlamı kalmadı.

İster sağ, ister sol, isterse merkez partili olsun, hiçbir siyasetçi hiçbir sorunumuzu çözemeyecek. Siyasetçiler sorunların çözümüyle ilgilenmiyorlar. Yalnızca kendileriyle ve konumlarını korumakla ilgileniyorlar. Gurular ve dinler de insanları aldattı. Upanishad'ları, Brahmasutra'ları, Bhagavad Gita'da yazılanları izlediniz; bunları aydınlanmış, zeki olduğu varsayılan bir seyirciye yüksek sesle okuyan gurunun oyunudur bu. Bu nedenlerle siyasetçilere, hükümete güvenemezsiniz, aynı biçimde kutsal kitaplara, gurulara da güvenemezsiniz, çünkü bunların hepsi ülkeyi şu anda bulunduğu duruma sürüklemiştir. Eğer biri daha çok yol göstermeye çabalarsa, bu da sizi yanlış yola götürecektir. Bize hiç kimse yardım edemeyeceğine göre, tutumlarımızdan, davranışlarımızdan, hareketlerimizden bütünüyle sorumlu olmamız gerekmektedir.

*

Bu ülkede hiç durmadan şiddete karşı olmaktan söz edildi durdu. Bu konuda ister siyasi, isterse dinsel olsun, çeşitli liderlerce hiç durmadan söylevler çekildi, ama şiddete karşı olmak bir olgu değildir, yalnızca bir fikirdir, bir kuramdır, bir dizi sözcüktür. Gerçek olgu, şiddet yüklü olduğumuzdur. Bu kadar açık. 'Olan'ı anlayabileceğimiz bir yetkinliğe ulaşamadık, bu nedenle şiddete karşı olmak gibi saçma bir söz uydurduk. Dolayısıyla 'olan' ile 'olması gereken' arasında çatışma çıkmaktadır. Şiddet karşıtlığını desteklerken, aynı zamanda şiddetin tohumlarını ekiyorsunuz. Bu da son derece açıktır. 'Olan'a, bir kaçış yolu bulmadan, idealler

üretmeden, bastırmadan ya da uzaklaşmadan bakabilir miyiz? Hepimizde kalıtsal olarak, hayvandan, maymundan, vb. kaynaklanan şiddet eğilimi söz konusu. Şiddet yalnızca zalimce davranışlar değildir, pek çok biçimi vardır; bu son derece karmaşık bir konudur. Şiddet öykünmedir, uygunluktur, boyun eğmedir; şiddet, olmadığınız gibi davranmaktır; bu da şiddetin başka bir biçimidir. Lütfen bunların mantığını anlamaya çalışın. Sizin kabul etmeniz ya da yadsımanız için konuşmuyoruz. Birlikte bir ormanda, güzel bir ağaçlıkta, patikadan aşağı yürüyoruz, aynı anda tıpkı karşılıklı konuşan iki arkadaş gibi, birbirimizi inandırmaya, soruna bir çözüm yolu bulmaya çalışmadan, şiddet konusunu araştırıyoruz. Birbirimizle konuşuyoruz, birlikte gözlemliyoruz. Aynı patikada yürüyoruz, sizin patikanızda ya da benim patikamda değil, bu sorunları araştırabileceğimiz bir patikada.

*

Bu nedenle nasıl gözlem yapacağımızı öğrenmemiz gerekir. Sizler konuşmacının izleyicileri değilsiniz, konuşmacı sizin gurunuz değil, tanrıya şükür! Bu araştırmada alt ya da üst konumda olmak yok. Hiçbir yetke yok. Zihniniz yetkeyle sınırlandırılırsa, şiddeti incelemeniz çok zordur. Bundan dolayı dünyada olup biten şeyleri nasıl gözlemleyeceğinizi öğrenmek önemlidir: sefaleti, karmaşayı, ikiyüzlülüğü, dürüstlükten yoksunluğu, sürüp giden acımasızca hareketleri, teröristleri, adam kaçıranları ve kendi özel toplama kampları bulunan guruları! Bütün bunlar şiddettir. Biri çıkıp nasıl "Ben biliyorum, beni izleyin" diyebilir? Bu son derece iğrenç bir sözdür. Dolayısıyla biz birlikte şiddetin ne olduğunu araştırıyoruz, gözlem yapmanın ne demek olduğunu soruyoruz. Çevrenizi gözlemlemek ne demektir: ağaçları, köşedeki şu göleti, yıldızları, yeni ayı, yapayalnız çobanyıl-

dızını, akşam yıldızını, bir günbatımının görkemini, bunları nasıl seyredersiniz? Zihniniz kendinizle, kendi sorunlarınızla, fikirlerinizle, karmaşık düşüncelerinizle uğraşıyorsa, seyredemezsiniz, gözlemleyemezsiniz. Öyle değil mi? Önyargınız varsa, tutunduğunuz bir tür sonuç ya da belirli bir deneyim varsa gözlemleyemezsiniz. Öyleyse bu ağaç denen olağanüstü şeyi nasıl gözlemleyeceksiniz? Çevreniz ağaçlarla kaplanmış bir halde otururken ona nasıl bakacaksınız? Yapraklarının rüzgarda kıpır kıpır oynadığını, ışığın yaprağın üzerine vurduğu zamanki güzelliğini hiç gördünüz mü; hiç seyrettiniz mi? Peki sözcükler olmadan bir ağacı, yeni ayı ya da göklerdeki tek bir yıldızı seyredebilir misiniz? Çünkü sözcük gerçek yıldız, gerçek ay değildir. Sözcükleri bir yana atıp bakabilir misiniz?

Eşinize sözcükler olmaksızın bakabilir misiniz? Size ne denli yakın olursa olsun, ilişkinize özgü bütün o anılar olmaksızın, bütün bir oluşturulmuş bellek olmaksızın bakabilir misiniz? Eşinize geçmişin belleği olmaksızın bakabilir misiniz? Bunu hiç denediniz mi? Lütfen gelin, birlikte bir çiçeği nasıl gözlemleyebileceğimizi öğrenmeye çalışalım. Bir çiçeğe nasıl bakacağınızı bildiğiniz zaman, orada sonsuzluk vardır. Sözcüklerimin sizi alıp götürmesine izin vermeyin! Bir yıldıza, sık bir ormana nasıl bakacağınızı bilirseniz, o gözlemde uzay vardır, sonsuzluk vardır. Karınız ya da kocanız için ürettiğiniz imge olmadan onu nasıl gözlemleyebileceğinizi hep birlikte bulmak zorundayız. Çok uzağa gidebilmek için çok yakından başlamak gerekir. Yakından başlamazsanız, uzağa asla gidemezsiniz. Bir dağa tırmanmak ya da bir sonraki köye gitmek için ilk adımınız, nasıl yürüdüğünüz, ne gibi bir güzellik, kolaylık, mutluluk içinde yürüdüğünüz çok önemlidir. Diyoruz ki, çok, çok uzağa, sonsuzluğa ulaşmak için çok yakından, eşinizle ilişkinizden başlamanız gerekir. Ailenizi bu 'benim karım', 'be-

nim kocam', 'benim oğlum', 'benim kuzenim' vb. demeden açık seçik gözlemleyebilir misiniz? Sözcükler olmadan, biriktirilmiş hiçbir acı ve geçmişe ilişkin hiçbir anı olmadan. Bunu şimdi yapın. Gözlemleyin. Geçmiş olmadan, başka bir deyişle kendinize ve başkalarına ilişkin oluşturduğunuz hiçbir imge olmadan gözlemleme yetkinliğine ulaştığınızda, doğru ilişki söz konusu olabilir.

*

Her gün 'olan' ile yaşar ve 'olan'ı gözlemlerseniz, yalnızca dışınızda değil, içinizde de 'olan'ı gözlemlerseniz, o zaman çatışmadan uzak bir toplum yaratabilirsiniz.

Bombay, 24 Ocak 1982

İnsan ve doğa arasındaki ilişkiyi hep birlikte enine boyuna konuşacağız, bu ilişki kendiniz ve çevreniz arasındaki ilişkidir. Çevre yalnızca içinde yaşadığınız şehir, kasaba ya da köy değil, aynı zamanda doğanın çevresidir. Eğer doğayla ilişkiniz yoksa, insanlarla da ilişkiniz yoktur. Doğa çayırlardır, ağaçlıklardır, ırmaklardır, tüm görkemiyle dünyadır, dünyanın güzelliğidir. Eğer bunlarla ilişkimiz yoksa, birbirimizle de ilişkimiz olamaz. Bu nedenle, düşünce doğayı yaratmamıştır, düşünce kaplanı ya da akşamları üzerinde yıldızlann parladığı suları yaratmamıştır. Düşünce, mavi gökyüzüne yükselen karlarla kaplanmış yüce dağları, günbatımını ve hiçbir yıldız olmadığında yalnız başına parlayan ayı yaratmamıştır. Dolayısıyla, düşünce doğayı yaratmamıştır.

Doğa bir gerçekliktir. İnsanlar arasında yaratmış olduğunuz şey de gerçekliktir, ama çatışma ve savaşımın hüküm sürdüğü bir gerçekliktir. Herkes bir şey olmaya çalışıyor, hem fiziksel, hem içsel olarak, deyim yerindeyse tinsel olarak. Kişi birtakım siyasi ve dini konumlar elde etmeye çalışıyorsa, bu kişinin diğerleriyle ve doğayla ilişkisi yoktur. Birçoğunuz kalabalık, gürültülü şehirlerde ve kirlenmiş bir çevrede yaşıyorsunuz. Büyük bir olasılıkla doğayla pek sık karşılaşmıyorsunuz. Oysa olağanüstü bir deniz var ama siz onunla ilişkide değilsiniz. Ona bakmıyorsunuz, belki içinde yüzüyorsunuz, ama denizi o olağanüstü canlılığı ve enerji-

siyle hissetmiyorsunuz—denizin olağanüstü hareketi ve kendiniz arasında iletişim yok. Eğer bununla ilişkiniz yoksa, nasıl diğer insanlarla ilişkiniz olabilir? Denizi, suların niteliğini, dalgaları, gel-gitin o olağanüstü canlılığını algılayamazsanız, insan ilişkilerinin nasıl farkına varabilir, bu konuda nasıl duyarlı olabilirsiniz? Lütfen, bunu anlamak çok önemli, çünkü güzellik, eğer biri güzellik hakkında konuşuyorsa, yalnızca fiziksel değildir, özde güzellik duyarlı olma yetisidir, doğayı gözlemleme yetisidir.

Ojai, 1 Mayıs 1982

Kriz ekonomi, savaş, bomba, siyasetçiler, bilim adamları arasında değil, kriz kendi içimizde, kriz kendi bilincimizde. Bu bilincin doğasını bütünüyle anlayıncaya kadar, onu araştırıp içine dalıncaya kadar ve bu bilinçte tam bir dönüşüm yaşanıp yaşanamayacağını buluncaya kadar, dünya daha çok sefalet, daha çok karmaşa, daha çok dehşet yaratmaya devam edecek. Dolayısıyla, sorumluluğumuz, siyasi ya da ekonomik anlamda kendimizden ödün vererek hareket etmek değil, varlığımızın doğasını—bu güzel dünyada yaşayan biz insanların nasıl bu hale geldiğini—anlamaktır.

Eğer istekliyseniz, bunun sizin sorumluluğunuz olduğuna inanıyorsanız, bilincimizin doğasını, varlığımızın doğasını hep birlikte algılayabiliriz. Bu bir ders değil, hepimiz birlikte, hiçbirimizi dışarıda bırakmadan, bu bilincin hareketini ve dünyayla ilişkisini, bu bilincin bireysel, ayrı bir bilinç mi, yoksa tüm insanlığın bilinci mi olduğunu gözlemlemeye çalışıyoruz. Çocukluk yıllarımızdan başlayarak farklı ruhlara sahip bireyler olmak üzere yetiştiriliyoruz—elbette eğer böyle şeyler olabileceğine inanıyorsanız. Bir birey olmak üzere eğitiliyor, yetiştiriliyor, koşullandırılıyorsunuz. Farklı adlarımız, farklı biçimlerimiz—koyu ya da açık tenli, uzun, kısa, sarışın, esmer, vb.—kendimize özgü eğilimlerimiz ve deneyimlerimiz olduğundan, her birimizin ayrı bireyler olduğuna inanıyorsunuz. Şimdi bu fikri sorgulayacağız: Bizler birey miyiz?

Bu, bizim bir tür biçimsiz varlık olduğumuz anlamına gelmiyor, ama biz gerçekten birey miyiz? Hem dinsel hem de diğer alanlarda tüm dünya bizim ayn bireyler olduğumuzu söyleyip duruyor. Bu kavramdan, belki de bu yanılsamadan hareketle, herbirimiz kendimizi gerçekleştirmek, bir şey olmak için birbirimizle yarışıyor, birbirimizle savaşıyoruz. Dolayısıyla bu yaşam biçimini sürdürürsek, kaçınılmaz olarak milliyetçiliğe, kavimciliğe, savaşa tutunmak zorunda kalırız. Neden sürüp giden milliyetçiliğe ve bunun ardındaki tutkuya tutunuyoruz? Neden özünde kavimcilik olan milliyetçiliğe bu denli önem veriyoruz? Neden? Bir kavme, bir gruba tutunduğumuzda, kendimizi güvende hissettiğimiz, yalnızca fiziksel bir güven değil, psişik bir güven, içimizde bir bütünlük, tamlık duygusu yarattığı için mi? Eğer böyleyse, o zaman başka bir kavim de aynı şeyi duyumsar, buradan da bölünme ve savaş, yani çatışma doğar.

Kişi bunun hakikatini kuramsal olarak değil, gerçekten görürse ve bu dünyada, sizin dünyanızda ya da benim dünyamda, Amerikalıların, Rusların ya da Hintlilerin dünyasında değil, bizim dünyamızda yaşamayı isterse, milliyetçilik dünya üzerinden kalkar. Yalnızca insanın varoluşu kalır. Bir yaşam kalır—sizin yaşamınız ya da benim yaşamım değil, bütün bir yaşam. Ama bu bireysellik geleneği hem Doğuda, hem de Batıda dinler tarafından sürdürülmüştür.

Peki durum böyle mi? Kuşkulanmak çok iyidir, sorgulayan, kabul etmeyen bir zihne, bu biçimde, böyle acımasız ve şiddet dolu bir biçimde daha çok yaşayamayız diyen bir zihne sahip olmak mükemmel bir şeydir. Dolayısıyla kuşkunun, sorgulamanın, belki otuz yıldır sürdürdüğümüz ya da insanoğlunun milyonlarca yıldır sürdürdüğü yaşam biçimini kabullenmemenin olağanüstü bir önemi vardır. İşte bu nedenle bireyselliğin gerçekliğini sorguluyoruz.

Bilinçli olmak, farkında olmak, bilmek, algılamak, gözlemlemek demektir. Bilincin içeriği inançlarınız, zevkleriniz, deneyimleriniz, ister dışta yaşadığınız deneyimler, isterse korkularınız, bağımlılıklarınız, acılarınız yoluyla, yalnızlığın, acının, fiziksel varoluşun ötesinde bir şeyi arayışın verdiği ıstırap yoluyla toplayıp biraraya getirdiğiniz bilgilerdir, bütün bunlar bilincin içeriğidir. İçerik bilinci oluşturur. İçerik yoksa bildiğimiz anlamda bilinç de yoktur. Bu son derece karmaşık, çatışık, aynı zamanda olağanüstü önemi olan bilinç size mi özgüdür? Düşünce size mi özgüdür? Yoksa ne Batıya ne de Doğuya özgü olan düşünme mi vardır? Zenginiyle, yoksuluyla bütün insanlığın ortak olarak sahip olduğu bir düşünme vardır. Olağanüstü yeteneklere sahip bilim adamları ya da dünyadan elini eteğini çeken ve kendilerini tek bir inanca adayan keşişler bile yine de düşünmektedirler.

Peki bu bilinç tüm insanlık için ortak mıdır? Bugün nereye giderseniz gidin, acı, endişe, yalnızlık, hastalık, korku ve arzu dürtüsüyle karşılaşıyorsunuz. Bu, bütün insanlar için ortak, insanlık bu temele dayanıyor. Sizin bilinciniz insanlığın bilincidir, sizin dışınızdakilerin bilincidir. Bunun doğasını—farklı adlarınız olsa, dünyanın farklı yerlerinde yaşasanız, farklı biçimlerde eğitilseniz, çok zengin ya da çok yoksul olsanız da, sizin, insanlığın sizin dışınızdaki bölümü gibi olduğunuzu—anlarsanız, maskenizin dışına çıkabilirseniz, insanlığın sizin dışınızdaki bölümü olursunuz: sinirli, yalnızlık ve umarsızlık acısı çeken, yanılsamaya inanan biri. Batıya da, Doğuya da gitseniz, durum aynıdır. Bu durumu beğenmeyebilirsiniz; kendinizin bütünüyle bağımsız, özgür bir birey olduğunu düşünebilirsiniz. Ancak derinine inerek gözlemlediğinizde, insanlığın sizin dışınızdaki bölümüne ait olduğunuzu görürsünüz.

Madras, 26 Aralık 1982

Dışımızdaki dünya üzerine, çevre, toplum, siyaset, ekonomi, vb. üzerine pek çok kitap yazıldı, ama bunlardan pek azı bizim gerçekte ne olduğumuzu, insanların neden şimdi olduğu gibi davrandıklarını, neden birbirlerini öldürdüklerini, neden bir yetkenin, bir kitabın, bir insanın, bir idealin peşinden koştuklarını, arkadaşlarıyla, eşleriyle, çocuklarıyla neden doğru ilişkiler kuramadıklarını keşfetmeyi ilke edindi. İnsanlar neden bu kadar kaba, acımasız, başkalarına karşı özenden bu denli yoksun ve sevgi olarak adlandırılan bütün bir süreci yadsır oldular?

İnsanoğlu binlerce yıldır savaşlarla yaşıyor. Nükleer savaşı durdurmaya çalıyoruz, ama savaşları asla sona erdiremeyeceğiz. Savaşlar, insanların zarar görmesiyle, baskı yapanın baskı görene dönüşmesiyle sonuçlanıyor. Bu, acı, yalnızlık, derin bir yılgınlık duygusuyla, gittikçe artan endişe, güvensizlik duygusuyla dolu bir varoluş döngüsü; insanın toplumla da, kendi en yakın arkadaşlarıyla da ilişkisi yok. Çatışmanın, kavganın olmadığı bir ilişki yok. İçinde yaşadığımız dünya bu durumda, eminim hepiniz bunun farkındasınız.

Milyonlarca yıldan beri beyinlerimiz bilgiyle koşullandırılmış. Lütfen konuşmacının söylediği her şeyi kabul etmeyin ya da yadsımayın. Sorgulayın, kuşkulanın, biraz kuşkucu

olun. Hepsinin ötesinde konuşmacıdan etkilenmeyin, hepimiz gerçekten çok çabuk etkileniyoruz, çok çabuk aldanıyoruz. Bu konularda ciddi ciddi konuşacaksak, insanın incelemek için özgür, önyargıdan özgür, her türlü sonuçtan, sanıdan ya da dikbaşlılıktan özgür bir zihne ve beyne sahip olması gerekir. Sürekli sorgulayan, kuşkulanan bir beyne sahip olması gerekir. Ancak o zaman birbirimizle ilişki, dolayısıyla iletişim kurabiliriz.

Ojai, 22 Mayıs 1983

Her yeni günün, her yeni sabahın güzelliğinin, dünyanın mükemmelliğinin farkına varın; bu, olağanüstü bir dünya, ama biz onu birbirimizle olan ilişkimizde, doğayla olan ilişkimizde, dünyadaki bütün canlılarla olan ilişkimizde yok ediyoruz.

*

Sessiz bir beynin nasıl bir beyin olduğunu sorgulayabilir miyiz? Ancak büyük bir sessizlik halinde öğrenebilir, gözlemleyebilirsiniz, gürültü çıkardığınız zaman değil. Şu tepeleri, şu güzelim ağaçları gözlemlemek için, ailenizi ve arkadaşlarınızı gözlemlemek için uzaya ve sessizliğe gereksiniminiz vardır. Ama eğer hep konuşuyor, çene çalıyorsanız, uzay da yoktur, sessizlik de. Yalnızca fiziksel anlamda değil, psişik anlamda da uzaya gereksinim duyarız. Kendimiz hakkında düşünürken bu uzay gözardı edilir. Son derece kolay. Uzay olduğunda, psişik anlamda çok büyük uzay olduğunda, büyük bir canlılık söz konusudur. Ama bu uzay insanın kendi küçük benliğiyle sınırlandırıldığında, bu büyük enerji bütünüyle sınırlarının içinde tutsak olur. Meditasyon bundan dolayı benliği öldürür.

Bütün bunları sonsuza dek dinleyip durabilirsiniz, ama dinlediklerinizi yaşama geçirmedikçe, dinlemenin anlamı ne-

dir? Kendinizin, kullandığınız sözcüklerin, hareketlerinizin, yürüyüşünüzün, nasıl yiyip içtiğinizin, nasıl sigara içtiğinizin ya da insanların yaptığı diğer şeylerin farkında değilseniz—fiziksel şeylerin farkında değilseniz—içinizin derinliklerinde neler olup bittiğinin farkına nasıl varabilirsiniz? Kişi farkında değilse, niteliksiz, ikinci sınıf, bayağı bir hal alır. Bunun anlamı yolun yarısına kadar gelmek, ama bir türlü sonuna ulaşamamaktır. Başka bir deyişle, kendimizden hiçbir zaman yetkinlik, tam iyilik ya da tam özgürlük beklememektir—burada özgür demekle, hoşlandığımız şeyleri yapma özgürlüğünden söz etmiyoruz, bunun hiçbir anlamı yoktur, gerçek özgürlük tüm endişe, yalnızlık, umarsızlık acılarından özgür olmak demektir.

Öyleyse bulmak, elde etmek için ya da bir şeylerin var olabilmesi için büyük bir uzaya ve sessizliğe gereksinim vardır—ama yapay bir sessizlik olmadan, "Sessiz olmalıyım" diyen düşünce olmadan. Sessizlik olağanüstüdür, ama iki gürültü arasındaki sessizlikten söz etmiyoruz. Barış iki savaş arasında değildir. Sessizlik, siz seyrederken, hiçbir dürtü, hiçbir istek olmadan yalnızca seyrederken, gökyüzündeki tek bir yıldızın güzelliğini gördüğünüzde ya da bir arazideki tek bir ağacı, karınızı, kocanızı, vb. seyrederken kendiliğinden geliverir. Büyük bir sessizlik ve uzay içinde seyretmek. Böyle bir seyredişte, böyle bir dikkatte, sözcüklerin ötesine, her türlü ölçünün ötesine geçen bir şeyler vardır.

Ölçülemeyeni ölçmek için sözcükleri kullanırız. Bu nedenle, insan sözcükler ağının da farkında olmalıdır, sözcüklerin bizi nasıl kandırdığını, sözcüklerin bizim için ne çok anlam taşıdığını görmelidir: Bir kapitalist için *komünizm* korkunç bir şeydir. Sözcükler olağanüstü önem kazanır. Bu sözcüklerin farkında olmak, sözcüğün sessizlik olmadığını

bilerek *sessizlik* sözcüğüyle yaşamak, bu sözcükle yaşamak ve onun ağırlığını, içeriğini, güzelliğini görmek! Dolayısıyla düşünce sessiz olduğunda, seyreden konumunda olduğunda, insan tüm imgelemin, kuşkunun, arayışın ötesinde bir şeyler olduğunu fark eder. Böyle bir şey gerçekten de vardır—en azından konuşmacı için vardır. Ama konuşmacının söylediklerinin bir başkası için geçerliliği yoktur. Dinlerseniz, öğrenirseniz, seyrederseniz, yaşama ilişkin tüm endişelerden tamamıyla özgür olabilirseniz, yeni ve bütünüyle farklı bir kültür yaratan bir din ortaya çıkar. Bizler hiç de kültürlü insanlar değiliz. İşiniz söz konusu olduğunda çok zeki olabilirsiniz, teknoloji alanında olağanüstü yetkin biri olabilirsiniz, bir doktor ya da öğretmen olabilirsiniz, ama bütün bunlara rağmen son derece sınırlıyız.

'Kendi'nin, 'ben'in (me) sona ermesi: hiçbir şey olmak. *Hiçbir şey*, 'bir şey olmayan' demektir. Düşüncenin yarattığı bir şey olmayan. Hiçbir şey olmak; kendinize ilişkin hiçbir imgeye sahip olmamak. Ama bizim kendimize ilişkin pek çok imgemiz vardır. Hiçbir tür imgeye, yanılsamaya sahip olmamak, bütünüyle hiçbir şey olmak. Ağaç kendisi için hiçbir şeydir. Ama vardır. Varoluşunun derinlerinde bir yerde o en güzel şeydir, tıpkı şu tepeler gibi: vardır. Bir şey haline dönüşmez, çünkü dönüşemez. Bir elma ağacının tohumunda olduğu gibi, o tohum elmadır, armuta ya da başka bir meyveye dönüşmeye çalışmaz—neyse *odur*. Bunu anlıyor musunuz? İşte bu meditasyondur. Bu, arayışın sona ermesidir, çünkü hakikatin ***kendisidir***.

Brockwood Park, 4 Eylül 1983

Yaşamı hiçbir zaman olağanüstü bir hareket olarak görmüyor, ona büyük bir derinlik ve genişlik duygusuyla bakamıyoruz. Yaşamımızı küçük, önemsiz bir olaya indirgemişiz. Oysa yaşam gerçekte var olan en kutsal şeydir. Birini öldürmek—birine kızmak, şiddet göstermek—dine en aykırı, en korkunç şeylerden biridir.

*

Öylesine parçalanmış durumdayız ki, dünyayı hiçbir zaman bir bütün olarak göremiyoruz. Korkunç derecede sınırlanmışız, zavallı durumdayız. Denizdeki, yeryüzündeki ve gökyüzündeki, doğadaki, evrendeki şeylerin bizim parçamız olduğuna, bu bütünlük duygusuna ulaşamıyoruz. İmgelenen bir duygu değil—hoşunuza giden düşlere dalabilir, evren olduğumuzu düşleyebilirsiniz, ama aldanırsınız. Oysa bu küçük, ben merkezli ilgi alanını parçalarsanız, elinizde ondan hiçbir şey kalmazsa, bu noktadan sonsuza uzanabilirsiniz.

Ojai, 24 Mayıs 1984

Soran: İnsan dünyanın güzelliklerine son vermeden, onları yok etmeden, başkalarına acı ve ölüm getirmeden bu dünyada nasıl yaşayabilir?

Krishnamurti: Bu soruyu kendinize hiç sordunuz mu? Gerçekten sordunuz mu? Kuramsal olarak değil, bu soruyu gerçekten sorup onunla yüzleştiniz mi? Sorundan kaçmayın, acı çekmenin zorunlu olduğunu söyleyip durmayın, soruna bakın, onunla yüzleşin. Böyle bir soruyu daha önce hiç sordunuz mu? Genel olarak değil, Ulusal Park'ı ya da başka bir yeri yok etmeyi isteyen bir siyasetçiye karşı gösteri yapmak amacıyla değil. Böyle bir soruyu gerçekten soruyorsanız, onunla yanıp tutuşuyorsunuz demektir, bu da son derece gerçek olduğu, günü geçirmek için sorulan sıradan bir soru olmadığı anlamına gelir. Bu dünyada onun olağanüstü güzellikleriyle yaşamak, dünyaya zarar vermemek; acıları dindirmek, insanları öldürmemek, hiçbir canlıyı öldürmemek... Hindistan'da ulaşımlarını yürüyerek sağlayan bir tarikat var; ne trene, ne uçağa, ne de arabaya biniyorlar, soluk alıp verirken böceklerin ölümüne neden olmamak için maske takıyorlar. Bu grubun bazı üyeleri gelip konuşmacıyla görüştüler, bunun için sekiz yüz mil yol aldılar. Bu insanlar kesinlikle öldürmüyorlar.

Bir de öldürenler var, spor amacıyla, zevk için, çıkar için öl-

dürenler var—tüm et ürünleri sanayisinin temelinde öldürme vardır. Dünyaya zarar verenler çevreye zehirli gaz yayıp havayı, suları, birbirlerini kirletiyorlar. İşte bunlar dünyaya ve birbirimize yaptıklarımız.

Bu dünyada, onun olağanüstü güzelliği içinde, başkalarına acı ve ölüm getirmeden yaşayabilir miyiz? Bu ciddi, çok ciddi bir soru. Başkalarına acı ve ölüm getirmeden yaşamak; bunun anlamı hiçbir insanı öldürmemek, aynı biçimde hiçbir hayvanı spor amacıyla, beslenme amacıyla öldürmemektir. Bütün bunları anlıyor musunuz? Sorun budur.

Hindistan'da kesinlikle et yemeyen bir grup insan vardı. Öldürmenin yanlış olduğuna inanıyorlardı. O zamanlar kendilerine Brehmen deniyordu. Batı uygarlığı hiçbir zaman öldürmenin doğru olup olmadığını, insanın bir canlıyı öldürmekte haklı olup olmadığını sorgulamamıştır. Batı dünyası tüm insan ırklarını yok etti. Öyle değil mi? Amerika yerlileri yok etti, silip süpürdü, çünkü onların ülkesini ele geçirmek istiyordu. Öyleyse bu dünyada öldürmeden, savaşlar olmadan yaşayabilir miyiz? Buna yanıt verebilirim, ama siz öldürmeye devam ediyorsanız, benim yanıtımın ne değeri kalır? Vejetaryenliğin savunuculuğunu yapmıyorum. (Bir yazar geçenlerde, "Vejetaryenlik bu ülkede iğrenç bir hastalık gibi yayılıyor!" diye yazmış.) Lahanayı da öldürüyorsunuz, peki sınırı nereden çekiyorsunuz? Bunu bir sorun haline getiriyor musunuz? Sorumu anlayabildiniz mi?

Savaşa karşıysanız, aralarında benim de olduğum bazı insanlar gibi savaşa, hangi nedenle olursa olsun başka insanları öldürmeye karşıysanız, postaneye gidip mektup bile atamazsınız! Aldığınız pulun, yediğiniz yemeğin, ödediğiniz her paranın bir bölümü savunmaya, silahlanmaya harcanıyor. Arabanıza aldığınız benzine ödenen paranın bir bölü-

mü bunlara harcanıyor. Peki öyleyse ne yapacaksınız? Vergi ödemezseniz ceza alırsınız ya da hapse atılırsınız. Pul almazsanız mektup atamazsınız, benzin almazsanız yolculuk edemezsiniz. O zaman kendinizi köşeye sıkıştırıyorsunuz demektir. Bir köşede yaşamaksa oldukça anlamsızdır. Peki ne yapacaksınız? "Gezmem, mektup yazmam" mı diyeceksiniz? Bütün bunlar orduyu, donanmayı, cephaneyi besliyor—bütün bu saçmalığı izleyebiliyor musunuz? Yoksa duruma farklı bir açıdan mı yaklaşırdınız? Neden öldürüyoruz? Dinler, özellikle Hıristiyanlık, birçok kişinin ölümüne neden olmuş, insanlara işkence edilmiş, dinsiz denilmiş, insanlar bu yüzden yakılmış. Bütün bu geçmiş olayları siz de biliyorsunuz. Müslümanlar da yapmış aynı şeyi. Büyük bir olasılıkla öldürmeyen tek grup Hindular ve Budistler—çünkü dinleri öldürmeyi yasaklamış.

İnsan bu dünyada bir başkasını öldürmeden, bir başkasına acı çektirmeden nasıl yaşayabilir? Bu sorunun gerçekten derinine inmek son derece ciddi bir süreç gerektiriyor. Bu soruya yanıt olabilecek bir sevgiden söz edilebilir mi? Başka bir insanı severseniz, o insanı öldürmek isteyebilir misiniz? O zaman herhangi bir şeyi, gereksinim duyduğunuz belirli yiyecekler, sebzeler, meyveler, vb. dışında herhangi bir şeyi öldürür müydünüz? Lütfen bu soruların biraz derinine inip sorgulayın, tanrı aşkına, yalnızca konuşmayın.

Dünyayı bölen ideallerdir, bir grubun ideolojisine karşı başka bir grubun ideolojisi, kadın, erkek, vb. arasındaki bu bitmez tükenmez bölünme. Bu bölünmeyi mantıkla, akılla, çeşitli kurumlar, kuruluşlar, örgütler aracılığıyla ortadan kaldırmaya çalıştılar, ama hiçbir biçimde başarılı olamadılar. Bu bir gerçek. Bilgi—biriktirilmiş deneyimler anlamında bilgi—de bu sorunu çözemedi. Düşünce de bu sorunu kesinlikle çözebilmiş değil.

Öyleyse sorunun içinden çıkabilmenin tek yolu var: sevginin ne olduğunu keşfetmek. Sevgi arzu değildir, sevgi sahiplenme değildir, sevgi bencil, ben merkezli davranış—önce ben, sonra sen demek—değildir. Ama açıkça görülüyor ki, söylediğimiz gibi bu sevgi pek çok kişi için anlam taşımıyor. Sevgi üzerine kitaplar yazabilirler, ama yine de anlamı yoktur, bunun için o niteliği, o özü, o ateşi, o şefkati yaratmaya çalışırlar. Şefkatte kendine özgü bir zeka vardır, başka bir deyişle üstün zeka. Şefkatten, sevgiden doğan böyle bir zeka var olduğunda, bütün sorunlar kolayca, rahatça çözülecektir. Ama biz soruyu hiçbir zaman sonuna kadar izlemiyoruz. Entelektüel olarak, sözlü olarak izleyebiliriz, ama bunu kalbinizle, zihninizle, bunların ardındaki tutkunuzla yaptığınızda, dünya güzellikleri içinde kalabilecektir. İşte o zaman, insanın kendi içinde olağanüstü bir güzellik duygusunun doğması söz konusu olabilir.

Krishnamurti'nin Günlüğü'*nden, 4 Nisan 1975*

Doğayla bağınızı kaybederseniz, insanlıkla da bağınızı kaybedersiniz. Doğayla hiçbir ilişkiniz yoksa, zamanla katile dönüşürsünüz; yavru foklan, balinaları, yunusları, insanları çıkar için, "spor" olsun diye, yiyecek için ya da bilgi için öldürürsünüz. O zaman doğa sizden korkar, güzelliklerini geri çeker. Ağaçlar arasında uzun yürüyüşlere çıkabilir, hoş mekanlarda kamp yapabilirsiniz, ama yine de bir katilsinizdir, dolayısıyla o güzelliklerle dostluğunuzu kaybedersiniz. Büyük bir olasılıkla hiçbir şeyle, karınızla ya da kocanızla ilişkide değilsiniz; hep kendi özel düşüncelerinizle, zevklerinizle, acılarınızla uğraşırsınız. Kendi karanlık, soyut dünyanızda yaşarsınız, buradan kaçış yolunuz daha da koyu karanlıktır. İlgi alanınız umursamaz, kolaycı ya da şiddet dolu kısa bir yaşam sürmektir. Sizin sorumsuzluğunuz nedeniyle binlerce insan açlıktan ölür ya da kıyıma uğrar. Dünyanın düzenini yalancı, ahlaktan yoksun siyasetçilere, entelektüellere, uzmanlara bırakırsınız. Kendi içinizde bütünlüğünüz olmadığı için ahlaktan ve dürüstlükten yoksun, yalnızca bencillik üzerine temellenen bir toplum kurarsınız. Sonra da yalnızca sizin sorumlu olduğunuz bütün bu şeylerden deniz kıyısına ya da ormana kaçar ya da "spor" yapmak için silah taşırsınız.

Bütün bunları biliyor olabilirsiniz, ama bilgi dönüşüm yaşamamızı sağlamaz. Ancak bütünlük duygusuna sahip olduğunuzda evrenle ilişkide olabilirsiniz.

Rajghat, 12 Kasım 1984

Dinsel bir zihne sahip olmanın ilk gereği ya da zorunluluğu güzelliktir. Güzellik belirli bir biçim—güzel bir yüz, güzel bir yaşam biçimi, vb.—değildir. Güzellik nedir? Güzellik olmadan hakikat olamaz, sevgi olamaz; güzellik olmadan ahlak duygusu olamaz. Kendi içinde güzellik erdemdir. Şimdi birlikte güzelliğin ne olduğunu sorgulayacağız. Konuşmacı bunu söze dökebilir, ama güzelliğin ne olduğunu sorgulama sorumluluğunu, siz kendiniz üstlenmelisiniz. Güzellik bir tabloda mıdır, Mısırlıların, Yunanlıların o olağanüstü antik heykellerinde midir, Bombay'ın Mahesha Murthisi'nde midir? Güzellik nedir? Güzellik sizin için ne anlam taşıyor? *Sari*'ye* özgü güzel desenleri olan bir elbise midir, akşam saatlerinde ya da sabahın erken saatlerinde güzel bir gökyüzü müdür, dağların, tarlaların, vadilerin, otlakların, ırmakların güzelliği midir, bir kuşun ya da yaşlı ulu ağaçların güzelliği midir? Güzellik belirli bir kültüre ya da belirli bir geleneğe mi bağlıdır? Hindistanlı dokumacıların bir geleneği vardır; olağanüstü giysiler ve tasarımlar yaparlar. Bu güzellik midir? Yoksa güzellik bütünüyle farklı bir şey midir? Sonsuz karlarla kaplı, derin vadiler arasında yükselen görkemli dağları seyrettiğinizde, mavi gökyüzüne doğru uzanan çok büyük, olağanüstü bir dağın hatlarını gözlemledi-

*sari: Hintli kadınların giydiği bir tür giysi (ç.n.)

ğinizde, bunları ilk kez ya da yüzüncü kez algıladığınızda, gerçekte ne olmaktadır?

Güneş henüz yeni yeni yükselir ve suyun üzerinde altından bir yol oluştururken, gün ışığına boğulmuş ırmağı gördüğünüzde ne olmaktadır? Irmağa baktığınızda ne olmaktadır? Bir dua mı okuyorsunuzdur o anda, yoksa bütünüyle sessiz misinizdir? Suyun üzerine vuran ışığın güzelliği bütün sorunlarınızı, bütün endişelerinizi, her şeyi birkaç saniye, birkaç dakika ya da bir saat için alıp götürür, o anda orada 'kendi' yoktur: kendi, bencil, ben merkezli etkinlik, kendine olan ilgi. Bütün bunlar ışık ve dinginlik dolu bir bulutun olağanüstü güzelliğiyle bir yana atılır—o anda 'kendi'nin varlığı söz konusu olamaz. Öyleyse 'kendi' olmadığında güzellik yok mudur? Söylediklerime katılmayın, kafanızı sallayıp "Çok haklı, ne kadar harika" demeyin, sonra da bencilliklerinize, kendi çıkarınızı düşünmeye, güzellik üzerine ayrıntılı ya da kuramsal konuşmalar yapmaya devam etmeyin. Güzellik, zihinde bir anı olarak saklanması değil, algılanması gereken bir şeydir. Başka bir deyişle, güzellik, bir resimden, tasarımdan, güzel bir yüzden, hoş davranışlanndan daha derin, çok daha temel ve yoğundur. Ancak 'kendi' olmadığında güzellik var olabilir. Dinsel bir zihnin ne olduğunu anlamak için gerekli olan ilk şey budur.

Bunu sorgulamak için aynı zamanda evrensel bir beyne, taşralı, mezhepçi, sınırlı olmayan bir beyne gereksinim vardır. Bu beynin engin, karmaşık insan sorununu anlayabilmesi zorunludur. Başka bir deyişle, bütünsel bir zihindir, tüm varoluşu kavrayabilen bir beyindir. Kendinizin varoluşu, kendinize özgü sorunlar değildir, çünkü ister Amerika'ya, ister Avrupa'ya, Hindistan'a, Asya'ya, nereye giderseniz gidin, insanoğlu acı içindedir... Hepimiz yalnızız, tedirginiz, korku içindeyiz, huzur arıyoruz, mutsuzuz, sıkıntı

içindeyiz, zaman zaman yaşadığımız sevinçlerle, hazlarla yetiniyoruz.

Bütünsel bir zihin tüm insanlıkla ilgilenir, çünkü hepimiz birbirimize benzeriz. Ayrıca her birimiz, kendimiz için, doğayla aramızdaki ilişkinin ne olduğunu keşfetmeliyiz. Bu da dinin bir parçasıdır. Aynı fikirde olmayabilirsiniz, ama bunu düşünmelisiniz, araştırmalısınız. Doğayla, kuşlarla, ırmakla ilişkiniz var mı? Bütün ırmaklar kutsaldır, ama gün geçtikçe kirleniyorlar; adı ister Ganj, ister Thames, ister Nil, ister Ren, ister Mississippi, isterse Volga olsun. Bütün bunlarla—ağaçlarla, kuşlarla, adına doğa dediğimiz bütün canlılarla—ilişkiniz nedir? Bizler bütün bunların bir parçası değil miyiz? Dolayısıyla bizler çevrenin kendisi değil miyiz? Açıkçası saçma sapan konuşup konuşmadığımı ve sizin beni yalnızca öylesine dinleyip dinlemediğinizi merak ediyorum. Bütün bunların sizin için bir anlamı var mı, yoksa aslında sizinle hiçbir ilgisi olmayan bir konuda konuşup duran bir Marslı mıyım ben? Bunların sizin için bir anlamı var mı? Size kalmış.

Madras, 29 Aralık 1979

Zihnin doğası ve olağanüstü yetileri üzerine konuşuyoruz. Biz insanlar binlerce, binlerce yıldır bu yetiyi çok dar, çok sınırlı bir alana indirmişiz. Zihnin engin enerjisi, teknoloji alanında hayret verici buluşlar gerçekleştirdi. İnsanlar aya gittiler, denizin derinlerine indiler, en şeytani şeyleri icat ettiler. Aynı zamanda cerrahlık ve tıp gibi alanlarda da çok büyük yararlar sağladılar. Ama bu engin enerji küçültüldü, sınırlandırıldı, daraltıldı; yaşamlarımız temelde, yakından gözlemlerseniz göreceksiniz, bir savaş alanına, bir çatışma alanına, insanların birbirine karşı olduğu, birbirini yok ettiği bir alana dönüştü; insanlar yalnızca birbirlerini yok etmekle kalmadılar, aynı zamanda karaları ve denizleri de sömürdüler. *Sömürmek* birinin kendi çıkarı için başka bir şeyi kullanması demektir. Sömürü, yaşamın her alanında sürüp gidiyor.

İnsanların neden bu biçimde—bütün bu savaşım, çatışma, karmaşa, sefalet, üzüntü, kısa süreli haz ve çoşku içinde—yaşadığını merak etmemek olanaksız. Ya boş, sert, alaycı bir halde hiçbir şeye inanmaz oluyoruz, ya da geleneklere yöneliyoruz. Ama gelenekler bile artık çözülüyor, yakından gözlemlerseniz göreceksiniz, zihin artık yalnızca fiziksel olarak değil, çok daha psişik olarak yorumlara, kitaplara, kutsal yazılara, İncil'e, Kuran'a bağlı yaşıyor. Yalnızca okullarda, liselerde, üniversitelerde değil, dinsel yaşamda da ki-

taplara bağlı yaşayan bir zihne ne olur? *Dinsel* sözcüğünü özel bir anlamda kullanmıyorum. İnsan kitaba bağlı yaşarsa, başka insanların söylediği sözcüklere, kuramlara bağlı yaşamış olur. İnsan bu biçimde yaşıyorsa, yozlaşmanın olmaması kaçınılmazdır. Örgütlenmiş dinlerde olduğu gibi açıp kitaba bakarsınız ve orada yazılanları—kaba, dogmatik, acımasız ve yıkıcı—bir yetke olarak kabul edersiniz. Kitaba bağlı, başka insanların söylediklerine ve sizin de kabul ettiğiniz yorumlara, yorumların üzerine yapılan yorumlara, vb. göre yaşarsınız. Bir krizle karşı karşıya kalındığında, üç bin yıl ya da daha uzun süredir varlığını sürdüren bu uygarlık çöküverir. Yaşamın her düzeyinde yozlaşma, bozulma olur—sanayiye ayak uyduran gurular, siyasetçiler, iş adamları, din adamları, her şey çöker.

Pek çok insana bu çürümenin, bu yozlaşmanın nedeni sorulmuştur, ama onların da bir yanıtı yoktur. Size yozlaşmanın örneklerini verebilirler, ama çok çeşitli din bilginleriyle, öğretmenlerle, profesörlerle konuşsanız bile, onlar da çürümenin kaynağını biliyor görünmemektedir. Bunu hiç düşündünüz mü bilmiyorum. Bunu ciddi bir biçimde düşündüyseniz, başka insanların fikirlerine, doktrinlerine, inançlarına göre yaşadığınızı söylemek doğru olur muydu? Sonuç açıkça şudur: İnsan ikinci el bir yaşam—sözcüklere, fikirlere, inançlara dayalı bir yaşam—sürdüğünde, zihin, zihnin bütünü doğal olarak bozulur.

Zihin sözcüğüyle, sinirsel tepkileri dahil tüm etkin duyuları, tüm duyguları, tüm arzuları, teknolojik bilgiyi, açık ya da karmaşık düşünme yetkinliğine sahip zihnin yetişme biçimini kastediyoruz. Bu zihin, insanoğlunun zamanın başlangıcında ektiği, hiçbir zaman açmayan, gerçek dindarlığın tohumu olan tohum hücresini aramaktadır. Çünkü bu tür bir din olmadan, hiçbir yeni uygarlık, hiçbir yeni kültür

oluşturulamaz. Yeni dizgeler, yeni felsefeler, yeni toplumsal yapılar oluşturulabilir; ama bunlar hiç durmadan yinelenip duran aynı örnekten öte bir şey olamaz.

Peki ne yapmalıyız? Görkemli dağlar, manzaralar, denizler ve sularla kaplı bu olağanüstü dünyada yaşayan insanlar, sizler... şiir yazmıyorum, yalnızca bu mükemmelliğe işaret ediyorum. Her şeyin ötesine geçmek için birlikte ne yapabiliriz? Yeni dizgeler; yeni toplumsal dizgeler; yeni dinsel düzenler; yeni inançlar, idealler ve dogmalar; yeni ritüeller yaratmaktan söz etmiyorum, çünkü bu oyun hiç durmadan yineledi. Eğer gerçekten ciddiyseniz, farklı bir dünya yaratmak için, iyilik ortaya çıkmış demektir. İyi sözcüğü bütün, bölünmemiş, parçalanmamış demektir; iyi insan bölünme duygusunun olmadığını çağrıştırır. Kendi içinde tamdır, bütündür, çatışma duygusundan uzaktır.

Bugün için kriz oluşturan şeyin ne olduğunu bulmaya çalışıyoruz—yalnızca ekonomik, toplumsal kriz değil, bilincimizdeki, varlığımızın içindeki kriz, yeni bir dizgeden, savaştan, vb. kaynaklanan kriz değil. Bu, insanlığın varoluş krizidir. Peki bu bilinç nasıl dönüştürülebilir?

Sizi ne değiştirebilir? Bir kriz mi? Başınıza yediğiniz bir darbe mi? Üzüntü mü? Gözyaşı mı? Bütün bunlar birbiri ardına daha önce de gerçekleşti. Hiç durmadan gözyaşı döküp durduk, ama insan hiçbir şeyi değiştiremez görünüyor, çünkü bu işi yapması için hep başkalarına, ustalarınıza, gurularınıza, kitaplarınıza, profesörlerinize, yeni kuramlar ileri süren zeki ve kurnaz insanlara yaslanıyorsunuz. Hiç kimse, "Ben kendim bulacağım," demiyor. Bütün insanlık tarihi bizim içimizde kayıtlı olsa da, kendi kitabımızı kesinlikle okumuyoruz! Hepsi orada, ama sorunun içine dalmıyoruz ya da sabır gösterip sürekli sorgulamıyoruz. Karmaşa için-

de, sefalet içinde yaşamayı yeğliyoruz.

Peki, öyleyse sizi ne değiştirecek? Lütfen bu soruyu kendinize sorun, bu soruyla yanıp tutuşun, çünkü alışkanlıklarımıza yenik düşmüşüz. Eviniz yanıyor, ama sizin umurunuzda değil. Dolayısıyla siz değişmezseniz, toplum olduğu yerde kalır. Zeki insanlar öne çıkıp toplumun değişmesi gerektiğini, yeni bir yapı gerektiğini söylüyorlar, o zaman yapı insandan daha önemli bir konuma geliyor, bütün devrimler geçmişte bunu kanıtlamıştır.

Bütün bunları göz önüne aldığımızda, öğrenme, zekanın uyanışı, yaşamlarımızda bir düzen duygusu söz konusu olabilir mi, yoksa yine aynı alışılmış düzene mi dönüyoruz? Eğer bu zekaya, iyiliğe, çok büyük sevgi duygusuna sahipseniz, o zaman hepimizin mutluluk içinde yaşayabileceği olağanüstü, yeni bir toplum yaratabilirsiniz. Bu bizim dünyamız, Hintlilerin, İngilizlerin ya da Rusların dünyası değil, mutluluk içinde, zekamızı kullanarak, birbirimizin boğazına sarılmadan yaşayabileceğimiz, hepimize ait bir dünya. Öyleyse, lütfen neden değişmediğinizi—en küçük şeyleri bile neden değiştirmediğinizi—bulmak için kalbinizi, zihninizi kullanın. Lütfen kendi yaşamlarınıza özen gösterin. Hepiniz olağanüstü yeteneklere sahipsiniz. Her şey sizin kapıyı açmanızı bekliyor.

Krishnamurti'nin Defteri*nden, 24 Ekim 1961*

Ay tepelerin üzerinde yeni yeni yükseliyordu, onu olağanüstü bir biçime bürüyen uzun, yılan gibi bir buluta yakalanmıştı. Öylesine büyüktü ki, tepeler, topraklar, yeşil çayırlar yanında cüce gibi kalmıştı; yükseldiği alan daha açıktı, daha az bulut vardı, ama ay kısa sürede koyu renkli yağmur bulutlarının arasında gözden yitti. Yağmur çiselemeye başlamış, toprak ferahlamıştı, buralarda pek sık yağmur yağmaz, onun için her damla değerlidir. Banyan, demirhindi ve mango ağaçlarının biraz beklemesi gerekirdi, ama küçük bitkiler ve pirinçler azıcık bir yağmurda bile sevinirdi. Ne yazık ki bu birkaç damla da kesildi ve ay berrak gökyüzünde parlamaya başladı. Kıyıda yağmur bardaktan boşalırcasına yağıyordu, ama burada, yağmura gerek duyulan yerde, yağmur bulutları geçip gitmişti. Güzel bir akşamdı, çevreye kopkoyu gölgeler vuruyordu. Ay son derece parlak, gölgeler son derece hareketsizdi ve yağmurla yıkanan yapraklar parıl parıl parlıyordu. Konuşup yürürken, sözcüklerin ve gecenin güzelliğinin ardında bir yoğunlaşma yaşanıyordu. Büyük bir derinliğe, içten dışa, dıştan içe coşarak yoğunlaşmaya devam ediyor, patlıyor, yayılıyordu. Farkına varılıyordu, işte orada gerçekleşmekteydi; deneyimlenmiyordu, hayır, deneyimlemek sınırlandırmaktır; yalnızca oluyordu. Hiçbir şeyin katılımı söz konusu değildi; düşünce bunu paylaşamazdı, çünkü düşünce son derece

boş ve mekanik bir şeydir, duygunun da hiçbir bağlantısı olamazdı; düşünce için de, duygu için de rahatsız edici düzeyde etkin bir durumdu bu. Böylesine bilinmez bir derinlikte gerçekleşiyordu, ölçülemez bir derinlikte. Ama çok büyük bir dinginlik vardı. Oldukça şaşırtıcı, ama kesinlikle sıradan değil.

Koyu renkli yapraklar parlıyordu, ay oldukça yükseğe çıkmıştı; batı kıyısının üzerinde odaya doluyordu. Şafağa daha saatler vardı, çevrede hiç ses yoktu, acı acı havlayan köpekler bile sessizdi. Uyanıldığında, tam oradaydı, açık seçik ve kararlı bir biçimde; orada başkalık vardı, uykuya değil, uyanıklığa gereksinim vardı. Son derece açıktı, ne olduğunun farkına varmak, tam bilinçle ne olduğunun farkına varmak gerekiyordu.

Uyuyorsanız bu elbette bir düş, bilincin bir göstergesi, beynin bir oyunu olabilirdi; ama bütünüyle uyanıkken, bu garip ve bilinemeyen başkalık, elle tutulur bir gerçek, bir olguydu, kesinlikle bir yanılsama, bir düş değildi. Deyim yerindeyse, hafiflik ve anlaşılamaz bir güç niteliğine sahipti. Yine de bu sözcüklerin belirli, kesin ve iletilebilir anlamları var, ama başkalık sözcüklere dökülmek zorunda olduğunda, bütün anlamlarını yitiriyor; sözcükler simgedir, ama hiçbir simge gerçekliği yansıtamaz. Orada öylesine bozulmaz bir güçle duruyordu ki, hiçbir şey onu yok edemez, ona yaklaşamazdı. Alışkın olduğunuz bir şeye yaklaşabilirsiniz; iletişim kurabilmek için aynı dilden konuşmalısınız, sözlü ya da sözsüz bir düşünce süreciniz olmalı, her şeyin ötesinde karşılıklı tanışıklık olmalı. Bunların hiçbiri yoktu. Siz, bunun böyle ya da başka türlü bir şey olduğunu, böyle ya da başka nitelikleri olduğunu söyleyebilirsiniz; ama o oluş anında söze gelen hiçbir şey yoktu, çünkü beyin bütünüyle dingindi, hiçbir düşünce hareketi söz konusu de-

ğildi. Başkalık hiçbir şeyle ilişkili değildir, bütün düşünce ve varlık bir etki-tepki sürecidir, bu nedenle o anı anlamak ya da ilişkisini anlamak söz konusu değildi. O, yanına yaklaşılamayan bir alevdi, ona yalnızca uzaktan bakabilir, yanına yaklaşamazdınız. Birdenbire uyanınca oradaydı. Onunla birlikte beklenmeyen bir kendinden geçiş, uslamlanamayan bir coşku hali geldi; nedeni yoktu, çünkü hiçbir biçimde aranmamış, hiç peşinden koşulmamıştı. Her zamanki saatte uykudan uyanınca bu kendinden geçme hali yinelendi; oradaydı ve uzunca bir süre devam etti.

25 Ekim

Uzun uzun yabani otlar—bir tür çimen—çılgınca büyüyerek bahçeyi bürüyor; ateşte kızdırılmış altın rengindeki üzeri tüylü çiçekleri, rüzgar estikçe parlıyor, neredeyse kırılıncaya dek yana yatıyor, ama ancak güçlü bir rüzgarda kırılıyor. Parlak krem renkli otlar bir yığın oluşturmuş, rüzgar estikçe dans ediyorlar; her bir dalın kendine özgü ritmi, güzelliği var; hepsi birarada hareket ettiğinde bir dalgayı andırıyorlar. O zaman, akşam güneşi altında, tanımlanamaz bir renge bürünüyorlar; bu, gün batımının, yeryüzünün, altından tepelerin ve bulutların rengi. Yanıbaşlarındaki çiçekler öylesine belirgin, öylesine doğaldı ki, insanda bakma arzusu uyandırıyordu. Bu otların garip bir inceliği vardı; çok hafif bir buğday kokusu ve eski zamanların kokusunu taşıyorlardı; sağlam ve saftılar, son derece yaşam doluydular. Güneş koyu renkli tepelerin ardında yiterken, ışık yüklü bir akşam bulutu geçip gidiyordu. Yağmur, toprağa güzel bir koku vermişti, havada hoş bir serinlik vardı. Yağmur geliyordu ve topraklar umut içindeydi.

Birdenbire oldu; içten bir karşılamayla, beklenmedik bir anda odadaydı. Kişi yalnızca kısa bir süre için odaya girmişti; pek çok şeyden konuşuyorduk, pek önemli olmayan

şeylerden. Bu birini bekleyen başkalıkla odada karşılaşmak son derece şaşırtıcıydı; orada öylesine açık bir çağrıyla bekliyordu ki, özrün bir değeri olamazdı. Bir çok kez, Common'da [Wimbledon Common. Mayıs ayında Wimbledon'daki bir evde kaldığı Londra günlerini anımsıyor.], buralardan uzakta, ağaçların altında, çokça kullanılan bir patikada, patikayı hemen döndüğünüz yerde bekliyor olurdu, kişi orada ağaçlann yanında şaşkınlık içinde, bütünüyle açık, savunmasız, dili tutulmuş bir halde, hareketsiz kalakalmıştı. Bu bir düş, bir yanılgı değildi; rastlantı eseri yanında bulunan kişi de aynı şeyi duyumsadı. Zaman zaman, sevgi dolu, içten bir karşılamayla orada bekliyordu, bu gerçekten inanılmaz bir şeydi. Her seferinde yeni bir niteliğe, yeni bir güzelliğe, yeni bir ciddiyete bürünüyordu. Bu odada aynı durum, bütünüyle yeni, bütünüyle beklenmedik bir şey vardı. Zihni dinginleştiren ve bedeni hareketsiz bırakan, bu güzellikti; zihni, beyni ve bedeni yoğun bir biçimde dikkatli ve duyarlı bir hale getirmişti; bedeni titretiyordu, ama birkaç dakika içinde bu hoş başkalık, geldiği gibi bir anda yitip gitti. Böyle bir olayı hiçbir düşünce ya da duygu düşleyemezdi. Düşünce sınırlıdır ve duygu son derece zayıf ve aldatıcıdır; her ikisi, çılgınca çaba gösterse de, bu olayları gerçekleştiremez. Bu olaylar düşünce ve duyguya göre, güç ve saflık açısından çok büyük, son derece olağanüstüdür; düşünce ve duygunun kökleri vardır, bunlarınsa yoktur. Ne çağrılabilirler, ne de elde tutulabilirler; düşünce-duygu her türlü zekice ve düşsel hileye başvurabilir, oysa başkalığı uyduramaz ya da kapsayamazlar. Başkalık kendi başınadır ve ona hiçbir şey dokunamaz.

28 Ekim

Koyu yeşil renkli yaprakların arasında kırmızı bir çiçek var, verandadan yalnızca bu çiçeği görebilirsiniz. Tepeler, ırmak yataklarının kırmızı kumlan, büyük ve yüksek banyan ağa-

cı, pek çok demirhindi ağacı da var, ama yalnızca o neşeli, kıpkırmızı çiçeği görebilirsiniz. Başka hiçbir renk yoktur; şurada burada mavi gökyüzü parçaları, alev saçan ışık bulutları, menekşe renkli tepeler, pirinç tarlasının canlı yeşili, bütün bunlar yitip gider, yalnızca o çiçeğin olağanüstü rengi kalır. Bütün göğü ve vadiyi kaplar, bu çiçek solup dökülecek, yok olacak, ama tepeler yerinde durmayı sürdürecek. Ama bu sabah bu çiçek sonsuzluktu, bütün zamanın ve düşüncenin ötesindeydi; içinde bütün sevgiyi ve sevinci taşıyordu; bu çiçekte duygusal ve romantik saçmalıklar yoktu, hiçbir başka şeyin simgesi değildi. Yalnızca kendisiydi, akşama ölecekti, ama bütün yaşamı barındırıyordu. Uslamladığınız bir şey olmadığı gibi, usdışı, romantik bir düş de değildi; bütün tepeler ve birbirini çağıran sesler kadar gerçekti. Bütün yaşam meditasyonu bu çiçekteydi; yanılsama ancak olgunun etkisi sona erdiğinde var olabilir. Etkilenme, alışkanlık ve sonsuz güven arayışıyla körelmiş ve duyarsızlaşmış bir zihin üzerinde, güzelliği hiçbir yoğun etki yaratmayan böylesine ışık yüklü bir bulut, gerçekliktir. Ünde, ilişkide, bilgide güven arayışı duyarlılığı yok eder, yozlaşma başlar. Şu çiçek, şu tepeler ve azgın mavi deniz, tıpkı nükleer bombalar gibi, yaşamın meydan okumalarıdır; ama yalnızca duyarlı bir zihin bunlara bütünüyle tepki verebilir; yalnızca tam bir tepki hiçbir çatışmaya neden olmaz, çatışma, tepki eksik olduğunda vardır.

Sözde azizler ve sanyasiler zihnin körelmesine ve duyarlılığın yok olmasına büyük katkıda bulunmuşlardır. İnanç ve dogmayla güçlendirilen her alışkanlık, tapınım, ritüel, her duyumsal tepki arındırılabilir ve arındırılmaktadır, ama dikkat içeren farkındalık, duyarlılık bütünüyle farklı bir konudur. İçinizin derinliklerine bakabilmek için duyarlılık kesinlikle zorunludur. Bu içe doğru yapılan hareket, dışa karşı bir tepki değildir; iç ve dış iki aynı harekettir—birbirinden

ayrı değildir. Bu hareketin iç ve dış olarak bölünmesi duyarsızlık yaratır. İçe yönelme, dışın doğal akışıdır; için hareketi kendine özgüdür, dışta ifade edilir, ama dışın bir karşı-hareketi değildir. Bu bütün hareketin farkına varılması duyarlılıktır.

31 Ekim

Güzel bir akşamdı; hava açıktı, tepeler mavi, menekşe ve koyu mordu; pirinç tarlaları suya doymuş, açıktan metaliğe, koyu parlak yeşile kadar yemyeşil bir renge bürünmüştü; bazı ağaçlar geceye hazır, koyu ve sessizdi, bazısı ise henüz açık renkliydi, gün ışığını tutmayı sürdürüyordu. Bulutlar, batıdaki tepelerin üzerinde koyu renkliydi, kuzeyde ve doğuda ise, koyu mor renkli tepelerin ardında batmakta olan akşam güneşinin yansımasını taşıyordu. Yolda kimseler yoktu, arada bir geçenler de sessiz sedasızdı, gökyüzü artık görünmüyor, bulutlar bütün geceyi doldurmaya hazırlanıyordu. Yine de kayalar, kurumuş ırmak yatağı, karanlığa gömülen çalılar, her şey uyanık görünüyordu. Meditasyon, sessiz ve ıssız yoldan, tıpkı ılık yağmurun tepelerin üstünden geldiği gibi, yaklaşan gece gibi kolayca ve doğalca geldi. Hiçbir çaba yoktu, hiçbir yoğunlaşma ya da dağılma, hiçbir denetim yoktu; düzen, uğraş, yadsıma, kabullenme, meditasyon yapan zihnin sürekliliği de yoktu. Beyin çevresinin farkındaydı, ama tepki vermiyordu, sessizdi, etkilenmemişti, ama tepki vermeden farkındaydı. Son derece sessizdi, sözcükler düşünceyle birlikte yitip gitmişti. Yalnızca o garip enerji her şeyi kaplıyordu—ister enerji, ister başka bir şey deyin, hiçbir önemi yok—derin bir etkisi vardı, nesnesi ya da amacı yoktu; bu yaratmaydı, tuvalsiz, mermersiz; ve yıkıcıydı, insan beynine, ifadeye, yok oluşa özgü değildi. Yanına yaklaşılması, uslamlanması, çözümlenmesi olanaksızdı, düşünce ve duygu onu anlamak için araç olamazdı. Hiçbir şeyle kesinlikle ilişkili değildi, bütün genişliği ve

büyüklüğü içinde bütünüyle yalnızdı. Yavaş yavaş karanlık çöken yolda yürürken, 'olanaksız'dan kaynaklanan bir kendinden geçme hali söz konusuydu—başarıdan, isteğe ulaşmadan, bütün o olgunluktan uzak istekler ve yanıtlardan kaynaklanan bir kendinden geçiş değil, 'olanaksız'ın yalnızlığı. Olanaklı mekaniktir, olanaksız zihinde canlandırılabilir, denenebilir ve belki başarılabilir, bu durumda mekanik olmaya zorunludur. Oysa bu kendinden geçme halinin hiçbir kaynağı, hiçbir nedeni yoktu. Yalnızca oradaydı, bir deneyim olarak değil, bir olgu olarak; kabul etmek ya da yadsımak, üzerinde tartışmak ve parçalara ayırmak için değil. Peşinden koşulacak bir şey de değildi, çünkü ona ulaşmak için hiçbir yol yoktur. Her şey var olmak için ölüp ona dönüşmelidir, ölüm, yokoluş; bu sevgidir.

Kirli, yırtık giysiler içindeki yoksul, yorgun işçi, yanında iskelete dönmüş öküzüyle evine dönüyordu.

2 Kasım

Hava kapanmıştı, bütün tepelerin üzeri her yönde kümelenen bulutlarla kaplıydı. Yağmur çiseliyordu, en küçük bir gökyüzü parçası görmek bile olanaksızdı; güneş batmıştı, ağaçlar uzakta dimdik yükseliyordu. Kararan gökyüzüne doğru uzanan yaşlı bir palmiye ağacı, bütün ışığı tutuyordu. Irmak kenarı sessiz, kızıl kumları nemliydi, ama kuşlar ötmüyordu, hepsi susmuş, sık yapraklar arasında gizlenmişlerdi. Kuzeydoğudan hafif bir rüzgar esiyordu, rüzgar, daha çok yağmur bulutu ve çisenti getirdi, yağmur tam anlamıyla yağmıyordu; ama biraz sonra boşalacaktı. Öndeki yol boştu, kırmızı, kaba ve kumluydu, karanlık tepeler bu yolun yanından göğe yükseliyordu. Arada sırada bir iki arabanın ve öküz arabalarıyla bir köyden ötekine giden köylülerin geçtiği hoş bir yoldu bu. Köylüler giydikleri paçavraların içinde oldukça pislerdi, iskeletleri sayılıyordu, mideleri

içeri çökmüştü, ama hepsi de dimdik ve dayanıklıydı; yüzyıllardır böyle yaşıyorlardı, hiçbir hükümet onları bir gecede değiştiremezdi elbette. Gözleri ne denli bitkin olsa da, bu insanların yüzünde gülümseme eksik olmuyordu. Zorlu bir iş gününden sonra dans edebilirlerdi, içleri kaynıyordu, bu yıl ise, kendilerine daha çok yiyecek, çelimsiz hayvanlarına yem sağlayacak şanslı bir yıl olabilirdi. Yol uzayıp gidiyor, vadinin ağzında birkaç otobüsün ve arabanın geçtiği büyük bir yolla birleşiyordu. Bu yolun üstünde, uzaklarda bir yerde pislik, sanayi, zengin evleri, tapınaklar ve körelmiş zihinlerle dolu şehirler vardı. Ama burada, bu uzayıp giden yolda, yalnızlık, yaşlı ve kayıtsız tepeler vardı.

*

Bu yolda yürürken beyin bütünüyle boştu; zihin, bütün deneyimlerden, binlerce dün yaşanmışsa da, düne ilişkin bilgilerden özgürdü. Düşüncenin ürünü olan zaman durmuştu; sözün tam anlamıyla, önce ve sonra hiçbir hareket yoktu; hiçbir ileri gidiş, varış ya da öylece duruş söz konusu değildi. Uzaklık bağlamında uzay yoktu; tepeler ve çalılar vardı, ama yüksek ya da alçak değillerdi. Hiçbir şeyle ilişki yoktu, ama köprünün ve üzerinden geçen yolcunun farkına varılıyordu. Düşünce ve duygularıyla beynin yer edindiği zihin bütünüyle boştu; boş olduğu için enerjisi, ölçüye sığmaz bir biçimde derinleşen ve genişleyen bir enerjisi vardı. Bütün karşılaştırmalar, ölçümler düşünceye, dolayısıyla zamana özgüdür. Başkalık zaman kavramı olmayan zihindi; saflığın ve büyüklüğün soluğuydu. Sözcükler gerçeklik değildir; yalnızca iletişim aracıdır, saf ve ölçülemez olan değildir. Yalnızca boşluk vardı.